

ІМПЕРІУМ

Крістіан
Крафт

Крістіан Крафт

ІМПЕРІУМ

ІМПЕРІУМ

Крістіан
Крафт

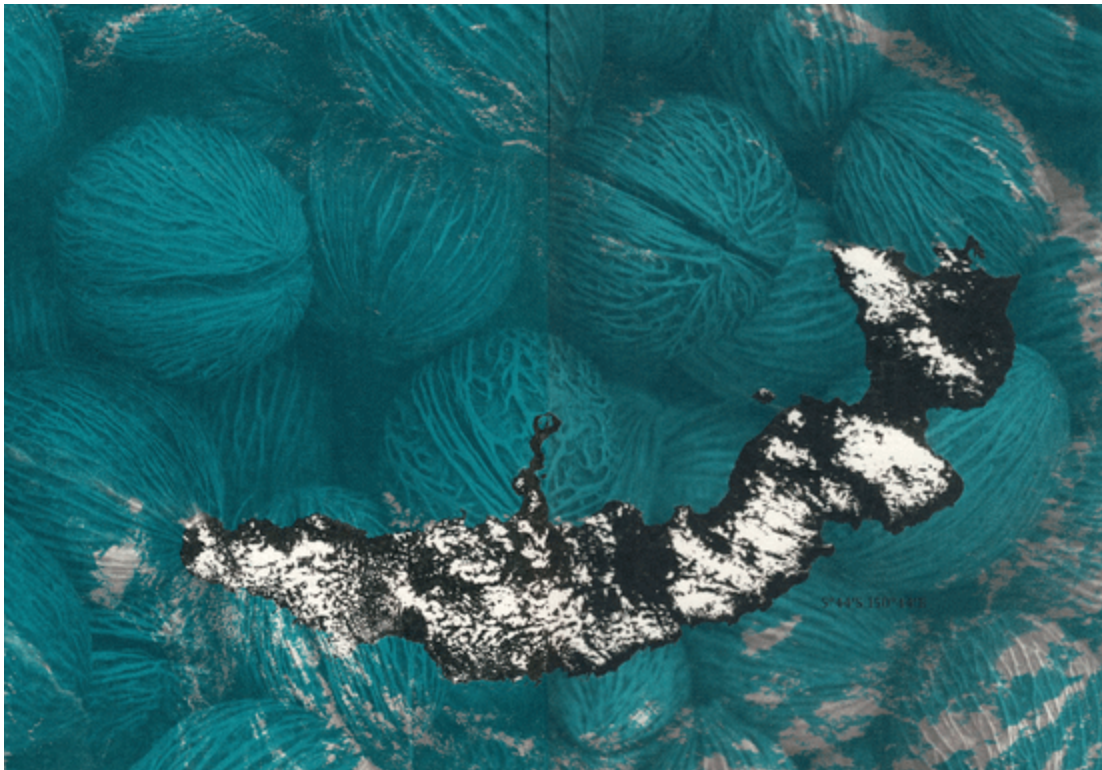
Крістіан Крафт

ІМПЕРІУМ

Крістіан Крахт

Імперіум

Bibliothek der deutschsprachigen Literatur
Бібліотека німецькомовної літератури

Меридіан серця
Meridian des Herzens

Christian Kracht

IMPERIUM

Roman

Ins Ukrainische übersetzt von Bogdan Storokha

Czernowitz
2018

Крістіан Крахт

ІМПЕРІУМ

Роман

З німецької переклав Богдан Стороха

Чернівці
2018

Моїй дочці Гоуп

Суворий і релігійний, він відновлює свій спокій: він залишається величним символом, що схиляється перед зовнішніми проявами світу, невиразно відчуючи в собі всі минулі людські покоління.

Андре Жід. «Трактат про Нарциса»

Голі люди або зовсім мало, або взагалі не впливають на суспільство.

Марк Твен

Частина перша

I

Під довгастими білими хмарами, під розкішним сонцем, під яскравим сяйвом спершу почулося протяжне гудіння, потім корабельний дзвін настирливо закликав до обіду, а далі бой-малаєць, ступаючи м'яким тихим кроком, обійшов палубу, щоб обережним доторком долоні до пліч розбудити тих подорожніх, які встигли задрімати після розкошів сніданку. «Північнонімецький Ллойд», прокляни його, Господи, на віки вічні, щоранку зусиллями китайських кухарів із довгими кісками піклувався про пасажирів першого класу, пропонуючи поздовжньо нарізані й вигадливо декоровані манго «Альфонсо» з Цейлону, яечню з салом та гостро приправлену курячу грудку, креветки й духмяний рис, а також кухоль міцного англійського портеру. Саме радощі останнього перетворили плантаторів (на шляху додому вбраних у білу фланель своєї гільдії) на цілковито непривабливу та майже непристойну картину: вони розкарячилися в шезлонгах на верхній палубі «Принца Вальдемара» замість пристойно влаштуватися, щоб подрімати. Гудзики їхніх розстібнутих гольфіків звисали на витягнутих нитках, на жилетах рясніли шафраново-жовті плями від карі. Цілковито нестерпне видовище. Бліді, порослі щетиною, вульгарні, всією своєю подобою нагадуючи свиней, німці лежали, повільно прочунюючись після сну-для-травлення, німці — в zenіті свого світового впливу.

Десь так чи схожим чином думав юний Август Енгельгардт, закинувши одну тонку ногу на другу, недбало струшуючи уявні крихти з одягу та злісно зиркаючи через леєр на рівну масну поверхню моря. Птахи-фрегати супроводжували корабель праворуч і ліворуч, ніколи не віддаляючись від берега більш ніж на сотню миль. Вони з'являлися знову і знову, ці мисливці з ластів'ячими хвостами, чії вигадливі ігриська та маневри зі здобиччю в повітрі були такі любі кожному морякові південних морів. Енгельгардта взагалі захоплювали птахи Тихого океану, особливо медосос-дзвоник, або ж *anthornis melanura*; хлопчиком він годинами вивчав на сторінках фоліантів цих пташок та їхнє прекрасне, розкішне пір'я, що так мерехтіло під палючим сонцем його дитячої уяви, проводив пальчиками по їхніх дзьобах, по строкатих пір'їнках на ілюстраціях. Проте зараз, погойдуючись під лопотіння крил, він не бачив птахів, лише перегодованих плантаторів: вони — уже давно хворі на невиліковний сифіліс у третій стадії — поверталися до своїх плантацій, куняючи над неймовірно сухо написаними й утомливими статтями у «Тропічному плантаторі» чи «Газеті німецьких колоній» та під власне плямкання споглядаючи уві сні темних негритянських дів з оголеними персами.

Слово «плантатор» їм зовсім не пасувало, оскільки цей термін передбачав гідність, досвід роботи з природою та з її величним дивом примноження; їх слід було називати розпорядниками, бо саме ними вони й були, розпорядниками уявного прогресу; філістери — з підстриженими за давно минулою берлінською чи мюнхенською модою вусами під укритими червоними судинами ніздрями, які різко роздувалися; з м'якими тремтливими губами, на яких виступали бульки слини. Здавалося, якби ця слина мала змогу вирватися з клейкого губного полону, то здійнялася б у повітря, наче мильні бульбашки під час дитячої забавки.

А плантатори, зі свого боку, трохи скошуючи погляд з-під напівприкритих повік, розглядали це тремтливе, заледве двадцятип'ятирічне створіння із самих нервів, із меланхолійним поглядом саламандри — тонке, миршаве, з довгим волоссям, у мішкуватому одязі кольору ячної шкаралупи, та ще й з довгою бородою, яка, погойдуючись, терлася об поділ його піджака без коміра. Одразу поставало питання: що ж із цим чоловіком, котрий за кожним другим сніданком, ба навіть кожним ланчем самотньо сидів за столом

у салоні другого класу перед склянкою соку, старанно розрізав якийсь тропічний плід, а потім, на десерт, насипав ложкою з картонної коробки в склянку пудроподібний брунатний порошок чи пил, за всіма ознаками схожий на землю, розтерту на порох. А потім ще й їв цей земляний пудинг! Що за афектація! Радше за все, проповідник; безсумнівно, страждає на анемію і нежиттєздатний. Загалом не вартий уваги. Далі й гадати нічого. Похитавши головами, вони відміряли йому десь рік на Тихому океані, а потім напівприкриті повіки сплющилися, і за невиразним мурмотінням знову прилинув сон.

Голосне розкотисте хропіння супроводжувало німецький корабель, що, проминаючи в Лусонській протоці американські Філіппіни (до Маніли не приставали: ніхто не знав, чи змінить щось на краще війна, яка охопила колонію), плів у водах, здавалося б, безкраїх територій Нідерландської Ост-Індії аж до самих земель протекторату.

Ні, ну яку ж усе-таки відразу він відчував до них. Ні, ні і ще раз ні. Енгельгардт розгортав, згортав та знову розгортав працю «Фрукти і хліб» Шлікейсена, марно намагаючись прочитати кілька абзаців, недогризком олівця, який постійно тримав у своїй кишені, робив на берегах позначки, що вже за мить після написання не міг розшифрувати.

Корабель плів, спокійно погойдуючись під безхмарним небом. Енгельгардт побачив у далині зграю дельфінів, та не встиг він узяти в боцмана бінокль, як вони вже зникли в незмірних глибинах моря. Скоро по тому корабель досяг прекрасного острова Палау, там вивантажили мішки з поштою та знову відчалили. Під час наступної короткої зупинки на Япі до їхнього великого судна обережно наблизилися кілька каное, люди на яких пропонували купити свинину і ямс, проте ні пасажери, ні команда не виявили ані найменшого інтересу до такого товару; під час розвороту одне каное потрапило в коловорот, утворений гвинтами, та втаранилося в корабельний борт. Острів'янин порятувався, стрибнувши в море, каное розколалося на дві частини, харчі, які чорні руки щойно простягали до неба, погойдувалися у спіненій воді, а Енгельгардт, тримаючи в руці книгу Шлікейсена, перехилився далеко через планшир і дивився униз, зі страхом стежачи за половиною свинячої туші, що спочатку трималася на поверхні, виставивши напоказ свій бік із цівками крові, а потім повільно занурилася в океанські води кольору індиго.

«Принц Вальдемар» був міцним сучасним пароплавом водомісткістю триста тонн, який кожні дванадцять тижнів виходив із Гонконга, перетинав Тихий океан у напрямку до Сіднея і заходив до німецького протекторату Нова Померанія, а саме — на півострів Газель, у нову столицю Гербертові Висоти (і то лише до одного з двох її причалів), розміщену в бухті Бланше, води якої, придатні для судноплавства, хіба з оптимістичних міркувань величали гаванню.

Місто Гербертові Висоти не було Сінгапуром, загалом воно складалося з двох вищезгаданих дерев'яних причалів, кількох широких перехресних алей, де було зведено імпазантні (або й не надто — з якого боку подивитися) факторії Форсайт, Гернсгайм & Со, Бернс Філп. Крім того, була ще одна більша будівля Джалуїтської компанії, що торгувала гуано на Япі та Палау, відділок поліції, церква з надзвичайно мальовничим кладовищем, готель «Князь Бісмарк», його конкурент «Німецьке подвір'я», доки, дві чи три таверни, не вартий окремої згадки чайнатаун, Німецький клуб, невелика клініка під дбайливим наглядом лікарів Вінда і Гагена, а також — резиденція губернатора, що трохи вивищувалася над містом на порослому зеленою травою пагорбі, який по обіді заливало казковим сяйвом. Проте це було німецьке розвинуте упорядковане місто, тож якщо й казали про нього «гніздо», то лише з іронією, або ж коли йшов такий рясний дощ, що вже за тридцять кроків нічого видно не було.

Після зливи в обідній час завжди виходило сонце, рівно о третій, а казкове строкате птаство повагом проходжувалося крізь світлотінь високих трав і чепурило своє намокле пір'я. Потім у калюжах на алеях під високими кокосовими пальмами починали бавитися діти тубільців, босі, голісінькі, інколи — у коротеньких порваних штанцях (дірок на яких було більше, ніж тканини), із пишним, густим та — за грайливою примхою природи — білявим волоссям. Гербертові Висоти вони називали Кокопо, це і звучало краще, і вимовлялося легше.

Усі німецькі колонії в Тихому океані (в цьому думки експертів збігалися) були, на відміну від африканських володінь Його Величності імператора Вільгельма II, цілковито непотрібними. Прибутків від копри, гуано та перламутру вже не вистачало, щоб підтримувати цю пророслу в безмірі Тихого океану імперію. У далекому Берліні, однак, про острови говорили як про коштовні мерехтливі перлини, зібрані в ошатний разок. Знаходилися як

прибічники, так і противники ідеї тихоокеанських колоній, найчастіше поборниками були ще молоді соціал-демократи, котрі найголосніше висловлювалися щодо важливості володінь у південних морях.

Отже, саме такий час і охоплює цей літопис, а пишучи його, маємо пам'ятати і про майбутнє, адже події цієї історії розгортаються на самому початку двадцятого століття, яке майже до своєї середини виглядало так, наче обіцяло стати добою німців, століттям, у якому Німеччина здобуде належну славу і посяде почесне місце серед сильних світу цього, бо саме так усе здавалося з висоти сторожової вежі нового століття завстаршки лише кілька років. Тож замість усієї картини ми розповімо історію лише одного німця, романтика, котрий, як і багато особин цього виду, був митцем-невдахою; якщо ж вам іноді надокучатимуть паралелі з пізнім німецьким романтиком і вегетаріанцем, котрому ліпше було б лишитися за своїм мольбертом, то це було зроблено свідомо і з дотриманням глибинної зв'язності *in puse*. На цей час він — лише прищаве дурноголове хлопчисько, яке отримує від свого батька численні потиличники. Та заждіть — він росте, росте.

Отож на борту «Принца Вальдемара» перебував юний Август Енгельгардт із Нюрнберга, бородань, вегетаріанець, нудист. Не так давно він опублікував у Німеччині книгу з мрійливою назвою «Безтурботне майбутнє», а ось тепер прямував до Нової Померанії, щоб купити землю для кокосової плантації, скільки саме і де, він ще не знав. Він стане плантатором, проте не з жадоби збагачення, а з глибокого переконання, що зможе силою своєї величної ідеї на віки вічні змінити світ, який здавався йому ворожим, беззмістовним і жорстоким.

Енгельгардт, котрий поступово відмовився від усіх продуктів харчування, вважаючи їх нечистими, прийшов безпосередньо до плоду кокосової пальми. Іншого не могло й бути: плід *cocos nucifera*, кокосової пальми, як Енгельгардт дізнався, був, фактично, вінцем творіння, плодом світового дерева Ігдрасіль. Він ріс на верхівці пальми, підставивши боки сонцю та Господу Богу; він давав воду, молоко, кокосову олію та поживний м'якуш; він єдине у своєму роді джерело хімічного елемента селен для людини; з кокосового волокна робили циновки, дахи і канати, зі стовбура пальми виготовляли меблі й будинки; з ядра — олію, щоб проганяти темряву та умащувати шкіру;

навіть порожня шкаралупа горіха ставала чудовою посудиною, яку також можна було перетворити на тарілки, ложки, дзбани, ба навіть виготовляти з неї гудзики; якщо добре порозмірковувати, то навіть дим від горіння шкаралупи, коли її спалювати, наче звичайну деревину, можна було використовувати як чудовий засіб для відлякування комарів та мух, — коротко кажучи, кокосовий горіх був досконалим. Той, хто харчувався виключно ним, ставав подібним до богів, міг досягти безсмертя. Пристрасним бажанням Августа Енгельгардта, та що там бажанням — його призначенням було створити колонію коковорів, їдців кокосів, а себе він бачив одночасно і пророком, і місіонером. Саме з цієї причини він вирушив у південні моря, які звабили вже незмірну кількість мрійників своїм райським покликом сирен.

«Принц Вальдемар» у супроводі диму зі своєї труби тримав курс прямо на Гербертові Висоти. З корми двічі на день виливали в море великі чани з рештками їжі, а тим часом далеко на півдні пропливало узбережжя Землі Вільгельма II, гори Фіністерре, як це нашіптувала Енгельгардту карта, а ще далі — не досліджені й сповнені небезпек землі, на які взагалі не ступала нога німця. Там росло сто тисяч мільйонів кокосових пальм. Енгельгардт не був внутрішньо готовий до цієї майже болісної краси південного моря; промені сонця пробивалися крізь хмари осяйними колонами, надвечір м'яке тепло заповнювало узбережжя і вкривало гірські хребти, які в сутінковому цукристо-фіолетовому сяйві один поперед одного тяглися до безкінечності.

До Енгельгардта наблизився пан у білому тропічному костюмі та пенсне, який попри свою огрядність здавався не таким отупілим, як його колеги, й тієї ж миті Енгельгардт відчув напад майже патологічної сором'язливості, що охоплювала його щоразу в присутності людей, цілком упевнених у собі та безсумнівності своїх діянь. Чи не знає пан, як називаються ті стільці з відкидною спинкою, на яких Енгельгардт та інші пасажири подрімують на палубі по обіді? Енгельгардт, мовчки похитавши головою, опустив її, мовляв, він хотів би повернутися до Шлікейсена, однак плантатор, котрий саме відрекомендувався з ледь помітним поклоном як пан Гартмут Отто, підступив ще на крок, наче мав повідомити важливу таємницю. Шезлонг, щоб Енгельгардт собі затамив, через своє дерев'яне висувне підніжжя називається *bombay fornicator*.

Енгельгардт не до кінця второпав, йому видавався підозрілим цей каламбур сексуального характеру, хоч він і вважав статевий акт чимось цілком природним, від початку до кінця даним Богом і аж ніяк не частиною гнітючого й помилково інтерпретованого виховання чоловіків. Він вирішив нічого не казати, а просто глянув на плантатора уважно і трохи безпорадно. І тепер уже була черга пана Отто, так би мовити, давати задній хід та, активно жестикулюючи, просторікувати про свої справи в німецькому протектораті. Забудьмо про це, — сказав він і з апломбом опустився на передню частину шезлонга, одночасно послаблюючи комірця, змокрілого від вологого повітря та посиленого потовиділення. Сам він, — підкручуючи на пальцях кінчики вусів угору, вів далі плантатор, — вирушає на полювання за *paradisaeidae*, райськими птахами, чие пір'я, як Енгельгардт має знати, в салонах Нового Світу від Нью-Йорка до Буенос-Айреса коштує астрономічні суми. Чи ж птахи залишаються живими, поцікавився Енгельгардт, побачивши, як зручно влаштувався Отто, з чого стало зрозуміло, що немає жодної можливості здійснити, так би мовити, ухильний маневр за допомогою своєї книги. *Nota bene*, в ідеальному випадку пір'їнки виривають із тільця живого створіння; звичайно, є торговці, які збирають виключно пір'їни, що падають із хвостів дорослих пташок на землю в джунглях; однак сам він, Отто, не вважає ці методи взагалі вартими уваги. На очині пір'їни повинні мати, як своєрідний знак якості, сліди крові, інакше він узагалі їх не купуватиме. Енгельгардт скривився, йому стало трохи ніяково, але в цей момент пролунав гонг до обіду, Отто м'яко та наполегливо взяв його під руку, напосідаючи, щоб той удостоїв його честі пообідати з ним.

Гартмут Отто був, власне, людиною з мораллю, хоча його почуття гідності й виростало з минулого століття, а сам він не мав жодного поняття про новий час, який от зачинався та героєм якого був Август Енгельгардт. Так, звичайно, мисливець за райськими птахами читав прогресивних дослідників природи, наприклад, Альфреда Рассела Воллеса, Ламарка, Дарвіна, з винятковою увагою та прискіпливістю, особливо звертаючись до їхніх таксономічних праць, однак йому не вистачило б не лише віри в модерніста як кумулятивний процес, але й змоги розпізнати та сприйняти радикальний дух, якби він під час подорожі пароплавом зустрів, скажімо, Воллеса чи Дарвіна, ба навіть Енгельгардтове вегетаріанство здавалося йому прокляттям.

Енгельгардт проти своєї волі дав провести себе до столу в салон першого класу. Там вони сіли на важкі, у стилі неоготики, стільці зі спинками, набитими кінським волосом; ковзаючи поглядом по репродукціях голландських майстрів у золочених рамах, Отто махнув малайському стюарду, й Енгельгардтові, всупереч щоденним харчовим звичкам, принесли паруючу тарілку макаронів зі свинячою відбивною під густим коричневим соусом. Із неприхованою відразою дивився Енгельгардт на кусень м'яса, що покоївся перед ним на ложі з макаронів, зблискуючи синюватими краями.

Отто — в принципі, душевна людина — подумав, що, мабуть, його візаві, пасажир другого класу, перелякався, не уявляючи собі, як розраховуватиметься за вельми екстравагантну для нього обідню страву, тому наполегливо припрошував скуштувати відбивну — прошу, прошу Вас, будь ласка, — на що Енгельгардт увічливо, проте твердо відповів по своїй (і водночас Шопенгауеровій та Емерсоновій) совісті, мовляв, дякую, але ні: він сповідує вегетаріанство загалом та «фруктоворизм» зокрема, і чи можна попросити зелений салат, незаправлений, без солі та перцю.

Торговець птахами завмер, поклав прибори, які вже тримав над своєю тарілкою, по обидва боки від неї, придавив смішок, витер верхню губу і вуса серветкою, а потім розійшовся розкотистим, якимось козячим сміхом і пирханням. З очей у нього полилися сльози, далі на підлогу полетіла серветка, а потім розбилася тарілка, і поки Отто знову і знову повторював слова «салат» і «фруктоворизм», його обличчя ставало дедалі більше синювато-червоного кольору, наче він удавився. З-за сусідніх столів підхопилися люди і заходилися ляскати його по спині, щоб звільнити, як гадалося, від кістки, що застрягла в трахеї, а Август Енгельгардт сидів напроти, втупившись у підлогу, з маніакальною швидкістю погойдуючи лівою ногою в сандалії. З камбуза прибіг кок-китаєць із замазаним віничком у руках.

Утворилися дві групи, що почали якнайзапекліше сперечатися (деякі сентенції Енгельгардт чітко почув серед гвалту), йшлося про його, Енгельгардтове, право відмовитися від м'яса, загалом же мова була про дикунів, якщо їх узагалі, як висловився один із власників плантацій, так ще можна називати. Невже ж усе зайшло настільки далеко, що на землях протекторату німець уже не може відрізнити тубільця від райнландця? Та радіти треба тому, лунало від партії-

супротивника, що рослинні продукти є в меню, адже там, на теренах нашої прекрасної острівної імперії, подекують, знову відродилася антропофагія, від якої дикунів були відучили — з такими складнощами, такими драконівськими штрафами. Нісенітниця! Сторічна маячня! — пролунало у відповідь. Ні, ні, якраз чотири місяці тому з'їли одного пастора, в Тумлео, у вербісток. Ті частини служителя Божого, які не можна було спожити одразу, засолили, відправили морем та продали десь у Нідерландській Ост-Індії.

Енгельгардт ледь не потонув у соромі: спочатку він зблід, потім розчервонівся, спробував піднятися зі свого місця, щоб залишити цей позбавлений будь-якої поваги салон. Він розправив серветку на столі перед собою, тихо, майже нечутно, без жодного сліду іронії подякував Гартмутові Отто. Від одного плантатора, котрий хотів його зупинити та грубо схопив за тонке передпліччя, він звільнився, рвучко повівши плечем, потім кількома кроками перетнув залу і відчинив двері на палубу. Там він спинився, провів долонею по лобі. Вдихаючи і видихаючи вологе тропічне повітря, він подумав було, чи не спертися для більшої впевненості на перегородку прогулянкової палуби, але все ж таки відкинув цю думку як ознаку слабкості, й тут його охопила глибока самотність, ще більш незглибна, ніж там, у своїй рідній Франконії. Він опинився тут, серед цих жахливих людей, серед позбавлених любові грубих варварів.

Цієї ночі він спав дуже погано. Десь далеко на горизонті повз «Принца Вальдемара» пройшла гроза, заграви по всьому небі, спалахуючи в ритмі випадковості, щоразу огортали пароплав примарним сніжно-білим сяйвом. Енгельгардт борсався в зібганих простирадлах і в миті якоїсь напівдрімоти бачив на стелі контури Англії в спалахах далеких блискавок, коли ж нарешті — тоді негода здавалася йому якнайвіддаленішим темним гуркотом — глибше поринув у сон, то йому примарився храм якогось древнього культу, зведений на березі безвітряного Балтійського моря, під блідим вечірнім сонцем, освітлений смолоскипами вікінгів, увіткнутими в пісок. Там відбувалося поховання, достойні норманські мужі стояли на варті коло храму. Біляві діти з увітченими голівками награвали тиху мелодію на сопілках із кісток. У променях призахідного сонця пліт із тілом померлого виштовхнули в море, один богатир, зайшовши по пояс у

воду, запалив поліно, і пліт, який поступово охоплював вогонь, повільно й тужливо понесло на північ, у Гіперборею.

Рано-вранці наступного дня, залитий палючим сонцем, під мелодії оркестру та гучне ревіння сирени пароплав увійшов у бухту Бланше; Енгельгардт стояв біля леєра злегка розгублений, ще відчуваючи в кістках дивний жахний сон минулої ночі, події якого розчинялися в тумані разом із наближенням до берега. Він здогадувався, що значення обох плавзасобів переплелось, проте нинішнім ранком він partout був не в гуморі робити будь-які висновки щодо обставин власного від'їзду з батьківщини, не поспішного, проте вельми неприємного, здійсненого під загрозою вульгарних насильницьких дій з боку пруської поліції. Авжеж, гадалося йому, на цих зелених узбережжях я не помру.

Відчуваючи готовність до стрибка, властиву всім котячим, він збуджено розглядав твердь, що повільно наближалася, Отже, це був він, його Сіон. Тут, у цій terra incognita, він оселиться, у цьому куточку земної кулі розгорнеться його доба. Він збуджено ходив туди-сюди, дійшовши до корми, знову рвучко розвертався, а кілька панів, котрі до сніданку вже знову напилися (жахливого торговця птахами серед них не було), піднімали за нього келихи та підбадьорливо гукали, мовляв, нехай усе в нього буде добре, нумо товаришувати, бо ж німцям на землях протекторату треба триматися разом тощо, тощо. Ігноруючи цих хамів, він вимірював поглядом узбережжя, плавно простягнене вдалечінь, видивляючись бухти, нерівності, вивищення.

Пальми заввишки з будинок випиналися з парких заростей Нової Померанії. Синювата пара піднімалася над порослими лісом схилами, то тут, то там виднілися прогалини, на яких стояли споруджені з трави хижки. Розпачливо кричала макака. Сіра стіна хмар ненадовго закрила сонце і знову вивільнила його з полону. Пальці Енгельгардта нетерпляче відстукували то одну, то іншу маршову мелодію, ще раз пролунав звук корабельної сирени. Стало видно конус вулкана, порослий до середини лісом. Раптом на пофарбований у біле леєр упали червоні крапельки, і він злякався. У нього пішла кров носом, і він поспішив досередини, обережно намацуючи сходинки в напівтемному оббитому металом коридорі; у каюті ліг на койку і, заплющивши повіки, притиснув до обличчя край простирадла, що поступово просочувалося червоним. З накритого серветкою глека налив собі в склянку трохи соку і випив його жадібними ковтками.

Усі Гербертові Висоти тепер було видно як на долоні, був перший тиждень вересня. Люди стояли на дошках причалу, причепурені, виголені, зі свіжими комірцями, в очікуванні вже не надто свіжих газет із Берліна, ще поки що добре охолодженого пива, яке одразу після вивантаження перших ящиків відкривали й передавали пляшки з рук у руки, в очікуванні дюжин листів із батьківщини і, звичайно, новоприбулих, лицарів удачі й пригод. А ще — плантаторів, які поверталися додому, поодиноких учених, орнітологів та мінералогів, дворян, збіднілих і зігнаних зі своїх закладених-перезакладених земель, шибайголів — уламків прибитого до берега добра й непотребу Німецької імперії.

Енгельгардт стояв у своїй каюті, а точніше — біля ілюмінатора, на пароплаві, що повільно порожнів, і дивився через подвійне скло на Гербертові Висоти. Кровотеча з носа припинилася так само раптово, як і почалася. Він стояв ще не зовсім упевнено, прихилившись до стіни, фіранка з газу, колихаючись, легко торкалася його щоки, в кишені пальці міцно стиснули недогризок олівця, сонце немилосердно палило крізь ілюмінатор. Коли фіранка вкотре торкнулася його обличчя, він почав плакати, затремтів, по колінах пройшов дроз; у нього було відчуття, наче з нього за допомогою якогось апарата через кістки висмоктали всю сміливість і його кістяк, що до цього тримався на клеї мужності, зараз розвалиться.

II

У Порт-Саїді піввічності (а насправді лише кілька тижнів) тому, коли помилково вивантажили його заокеанські одинадцять ящиків із тисячею двомастами книжками, що, як він підозрював, зникли назавжди, Енгельгардт заплакав востаннє, зронив одну-дві майже не солоні сльозинки з відчаю та тупого відчуття, що ось його вперше полишає мужність. Під час марних пошуків начальника порту він скористався з нагоди й заніс на пошту листа своєму доброму другові з Франкфурта, написаного ще в Середземному морі й замотаного в бавовняну хустинку, аби вберегти від вологи, а потім ще півтори години пив м'ятний чай без цукру на терасі в Симона Арцта, а в цей

час німотний нубієць витирав білим рушником склянки, крізь які розсипався на друзки краєвид із каналом у сліпучому сьйві пустелі.

Увесь Торо, Толстой, Штірнер, Ламарк, Гоббс, і Сведенборг також, і мадам Блаватська з теософами — усе пішло, усе зникло. Ох, можливо, так воно було й на краще, гаплик усьому непотребу думок, відправлених кудись далі. Але ж він так від цього залежав! Понурий, він повернувся до молу та до свого корабля на Цейлон. Енгельгардту спало на думку, що, напевно, варто дати портовим робітникам кілька піастрів, тож він пошукав по кишенях і заговорив з якимось моряком, чие походження (грек? португалець? мексиканець? вірменин?) було неможливо визначити через, на жаль, параліч половини його фізії. Він дав йому гроші й слухав, як той, прицмокуючи, ховає купюри. Але ж, прошу, ефенді, то були його книги! У нього попросили вибачення та без особливих зволікань і складнощів знову завантажили ящики на борт, це ж усього-на-всього непорозуміння, просто дурна помилка через те, що Гербертові Висоти, виявляється, десь в іншому місці — на узбережжі Німецької Східної Африки. А Енгельгардтів лист до друга, в якому йшлося про «отруєння Європи» та «Едемський сад», за котрийсь час знайшовся в бюро французької пошти Порт-Саїда з недостатньою кількістю марок, залишився там лежати, а відтак і упокоївся. Він припадав пилом у спеціальній коробці для подібних конвертів, що стояла під столом, потім його прикидали іншими листами, а через багато років, упродовж яких відбулися дві світові війни, коптський торговець макулатурою склав усе у два великі пакунки, перев'язав мотузкою та на візку, запряженому віслюком, доправив до бідняцької хижки на краю Синайської пустелі, про що Енгельгардт, чий корабель із ним та його ящиками з книжками на борту ввечері взяв курс на Цейлон, ніколи не дізнався.

У Коломбо було аж два аристократичні гранд-готелі — розміщений на просторому майдані «Галле Фейс» та збудований за містом на пагорбі трохи південніше «Маунт Лавінія». Енгельгардт, котрий за інших обставин вирушив би до скромнішого місця, на Цейлоні вирішив дозволити собі дещо більше, взяв рикшу, давши перед тим бою в уніформі кілька монет, щоб той прослідкував за його багажем, який мали вивантажити в гавані. Зручно влаштувавшись на незвично широкому сидінні, Енгельгардт наказав неспішно доправити себе до готелю «Галле Фейс». Та той повіз напрочуд швидко! Босі ноги

маленького старого цейлонця з музичним ритмом ляпотіли голосно й монотонно десь перед та під ним; Енгельгардту спало на думку, що, мабуть, рикша біжить так швидко через розпечений асфальт або ж що швидкості вимагають пасажери, які хочуть якнайхутчіше дістатися до цілі. Він нахилився, щоб торкнутися чоловіка за плече та сказати йому, що через нього не потрібно аж так поспішати, однак той його не зрозумів і побіг іще дужче й перед входом до гранд-готелю, мокрий від поту, хапаючи ротом повітря, впав біля своєї рикши.

Портъє в уніформі, огрядний сикх із розкішною білою бородою, підбіг, вигукуючи на адресу бідного рикші звинувачення та прокльони, взяв, безупинно перепрошуючи, в Енгельгардта його ручну поклажу, кинув захеканому старому, який простягся на дорозі, монету під ноги, а потім повів нашого любого друга до прохолодного і схожого на печеру вестибюля, щоб там звичним рухом вдарити по спеціальному срібному дзвіночку, закріпленому на стійці портъє.

Енгельгардт спав довгим сном без сновидінь у великій білій кімнаті. Сучасний електричний вентилятор дзижчав на стелі в нього над головою; час від часу лунало шипіння шлюбної пісні саламандри, вона висувала свого язика за комаром, коли той, шмигаючи, наближався хоча б на міліметр. Близько четвертої ранку загуркотіли віконниці, знявся вітер, і цілу годину лив дощ. Проте Енгельгардт нічого не чув, лежачи цілком розслаблено на спині, занурений у глибокий сон на свіжих накрохмалених простирадлах, склавши руки на грудях. Його довге волосся, яке він перед сном звільнив від практичної гумової зав'язки, що протягом дня тримала його у хвості на потилиці, темно-русявими хвилями обрамлювало його голову на білій подушці, наче у вагнерівського юнака Зігфріда.

Наступного дня в купе неймовірно повільного потяга до Канді, дорогою до давнього міста цейлонських королів, навпроти нього сидів літній джентльмен-таміл, чия чорна із синім полиском шкіра дивно контрастувала із цілковито білим волоссям, що стирчало з вух обабіч голови, наче шматочки цвітної капусти. Повільна сонлива поїздка тривала поміж заростей кокосових пальм та смарагдових рисових полів. На панові був чорний костюм із високим білим комірцем, що надавало тому пишноти судді чи адвоката. Енгельгардт читав легкий романчик (Діккенса), а за вікном проминали один за одним круті звиви дороги і відкривався краєвид із чайними плантаціями на схилах —

чайні кущі рядками, між яких на стежках виднілися строкато вдягнені темношкірі збиральниці з кошелями на спинах, наповненими зеленим листям.

Пан звернувся до нього із запитанням, і Енгельгардт, притиснувши прочитану сторінку книги наслиненим пальцем, увічливо попрохав повторити питання: пан мав настільки незвичний англосаксонський акцент, що Енгельгардт, мабуть, краще зрозумів би австралійця, навіть техасця, аніж цього високодостойного таміла. Коли піл, що піднявся по обіді, затанцював у світлі прочинених вікон потяга, вони розмовляли так добре, як це тільки було можливо (і зійшлися на тому, що обоє використовують ідіому мови-посередниці дуже обережно і вдумливо), про реліквії святого лорда Будди та, оскільки Енгельгардт скерував розмову в цьому напрямку, про кокосовий горіх.

Джентльмен своїми м'якими жестами пояснив, що, як таміл, він сповідує індуїзм, однак, згідно зі священним текстом «Бгагават-Пурани», Будда є аватаром Вішну, двадцять четвертим, якщо точно, і саме тому він (подорожній несподівано відрекомендувався як пан К. В. Говіндараджан і потиснув руку, його долоня здалася Енгельгардтові міцною та приємно сухою) прямує тепер до Канді, щоб оглянути там зуб Будди, що його виставляють для вшанування в місцевому храмі. Ця реліквія — *dens caninus*, верхній лівий різець. Елегантним рухом Говіндараджан підняв кінчиком темного підмізинного пальця з каблучкою верхню губу і наочно продемонстрував місце розташування саме того зуба; Енгельгардт подивився на його білосніжні зуби в напрочуд здорових рожевих яснах, і його пройняв дроз приємності. Прості, протяжні та водночас зворушливо патетичні форми висловлення його співбесідника раптово сповнили його потужним відчуттям інтимності.

Він миттю схопив долоню Говіндараджана та щиросердо запитав, чи той, бува, не вегетаріанець. Звісно, що так, вегетаріанець, — була відповідь; він сам та його родина вже дуже давно харчуються виключно плодами. Енгельгардт заледве міг осягнути всю випадковість цієї зустрічі: навпроти нього сидів не просто його брат по духу, сродна душа, а чоловік, чий спосіб харчування підніс його на божественні висоти. То чи ж темні раси не випереджали білі на цілі століття? І хіба ж не був індуїзм — чиїм вершинним проявом, своєрідною формою любові стало вегетаріанство, — тією силою у

світобудові, всеохопний світлий поступ якої повинен стати сліпучою кометою й освітити ті країни, котрим християнство хай і подарувало любов до ближнього свого, та все ж залишило поза нею тварин? Хіба Руссо та Бернетт, слідуючи за вегетаріанцем Плутархом та даючи необхідну відповідь на Гоббсового «Левіафана», не наголошували, що первісний природний інстинкт людини — це відмова від м'яса? А чи його страхітливий дядько Куно не намагався присмачити йому, Енгельгардтові, шинку тим, що, вишкіряючись та сміючись, згортав тоненький шматочок свинини в рожеву сигару, вкладав малому до рота та й жартома підносив запаленого сірника до вільного кінця? І врешті-решт, чи не було вбивство тварин, точніше, приготування м'яса та годування людей тваринними субстанціями, взагалі своєрідним підготовчим етапом до антропофагії?

Енгельгардтових знань з англійської мови часом було не зовсім достатньо, щоб чітко сформулювати такі питання — однак їх треба було поставити; де йому не вистачало абстрактних термінів, він допомагав собі жестами, наповнюючи повітря хмарами ідей, кометами, чії хвости тяглися від його пальця через осяяне світлом купе.

Енгельгардт спитав свого нового друга, чи чув той про Свами Вівекананда. А коли той відповів заперечно, видобув зі своєї дорожньої сумки, яку до того ніяково поклав поруч із собою, кілька памфлетів, тексти згаданого індійця Свами, котрий завдяки своїм оригінальним ідеям і таланту ритора не так давно викликав справжній фурор у Новому світі, а також надрукований на мімеографі й виданий книгою трактат (десь на півдні, у морі поблизу Адена, франконський клей розсохся через сильну спеку), що сповіщав людство про цілющу силу коковоризму, але, на жаль, німецькою мовою, так що Енгельгардт міг хіба що продемонструвати його як річ, проте не повідомити новому другові власні думки з цього приводу, сформульовані на письмі значно краще.

Та все ж він не хотів кидати цю справу, не спробувавши: з певним зусиллям він парафразував основні викладені в тексті думки про те, що людина — це тваринний відбиток Бога на землі, а плід кокоса, який найбільше з усіх рослин нагадує людську голову (він вказав на форму та волоски на шкаралущі горіха), також є рослинним образом Божим. Та й ростуть кокоси, як можна бачити, високо вгорі на верхівці пальми, якнайближче до неба і сонця. Говіндараджан кивав на знак згоди,

раптом підскочив, коли потяг проїздив без зупинки повз невелику сільську залізничну станцію, щоб процитувати з «Бгагават-Пурани» відповідні рядки (в роки своєї юності в шанованому Мадраському університеті він мусив вивчити напам'ять не лише це священне писання), але опанував себе і далі кивав головою, даючи своєму візаві спочатку висловитися, щоб потім із доречною, як йому здавалося, серйозністю зауважити, що та людина, котра харчується виключно божественним кокосовим горіхом, є не просто коковором, але й *per definitionem* теофагом, богоїдцем. Перечекавши якусь мить, він знову повторив у передполудневій тиші, позначеній ритмічним брязкотом рейок, свою фразу: поїдатель Бога. *Devourer of God*.

Енгельгардт був приголомшений силою цього знання, — так, воно увіп'ялося йому аж у кістки й почало вібрувати, наче було дзвінком і лунким енергетичним полем. Саме так, кокосовий горіх був Богом, і ця цінна думка засяяла в ньому воістину філософським Священним Граалем! Розкрита половинка горіха з м'якушем і солодким молоком була, так би мовити, не просто символом, але — тілом і кров'ю Христовими! Під час короткого семінару з теології в Нюрнберзі він міркував десь так, і ось на тропічній залізниці отримав цілком неочікуване підтвердження: мить євхаристії, буквально — перетворення сутності, потрібно було розуміти як реальне злиття з Божественною природою. А гостію і вино причастя годі було порівняти з істинним таїнством природи, її вишукано-смаковитим геніальним плодом — кокосом.

Говіндараджан був неймовірно радий випадково зустріти брата-фруктоїда (потяг, пихкаючи і весь у диму, долав у цей час останні круті звиви і прямував по колії до давньої столиці королів Цейлону) та запросив його разом оглянути храм із зубом Будди. Можна зняти в Канді номер і звідти після пишного фруктового застілля разом сходити до храму, розміщеного, як казав Говіндараджан, на щастя, лише за якихось кілька кроків від центру міста на невеликому пагорбі над озером біля Канді.

У готелі «Квінс» вони вирішили з міркувань економії взяти один номер на двох, що трохи роздратовало адміністратора, який, однак, швидко заспокоївся після того, як Енгельгардт поклав на стіл кілька купюр і наполіг на тому, що хотів би заздалегідь дати чайові. Тут уже звикли до традиційних англосаксонських виявів спліну, і якщо пан

німець так хоче спати в кімнаті з тамільським другом, прошу пана. Їх запитали, чи потрібно розраховувати в обід на вельмишановне панство, у відповідь обоє пояснили англійською, що їм цілковито вистачить кількох папай та ананаса, а якщо ще трапиться кокос і можна буде наповнити його молоком склянки та подати м'якуш на тарелі, то вони почуватимуться цілком щасливими. Адміністратор схилився перед ними в поклоні й зник у напрямку кухні, щоб там із виряченими очима передати замовлення обох фруктоворів.

Ситі й відпочилі, попри поїздку потягом, охоплені ейфорією, наче пара прочан, чия обіцяна мета мандрів ось уже безпосередньо перед їхніми очима, обоє небавом сунули вулицею й, прагнучи побачити своє відображення у воді, перехилилися через огорожу над священним озером, на поверхні якого повільно коливалися квіти лотосу та плюмерії. Група монахів із поголеними головами, кожен із яких тримав у руках парасольку, перемовляючись, поспішила мимо, а їхня шафраново-жовтогаряча одіж палахкотіла під пообіднім сонцем. Якийсь стрункий фронт, одягнений у білу фланель, розмахуючи руками, прогуркотів повз них на пенні-фартингу, двічі давши пронизливий сигнал клаксоном на кермі. Говіндараджан вказав ціпком (чи ж був він у нього раніше?) в бік храму, й ось вони почали підніматися сходинками, прямуючи до даросховища.

Обидва прочанина витерли спітнілі лоби хустинками, обернулися і глянули згори вниз на штучне озеро, облаштоване на початку минулого століття королем Шрі Вікрама Раджасінгом. Із трохи дивним виразом задоволення Говіндараджан повідомив Енгельгардту, що від самого початку тут було категорично заборонено рибалити. Також є легенда, що невеличкий острівець із храмом посередині озера слугував королю сингалезів потаємним місцем для купань і коїтальних утіх, а з палацу до саме цього острівця веде таємний тунель. Говіндараджан знову підняв свій ціпок, наконечник якого, як раптом помітив Енгельгардт, був із карбованої латуні, й указав ним у згаданому напрямку. Енгельгардт спостеріг, що таміл посміхався ще ширше, ніж до того, вишкірюючись, наче пес. Жести й міміка, які під час поїздки потягом здавалися йому м'якими та викликали довіру, раптом видалися якимись театральними, переобтяженими багатьма дисонансами.

У теплій і вологій храмовій залі панувала густа темрява. Пролунав брязкітливий і приглушений звук гонга, його луна неочікувано

відбилася від невидимих стін, укритих, як здалося Енгельгардтові, слизом. Десь палахкотіла єдина свічка. Його нервова система відчула вібрації від наближення загрози; світлі волоски на руках встали дибки, з-за вуха на спину під одягом потік струмочок гарячого поту. Говіндараджан відійшов убік. Постукування металевого оскіпа ставало глухішим, поки зрештою зовсім стихло, хай як Енгельгардт дослухався. І знову пролунав загрозливий звук гонга. А після цього згасла і свічка. Охоплений жахом, Енгельгардт зробив несміливий крок праворуч та повернувся в тому напрямку, де, як він вважав, був вхід у храм — однак тоді, коли вони заходили, то кілька разів повертали, обходячи кути і стіни, без яких, безсумнівно, сюди потрапляло б денне світло. Він прошепотів ім'я свого супутника. Потім повторив його голосніше, врешті прокричав — Го-він-да-ра-джан! — у непроникну чорнильну пільму.

Жодної відповіді. Його друг зник. Він заманив його сюди, в цю темряву, а потім розчинився в повітрі. Але навіщо? А що коли?.. Про що ж, заради Бога, він йому розповідав? Пригадати було вже складно, але з упевненістю можна сказати, що в гавані Коломбо він розповів про свій багаж, точно, а ще згадував, що має при собі велику суму грошей заставними листами, це все — тут він у темряві почав бити себе долонею по лобі — залишилося, звичайно, в його портмоне в спільній кімнаті в готелі «Квінс». У нападі люті Енгельгардт зірвав зав'язку з волосся і кинув на підлогу. Абсолютному незнайомцеві, випадковому першому-ліпшому попутникові він цілковито довірився лише з переконання, що фруктоворизм створює незримі міцні зв'язки між людьми. А якщо таміл узагалі просто про все набрехав? Може, він ніякий не вегетаріанець, а просто сказав те, що він, Енгельгардт, хотів почути?

Повільно намагаючи вихід із цього абсурдного ув'язнення в темному храмі, Енгельгардт вибрався назовні — святилище знову здалося йому приязно-мирним і привабливим; пізніше в готелі він перемотлошив свій дорожній мішок і справді не знайшов там грошей, зашитих у бічну кишеню. Решта речей, наскільки він міг оцінити, залишились неторканими. Затиснувши мішок під пахвою, він повільно і майже навшпиньки спустився сходами в хол, пошепки попросив адміністратора переслати рахунок, який не може оплатити, консулу Німецької імперії в Коломбо. Адміністратор криво всміхнувся і

відповів, що цього насправді й не потрібно, ніякого рахунку немає, оскільки ніхто не ночував, а сніданок із фруктів хай буде подарунком від готелю, поза тим він рекомендує звернутися до місцевої поліції та подати заяву на таміла, при цьому побіжно зауважив, що бачив приблизно десять чи двадцять хвилин тому, як той поспіхом залишав готель, адміністратор запитав, а де ж, власне, його німецький супутник, на що таміл не дав жодної відповіді, тому не можна було утриматися від думки, що таміл вчинив підлий підступ — настільки винним він виглядав.

Адміністратор, який загалом був непоганою людиною, супроводив нещасного Енгельгардта на вокзал, купив у подарунок квиток третього класу до столиці, а потім під слабкі протести відволік рознервованого молодого чоловіка, котрому відвідини поліційного відділка і розмови з місцевими констеблями видалися найжахливішим, що собі лиш можна уявити, до останнього вагона потяга, який повільно наближався. А вже там (день кольору берлінської лазурі й із солодкавим запахом хилився до раннього вечора), коли Енгельгардт сидів у купе, притулившись плечем до одного з подорожніх, а спиною — до дерев'яного сидіння, з опущеними повіками, розкуйовдженим довгим волоссям, притискаючи до себе порожній мішок, перед його очима закрутився сінематограф: коліщатко вже не чіпляє інше, на білому екрані десь попереду рухомі картинки дико пришвидшуються, на мить вони вже не мчать уперед, як це передбачено Творцем *ad aeternitatem*, а стрибками, смикаючись, женуть назад; Говіндараджан і Енгельгардт застигли у повітрі, роблячи крок, — аж серце радіє — і поспішають назад униз храмовими сходами, перебігають задки вулицю, сяйво проектора миготить дедалі сильніше, він шипить і тріщить, аж ось умить усе стає безформним (адже ми на короткий час можемо зазирнути в «бгава антарабгава», мить перевтілення), а потім знову стає собою, того ж кольору та швидкості, Августом Енгельгардтом власною персоною, котрий у Гербертових Висотах (Нова Померанія) сидить у вітальні готелю «Князь Бісмарк» на зручній обтягнутій штофом софі (продукт австралійського виробництва) з паном директором готелю Гельвігом (Франц Еміль) за розмовою, тримаючи на колінах горнятко трав'яного чаю, залишаючи десь позаду себе увесь цейлонський аналепсис минулих подій. Гельвіг курить.

III

Директор готелю Гельвіг, у якого, до речі, не було лівого вуха, не тільки займався в Гербертових Висотах то тими, то сими маклерськими оборудками, але й вважався людиною, яка мала безпосередній вихід на пані Емму Форсайт, що її Енгельгардтові рекомендував чинний губернатор Галь, котрому Енгельгардт іще з Нюрнберга повідомив, що хотів би незабаром придбати кокосову плантацію. Приїжджайте, просто приїжджайте до нашої прекрасної колонії, — відповів Галь, але додав, щоб той не очікував повсюдної цивілізованості, натомість тут є нагоди для авантюризму, переважно старанні тубільці й, звичайно, також кокосові пальми у великій кількості. Жвавий стиль Галя, однак дещо грубувате красномовство дали привід вважати, що той походить із берлінського ареалу, та йому властиві й риси впертого дивака десь із Нижньої Баварії, що цілком улаштувало Енгельгардта. Галь писав далі, що по прибуттю йому потрібно одразу вступити до Німецького клубу та зустрітися зі згаданою пані Еммою Форсайт, котра в цьому протектораті володіє багатьма територіями, а працюючим плантаторам з батьківщини (якщо вони викликають у неї симпатію) надає не тільки вигідні кредити на купівлю плантації, а ще й гарну робочу силу. Загалом же вона знаменитість, від Нової Померанії до Гавайських островів її називають просто — «королева Емма». Такі справи в колонії, де жінка насолоджувалася таким же високим статусом, що й сам губернатор, не здивували Енгельгардта, тож, розпакувавши конверт із губернаторською емблемою, він сповнився занадто сильним хвилюванням од можливості нарешті втілити свою мрію про коковоризм, та ще й за допомогою короткострокового кредиту. Звичайно, він мав певні заощадження: тітка Марта два роки тому хоч і померла по той бік швейцарського кордону, але згадала його в заповіті, однак він міг розраховувати не більше, ніж на двадцять тисяч марок, з огляду на втрату заставних листів через тамільського афериста Говіндараджана.

Наш друг розминувся з губернатором Галем лише на кілька днів; нещасний захворів на чорноводну лихоманку та полишив землі протекторату, вирушивши на італійському пасажирському судні «Пастіччіо» в напрямку Сінгапуру, з голови до ніг закутаний у прохолодні вологі простирадла, просякнуті оцтом, сподіваючись вилікуватися лимонадом із вмістом хініну. Чорноводну лихоманку, як розказував Галя його індійський лікар протягом морської подорожі, уже певний час переносив звичайний москіт, це ускладнення після малярії, від якого помирили століттями без щонайменшої здогадки як і чому. Галь був кремезним чоловіком, цілковито звичним до болю, проте його виснажили постійно повторювані напади лихоманки, від чого його щоки позападали. Та коли він дістався Сінгапуру, то опритомнів і в мить душевного прояснення раптово згадав не тільки про листи з Нюрнберга, а й про рішучого молодого чоловіка, котрий їх написав (разом з одним листом Енгельгардт надіслав також фотографію, що зображала його з піднятими до неба, до сонця руками на вершині франконського пагорба десь поблизу Нюрнберга), про домовлену зустріч у резиденції в Гербертових Висотах, але так само раптово Галя наздогнав наступний напад лихоманки, його дух укотре потьмарився, і образ Енгельгардта, що через листи (а також цю світліну, від якої сьогодні, напевне, вже й сліду не лишилося) здавався незвичним уособленням радикальної нової людини, знову зник із глухого темно-брунатного простору невимовних Галевих страждань.

Ще в Гербертових Висотах, за кілька хвилин до того, як москіт напруженим хоботком запустив у його кровообіг збудника хвороби (й одночасно кармінно-червона кров губернатора цукристою сомою запульсувала в комашиній нервовій системі) і його долоня вибила з комахи її жалюгідний дух, Галь замовив вечерю і під час неї за великим столом із червоного дерева намірявся працювати далі. Без жодного задоволення копирсаючись виделкою в бататі та курячій грудці на порцеляновій тарілці, він неухважно переглядав кореспонденцію і судові вироки, знову і знову перечитував листа свого друга Вільгельма Зольфа, губернатора Самоа, випивши півтора келиха рислінгу, що температурою був подібний на довколишні тропіки. Це була спокійна оксамитова ніч. Він поставив воскову платівку в грамофон, встановив голку на улюблене місце і під перші металеві такти Вагнерового «Польоту валькірій», що прокотилися салоном,

кілька разів чхнув, висякався в серветку, витягнув руки і ноги та послабив вузол краватки. Саме в цей момент комаха продзижчала, летячи крізь одвірок, і, підкорившись настійливому духу молочної кислоти, що виступила з пор на шкірі Галя (випаровування посилилося через випитий теплий рислінг), ще в польоті скерувала свій proboscis, хоботок, щоб, засліплений від жадоби, приземлитися на губернаторовій чисто виголеній потилиці та проштрикнути його катарсичним крещендо свого жала, а потім пізнати власні сутінки богів під ударом долоні Галя. Саме так губернатор і заразився чорноводною лихоманкою.

А Енгельгардт? Він або забув вступити в Німецький клуб, або йому більше не спадало це на думку, адже він узагалі не мав бажання приватно зустрічатися з ким-небудь із недалеких, хворих на алкоголізм плантаторів, що становили більшість членів клубу. Ще в готелі «Князь Бісмарк», де директор Гельвіг дозволив йому безкоштовно квартирувати і столуватися перший тиждень, очікуючи від свого посередництва з організації зустрічі vis-à-vis королеви Емми та Августа Енгельгардта певні вигоди для себе в Гербертових Висотах (перемовини щодо купівлі кокосової плантації аж ніяк не були буденною справою в протектораті), Енгельгардт написав близько дюжини листів на батьківщину своїм родичам, пишномовно і захоплено возвеличивши дивовижну красу колонії, а також запросивши своїх товаришів по духу якомога швидше навідати його.

Сам він, писав Енгельгардт, озираючи з веранди готелю краєвид на Гербертові Висоти, перебуває якраз на піку перемовин щодо купівлі плантації, ви просто уявіть собі тутешню прогресивність, коли жінка керує більшістю справ, і нікого жодним чином не турбує ні його довге волосся, ні борода, так що він знову призвичаївся носити волосся розпущеним, хоча воно після рясних злив та через високу вологість повітря дивнуvато закручується і стирчить врізнобіч.

І ще, ах, у готелі він зазнайомився з молодим моряком, котрий викликає неймовірну симпатію, таким собі Крістіаном Слюттером, із ним він час від часу грає в шахи (під час однієї навіть дійшло до solus gex, і король здався), здійснює численні пізнавальні прогулянки за містом. Цей Слюттер клопочеться про патент капітана та роздумує над тим, щоб одночасно вступити до імператорського флоту; взагалі-то він не вегетаріанець, проте їхні дискусії щодо недоліків та переваг відмови

від м'яса, які перебивають гру в шахи на довгі години, відбуваються на такому високому рівні та в настільки дружній атмосфері, що, мабуть, Енгельгардтові не довелося б залишати Німеччину в такому поспіху, якби там можна було б так спілкуватися з неналежними до вегетаріанства. Та, схоже, таких неупереджених і відкритих до всього персон, як Слюттер, можна зустріти тільки в південних морях.

Адольфю Юсту, лікарю-натуропату, другу по Юнгборну та різноманітних нудистських колоніях на батьківщині, він розповів, що тутешня погода (схожі на водоспади щоденні зливи по обіді в цих рядках він оминув увагою) просто призначена для того, щоб викликати в кожного сонцелюба вдовolenня від повноти життя; так, тропічне сяйво небесного світила настільки позитивно впливає на душевний і тілесний стан, що від другого дня свого перебування тут він здійснює прогулянки столицею протекторату босоніж та лише в хустині, що прикриває стегна. Це абсолютно не відповідало істині, однак Енгельгардт заслуговує і кількох слів на захист від звинувачень, що, мовляв, він — брехун і просто заманював своїх майбутніх гостей у південну півкулю (бо він потребував їх багато — тих, хто вирушив би по слідах його слави), перекручуючи та підмінюючи факти. Сам Енгельгардт відчував невимовну потребу роздягнутися та відкрити свою шкіру сонцю, що зігрівало душу, однак він вів згадані перемовини щодо придбання плантації за гроші, яких у нього не було, до того ж був він достатньо прагматичним, щоб не одразу оприлюднювати в Гербертових Висотах свої уявлення про одяг та харчування: врешті-решт, із голими й патлатими не ведуть ділових перемовин.

Тим часом на станції Імператорської пошти він потоваришував із поштовим службовцем низького рангу, після того як обоє висловили своє спільне захоплення різноманітними видами печаток. Той повів Енгельгардта в службове приміщення позаду контори і показав йому справжню маленьку друкарню, де працював у вільний час: оберемки гумових перев'язок, різноманітні печатки, штемпелі й матриці, підписані, упорядковані й розміщені в сотнях коробочок, розвішених на стінах; проби відбитків картинок і різноманітних літер лежали на лавах і столах рядком. Протекторат не так давно отримав власні поштові марки, які саме тут, у задній кімнаті (власне на оцій машині), франкувалися імператорською печаткою Німецької Гвінеї. Звідкилясь

повіяв легкий протяг, що попідхоплював і поздимав із місця аркуші, а службовець кинувся їх складати. Енгельгардт добряче здивувався, в уяві він уже бачив, як службовець старанно й натхненно робить ескізи для його рекламних листівок. У бюро він віддав тому листи для франкування, просунув у віконечко вельми пристойні чайові, й службовець запевнив його, що особисто простежить, аби його кореспонденція відправилася на батьківщину наступним поштовим пароплавом, пан Енгельгардт може на нього покластися і нехай ще заходить до нього.

Вілла Гунантамбу, дерев'яний палац пані Форсайт, розміщувалася лише за кілька хвилин пішого ходу від вивіски з назвою міста, сама пані сиділа на веранді, вишукано задрапірувавши тонкі, гарно виліплені плечі яскраво вишитим лляним шарфом, її обдував потік повітря зі складного механічного пристрою. Маленький голий хлопчик сидів на газоні й видував мильні бульбашки, що повільно опускалися на Енгельгардтові плечі, щоб там, *en miniature*, знесилитись та, за вельми натужливою метафорою одного третьосортного романіста, цілком банально випустити останній подих свого тлінного життя.

Він піднявся на веранду, відрекомендувався і схилився в поклони. Пані Форсайт, хоч і напівкровка, заговорила пречудовою, можна було б навіть сказати — понаддосконалою німецькою мовою. Подали холодний чай, печиво й маленькі кубики манго на шпажках, їх Енгельгардт трохи скуштував, щоб не видатися неввічливим. Мовчання. А потім пані Форсайт, власне, щоб якимось зрушити розмову з мертвої точки — одного погляду на худого молодого чоловіка їй вистачило, щоб вписати його до типу сором'язливих і дещо далеких від життя сучасників, — указала на казуарини поруч із її дерев'яним палацом, обвішані калонгами, летючими лисицями, які, наче підвішені кокони, коливалися на голих гілках та час від часу крикливо розправляли свої крила. У велику спеку, пояснила вона, проникливо дивлячись на Енгельгардта, тварини пускають сечу по своїх крилах і, змахуючи ними й утворюючи тим самим пару, досягають потрібного охолоджувального ефекту. Енгельгардт злегка кашлянув і задумливо усміхнувся, з його горла пролунав невиразний тихий звук.

Ця жінка змусила його засоромитися, незважаючи на те, що їй було далеко за п'ятдесят; попри свою огрядність, була вона надзвичайно привабливою і зналася на тому, як своєю приємною мімікою, ледь

помітними, але рішучими рухами справити глибоке враження. Можливо, Енгельгардт був аж надто вражений (Емма Форсайт як ділова жінка не сиділа б там, якби не була втричі більш рафінованою, ніж колеги-чоловіки), оскільки трохи вагався, перш ніж згадати про листування з губернатором Галем, а потім озвучив свої наміри: збирати врожай кокосів і займатися торгівлею супутніми продуктами, тобто не лише копрою — він хотів би виробляти також креми й олії, які з відповідними етикетками надсилатиме в метрополію. Власне, навіть робити шампунь, як йому уявлялося; він змальовував принади ароматної кокосової есенції у волоссі дам вишуканого берлінського товариства, цілячи в те, що пані Форсайт, зрештою, теж жінка, котра час від часу сумує за місцями, де не бракує опери, екіпажів та розкішних сидячих ванн із гарячою проточною водою, з ароматом вишуканих парфумів. Ну й взагалі, додав Енгельгардт, він приїхав у Німецьку Нову Гвінею, щоби створити своєрідну колонію для уславлення кокосового горіха.

Королева Емма не зауважила останнє речення Енгельгардта, промовлене дещо тихіше, ніж його плани стосовно господарчого використання *cocos nucifera*. Та й лестощі з кокосовим шампунем не справили на неї щонайменшого враження. Він хоче придбати плантацію? У неї є те, що йому треба. Маленький острів! Однак, можливо, Енгельгардт хотів би спочатку ознайомитися із землями тут, у глибині цього острова, загалом у важкодоступному місці, зате тут плантація більшої площі. Залежно від погоди туди чотири або п'ять днів дороги, за добру сотню кілометрів від транспортних шляхів Гербертових Висот, кокосова плантація площею тисяча гектарів, її власник, треба зауважити не приховуючи, з'їхав з глузду, облив себе, свою родину і трьох чорних працівників дьогтем і підпалив. Ту плантацію, з огляду на розмір, можна взяти майже задарма, оскільки в стані цілковитого душевного розбрату власник і не згадав про неї в заповіті (написав лише, що «вона вбиває всіх»), а тому володіння відходить Німецькій імперії, буквально — фірмі «Форсайт & Со», очільниця якої сидить перед ним.

А на острові Кабакон, продовжувала вона, є заледве сімдесят п'ять гектарів кокосових пальм, зате він лежить лише за кілька морських миль від Гербертових Висот, у дещо північніше розміщеному Нойлауенбурзькому архіпелазі. Перевага острова в тому, що легко як

контролювати його, так і займатися там господарчими роботами. Потрібно лише збирати кокосові горіхи і перероблювати їх, врожай можна доставляти човнами до Гербертових Висот на продаж, а також не потрібно, на відміну від плантації тут, у глибині острова, долати важкий і небезпечний шлях через джунглі. Та й взагалі, який же це диво-острів, замріялася вона. Щороку жителі Кабакону відправляють у море каное, прикрашене зеленим листям і навантажене мушлями-грошима, щоб цим відшкодувати риbam утрату їхніх упійманих родичів. А на весіллях є особливий звичай: над головами молодих розбивають кокосовий горіх і виливають на них кокосове молоко. Острівець коштує сорок тисяч марок, величезна плантація тут, у глибині острова, — стільки ж. Енгельгардт напружено видихнув.

Що ж, вона може зробити йому дві ось такі пропозиції, а він зі свого боку мусить оглянути обидва володіння і лише потім прийняти рішення. Пані Форсайт знала напевне, що вона не лише полегшила йому вибір, але й направила спокійною впевненою рукою — земля божевільного плантатора хоч і коштувала значно дешевше, ніж могла б, однак опис тамтешніх умов королева Емма поєднала з настільки поганими знаками долі, що Енгельгардт мав би, безсумнівно, обрати острів Кабакон. Так чи так, але вона була діловою жінкою, і якщо цей юний дивак — а вона дуже добре почула про Енгельгардтові плани заснувати орден кокосоїдів, та й губернатор Галь про нього вже, звісно, розповідав — забажає залишити в неї свої гроші, то прошу пана. Крім того, так, він їй сподобався. Те, як він сидів навпроти неї, бородатий, такий аскетичний, із цією нестерпною зачіскою і водянисто-блакитними очима, сухий, наче горобчик.

Мимоволі вона пригадала вже давно минулу подорож до Італії, їй здалося, начебто вона бачила там Енгельгардта, але де? Так! Звичайно! У флорентійця Фра Анжеліко, в його зображенні Спасителя Ісуса як мученика. Обличчям Енгельгардт був наче списаний із того портрета. Вона вдоволено усміхнулася і на кілька секунд поринула в спогади про золоте пообіддя того давно зниклого часу після відвідин церкви Сан-Марко, про *heure du berger* в маленькому пансіоні поблизу Арно.

Справді неймовірний збіг обставин, що й Енгельгардт у той самий час також перебував у Флоренції. Після обов'язкових відвідин церкви Санта Кроче він збирався піднятися до Сан Мініато аль Монте, але оскільки його боляче вразила цілковита невітшна бідність італійців по

той бік воріт Порта Романа — він бачив грубо скроєних м'ясників у шкіряних фартухах, які розрубували на маленькі шматки м'ясо, вкрите жовтуватим жиром; людей, які вночі виливали помиї на Віа Романа так, наче це було найтемніше Середньовіччя, — то він скоротив собі шлях через сади Боболі й там опустився на камінну лаву відпочити, зняв сандалі й розслаблено простягнув уперед ноги. Десь удалині якийсь аматор управлявся в грі на сурмі. На пагорбах за межами міста височіли кипариси, схожі на чорне полум'я, здійняте в невимовно блакитні небеса. Навпроти нього, по інший бік від гравійної стежки, сидів, читаючи книгу, всохлий чоловічок аскетичного вигляду в невеликих окулярах зі сталевною оправою; флорентійське пасхальне сонце забарвило його обличчя в темний колір горіхової шкаралупи — напевне, не італієць, найвірогідніше — швед або норвежець. Обоє обмінялися поглядами: романіст — а то був саме він, і аж ніяк не скандинав, а справжній шваб — зміряв молодого бороданя зацікавленим поглядом, вирішивши, однак, не заговорювати з ним, хоча, оглянутий таким само чином, ніби на розмову все ж сподівався. І потім обоє пішли своїми шляхами: Енгельгардт — угору до Сан Мініато аль Монте, а швабський письменник — до простої харчевні у кварталі Сан Нікколо, де, сівши за стіл у прохолодному кутку, замовив собі місцевої шинки і чвертку криваво-червоного вальполічелла, далі працюючи над рукописом із дещо невибагливою назвою «Гертруда» і вже скоро по тому забувши про молодого чоловіка.

Енгельгардт випив свій чай, поглянув спочатку на тоненьку коштовну порцеляну з Китаю у своїй руці, а потім на багату даму, яка всміхалася йому з канапе навпроти, і в його голові тихо відлунювало слово «Кабакон». Він обережно поставив горнятко на тацю і сказав, що візьме острів не оглядаючи і заплатить шістнадцять тисяч марок готівкою, а решту, якщо її так влаштує, волів би оформити як позику під заставу власної виробленої продукції. Королева Емма не надто довго роздумувала, адже цей ніжний Ісусик прибув до неї, радо готовий без торгу сплатити за нікчемний острівець шістнадцять тисяч, а потім іще взяти на себе зобов'язання, за грубими розрахунками, на два роки віддавати їй усі прибутки, і все це — за шматок землі, який вона видурила у вождя племені толаї за дві старі рушниці, ящик сокир, двоє вітрил і тридцять свиней. Не піднімаючись, надзвичайно

елегантно вона простягла руку, Енгельгардт потиснув її, і вони домовилися.

Було підготовлено договір, копії передавали туди-сюди між віллою Гунантамбу і готелем «Князь Бісмарк», їх потайки читав директор Гельвіг (котрий взагалі надто охоче пхав свого червоного носа та єдине вухо всюди, де тільки можна), Енгельгардт підписав документи і поставив синіми чорнилами відбиток великого пальця. Майбутній плантатор прогулявся, купив кілька пляшечок йоду, три протимоскітні сітки і дві сокири, а ще розпорядився, щоб на острів надіслали його ящики з книжками; поза тим він не взяв більше нічого з цього прозаїчного світу у світ новий.

Сонце сяяло, як же воно сяяло! Переїзд баркасом до Міоко пройшов швидко та без особливих вражень. Коли прибули туди, мовчазний німецько-російський агент на прізвище Боткін вказав пальцем на парусні каное й повідомив, що вони — його, прошу пана, він володіє аж трьома. Підійшло двоє тубільців, усі мовчали. Енгельгардт зняв сандалі й шкарпетки, сів на кормі, а потім одним рухом весла, під вітрилами, напнутими східним вітром, вони вирушили до Кабакону. Летючі риби супроводжували їхнє каное, вимальовуючи в повітрі срібні параболи. Енгельгардт вдихав солоне морське повітря, ворушив великими пальцями ніг і, всміхаючись, запрягся собі ніколи знову не вдягати сандалі. Через добрих півгодини на горизонті з'явилися зелені обриси його острівця. Один із чоловіків указав обрубком руки туди, зиркнув через плече і продемонстрував у посмішці два ряди прекрасних білосніжних зубів, наче виточених зі слонової кістки.

Володіти власним островом, де на природі вільно ростуть і примножуються кокосові горіхи! Енгельгардт ще не цілком це усвідомив, але зараз, коли човен із відкритого океану заходив у тихі прозорі води бухти з казковим пляжем під величними високими пальмами, його серце затріпотіло крильцями, наче в розбурханого горобчика. Ох ти ж, гадалося йому, це справді все моє! Усе це!

Він зіскочив у воду, пройшов кілька метрів, що лишалися до берега, і впав на коліна в пісок, настільки його переповнювали почуття; для чорних чоловіків у човні та кількох тубільців, котрі зі своєрідною дещо флегматичною цікавістю з'явилися на пляжі (в одного з них, наче пародія на нього та його расу, в нижню губу був

увіткнутий шматок кістки), він виглядав, наче набожний священик, який пристрасно молився перед ними, хоча для нас, цивілізованих, це радше було схоже на картину прибуття конкістадора Ернана Кортеса на незайманий берег Сан-Хуан-де-Улуа, намальовану, якби це було можливо, в стилістиці десь між Ель Греко і Гогеном, а експресивна гострота мазків надала б портрету Енгельгардта Завойовника неочікуваної аскетичності Ісуса Христа.

Отже, вступ нашого милого друга у володіння островом Кабакон виглядав по-різному залежно від того, з якої позиції розглядати цей сценарій та хто сам глядач. Це розщеплення реальності на фрагменти було загалом важливою рисою часу, в який відбувалася історія Енгельгардта. Модерн уже розпочався, поети раптом почали писати атомізованими рядками; пронизливу для нетренованого вуха атональну музику представили шокованій публіці, фіксували на носіях і відтворювали, не кажучи вже про кінематограф, який конгруентно часу зміг настільки опрідметнити нашу реальність такою, як вона була, що, здавалося, можна було відтяти шмат теперішнього і законсервувати його у вигляді рухомих картинок для вічності поміж перфорованими краями целулоїдної стрічки.

Але все це Енгельгардта аж нітрохи не хвилювало, оскільки він уже був на шляху втечі не лише від усюдисущого світання модерну, а й узагалі від усього, що ми, агностики, називаємо прогресом, ну і ще — цивілізацією. Енгельгардт зробив свій вирішальний крок уперед цим берегом — а насправді це був крок назад у добірне варварство.

Першу хижку побудували подібно до тубільних. Тоді вперше з'явився й Макелі, юнак років тринадцяти, котрий несміливо, проте вперто десь у пообідній час пробрався крізь мангрові зарості, вийшов на цю театральну сцену з білого піску, став на Енгельгардтів бік і більше не захотів його полишати. Підійшли шість чоловіків і показали йому, як зв'язувати пальмове листя, щоб сплести дах і стіни. Вони принесли йому фрукти, і він утамував спрагу, йому дали пов'язку на стегна, і він роздягся, йому покрили стегна і зав'язали кінці вузлом під пупком; сонце палало на небесах у дикому шалі, й уже скоро його плечі вкрилися червоними опіками.

Макелі вельми вдало обрав місце, де поставити хижку, від берега в гущавину проклали просіку, на звільненому місці у болотистий ґрунт загнали кілька стовпів, попередньо місчині дали кілька годин

підсохнути на сонці, прибравши стару деревину, а потім поз'єднували пальмові циновки, сплетені за цей час. Енгельгардт, чия сором'язливість, здавалося, у звичному світі робила його цілком непристосованим до життя, а в колі цих дикунів вивітрилася, наче відігнана потужним подихом свіжого бризу, заповзято брав участь у спільному плетінні. Час від часу він збігав берегом униз і зачерпував собі на плечі морської води для охолодження. А потім разом із ним почали бігати маленькі діти, голі, зі сміхом і вереском кидаючись поперед нього у хвилі, й Енгельгардт сміявся разом із ними.

У першу ніч він лежав на ложі з піску, що його власноруч накопав та наносив у свою хижку, насипавши на глинистий ґрунт, ще досі трохи вологий, та після кількох не надто приємних рухів і спроб зайняти зручне положення вирішив, що, мабуть, краще спатиме на якомусь підвищенні на кшталт ліжка чи настилі з волокна. Сам пісок був досить м'яким, але коли Енгельгардт намагався спати на боку, набивався у вухо. А коли після цього він лягав на спину, то було відчуття, що пісок неприємно шкрябає потилицю і довге розпущене волосся (через спеку й вологість зав'язка для волосся потрухлявіла і розпалася на маленькі шматочки). І ледве він заспокоївся — адже сьогоднішньої ночі навряд чи можна ще щось зробити, щоб його сон міг бути комфортнішим, а завтра буде видно, як облаштувати собі ліжко, — і з цією майже, як йому здавалося, буддійською байдужістю до дискомфорту, всміхаючись, поринув у дрімоту, як його помітили й атакували хмари москітів, наче відчувши покликання в тому, щоб третирувати його і вкривати його шкіру численними надзвичайно болючими укусами. Нещасний, він тривалий час безпорадно намагався бити їх у темряві, а потім підпалив одну з циновок із кокосового волокна, і дим від неї досить успішно вигнав комах із його оселі, проте змусив його безперестанку кашляти і проливати сльози з очей, які пекло пеком, — що він урешті заховав обличчя в неглибокій ямі в піску, з люттю перечікуючи, аж поки перші промені світанку не проникли через дірки в благих волокнистих стінах.

Наступного дня по обіді він згадав про протимоскітні сітки, привезені з Гербертових Висот, витяг їх із коробки і дуже обережно розвісив на стелі й стінах своєї плетеної хижки. Невелику діру, що з'явилася під час розвішування, він перехопив двома-трьома вправними стібками. Потім, щоб перевірити, ліг під сітку, всміхнувся

думці про власну непохитність, бо ж будь-хто інший уже б задумався відправитися назад. Він надзвичайно боявся лихоманки і наполегливо переконував себе, що минулої ночі його не вкусила інфікована комаха, однак якщо таки вкусила, то це буде ціна, яку він мусить тут сплатити. У Франконії не так багато хвороб з такими жахливими симптомами, зате там страждають переважно на захворювання духу, внутрішню невиліковну гнилизну, чия руйнівна сила, наче ракова пухлина, пожирає душу.

Тут не зайве буде згадати, що жителі Кабакону поняття зеленого не мали про ту обставину, що маленький острів, на якому вони жили, скільки сягала людська пам'ять, раптом перестав належати їм, а перейшов у власність *waitman*'а, білої людини, яку вони на вимогу агента Боткіна люб'язно прийняли в себе, збудували їй хижу і принесли плодів. Та й у Енгельгардта спочатку не було намірів зображати надто суворого короля острова, та коли він одного дня в пізній пообідній час повернувся до свого житла з експедиції двома порослими лісом пагорбами, на нього чекала така сцена: на галявині хлопчина, спіймавши чорне, наче смола, поросся, волік його за хвоста. До нього підійшов молодик, підняв важку дерев'яну палюгу і що є сили вгатив по голові вкритої щетиною істоти, яка одразу ж із жалібним виском упала мертвою. А після цього три чи чотири чорні жінки накинулися на тушку поросяти, камінним гостряком розрізали йому черево, випатрали нутроці та вправно зняли шкуру з туші.

Енгельгардт, який, з одного боку, був господарем острова і вважав себе повелителем дій і намірів його жителів, а з другого, також прагнув гармонії зі звичаями тубільців, сміливо підійшов до групки, забрав із рук однієї жінки знаряддя для розрізання і закинув його по високій дузі глибоко в чагарники. При цьому послизнувся на кишці й упав на живіт у калюжу крові на піску. Зазначимо мимохідь, що це порятувало *waitman*'а від печальної долі поросяти (чоловік із палюгою вже зробив крок уперед), замість цього всі на галявині зареготали з Енгельгардтової витівки. Він же, скупаний у крові, підвівся, витрушуючи темно-червоний пісок із очей, а абориген із палюгою опустил її, узяв, усміхаючись, Енгельгардтову долоню у свої, дружньо поляскав німця по плечу — й одразу стало зрозуміло, що забій тварин буде відбуватися на іншому боці маленького острова. Енгельгардт, як говорили тубільці між собою, більший *waitman*, аніж можна було

подумати на перший погляд. Утрутившись, він виявив велику мужність, навіть якщо вони й не розуміли, чому він був проти забою і патрання свиней. Енгельгардт — на цьому зійшлися всі — володіє маною, чаклунською силою, тому він може залишатися на Кабаконі, скільки забажає.

Наступного ранку перед Енгельгардтовою хижкою стояло сорок чоловіків, які неймовірною мішаниною з куануа, рабаульського унзердойчу і піджину дали зрозуміти, що готові працювати на нього. За платню і їжу вони готові стати до нього на службу, збирати кокосові горіхи з дерев і перероблювати їх. Енгельгардт став на виловлену в морі колоду і в короткій, сповненій пантоміми промові повідомив, що він аж аніяк не місіонер і що радий їхній старанності, що вчасно розраховуватиметься з ними, що кокос і пальми — священні й що він має намір харчуватися лише цими плодами. Тому він не терпітиме поруч із собою ніякого м'яса і вимагає від робітників (на коротку мить він спинився, замислившись, чи не зайшов занадто далеко), принаймні під час роботи на плантації, не вживати свинини й курятини. Чоловіки кивали, погоджуючись, адже тваринна їжа й так перепадала їм лише на великі свята, а в будень вони харчувалися ямсовим корінням і кокосами, як і сам Енгельгардт. Якийсь чоловік поцікавився, чи можна їсти яйця, ще один спитав, як щодо паління. А шнапс узагалі можна пити? Енгельгардт із готовністю відповідав на запитання, і йому здалося, що його нові робітники сприймають усе це, наче веселу розвагу. Зістрибнувши з колоди, він сказав, що вже досить питань, і його острів'яни, здавалося, миттєво підкорилися його авторитету та прийняли проголошені нові Кабаконські регулярії.

Здавалося, Енгельгардт одним махом перемиг свої внутрішні перепони, жах невідомості, побоювання щодо нестачі грошей чи харчів, чи щодо того, що про нього подумують мешканці острова, страх виявитися смішним чи самотнім, стати об'єктом нелюбові чи чинити щось неправильне — все це злетіло з нього, наче одіж, яку він уже не носив і носити не мав жодного наміру, оскільки штани й сорочка (навіть пов'язку на стегна він знімав під час своїх прогулянок берегом, спочатку несміливо, але потім із дедалі більшим відчуттям повної природності цього) здавалися йому символами змученого втомою зовнішнього світу, який він уже давно залишив позаду. Тепер він жив у досконалій splendid isolation. Ніхто навіть щонайменшим

чином не зважав на його наготу. Після випадку з порослям його поважали, дружньо вітали щоранку, коли зустрічали в лісі, та взагалі ставилися, наче до одного зі своїх. У його молодому серці справді були чари мани.

Разом із юним Макелі Енгельгардт голим блукав по острову, тримаючи тільки мішок за плечима, а молодий тубілець показував йому місця, що були для нього табу, найперше поховання предків чи певні галявини в лісі. Вони трусили волохаті пальмові стовбури, поки згори не падало вдосталь плодів. Потрібно було тільки нахилитися, щоб скуштувати від цих розкошів. Макелі показав йому, як за допомогою мотузки з кокосового волокна, обв'язаної навколо тулуба, можна піднятися вгору по стовбуру аж до крони, щоб там, тримаючи ножа у вправних руках, дістатися до тих смачних плодів, які не вдається струсити.

Після заходу сонця він сідав із Макелі на піщану долівку в хижці й у тьмяному світлі каганця з кокосовою олією читав юнакові книгу, і хоч той спочатку майже нічого не розумів, та все ж уважно слухав звучання чужинських слів, які з легкого шурхоту перегорнутих сторінок — через порухи Енгельгардтових губ — ставали картинами; це був німецький переклад Діккенсових «Великих сподівань», і, здавалося, поступово молодий острів'янин звик до незнайомої мови, по-справжньому прагнувши цих щовечірніх годин читання вголос.

Макелі доти часто слухав проповідника, коли той читав німецьку Біблію, однак це являло собою щось інше, бо Енгельгардтова вимова була більш милозвучною, доброю і солодкою, він вихоплював із неї то одне, то інше слово; найбільше йому подобалися, схоже, описи будинку міс Гевішем, котра у своїй затягнутій павутинням спальній кімнаті сиділа, наче стара, сповнена ненависті до людей павучиха, і з невдоволенням у погляді приймала відвідувачів. Юнак намагався зрозуміти; після повторень одних слів на унзердойч та перекладу інших на піджин уже за кілька тижнів такого слухання його губи почали формулювати коротесенькі німецькі речення.

Але це було грою і формою збування часу — а тубільці в цей період працювали надзвичайно старанно: збирали кокоси у великі плетені кошелі, нарізали їх скибками та на деках викладали для просушки на сонці під навісами з пальмового листя, щоб захистити від дощу; потім у жорнах доісторичного вигляду з максимально грубо

витесаних кам'яних блоків вичавлювали олію, заповнюючи нею дерев'яні посудини, і відправляли далі в Гербертові Висоти Енгельгардтовим невеликим флотом із парусних каное. Там олію очищали фільтрацією та випарюванням і розливали в пляшки, які Енгельгардт узяв у оренду в усюдисущої фірми «Форсайт & Со». Час від часу побіля випаленого в білий колір рифу кидав якір фрахтовий корабель і забирав на борт необроблену копру. Зі своїми працівниками Енгельгардт, як і було домовлено, розраховувався вчасно. Спочатку вони вимагали, щоб він платив їм грошима-каурі або тютюном, пізніше ж марками, коли дізналися, що в Гербертових Висотах можна собі за них щось купити. Щоб не ховати німецькі гроші десь у себе на острові, він видавав їм прості боргові розписки, підписуючи їх і рекомендуючи переводити в гроші в столиці. Кожні два місяці, покривши стегна пов'язкою, він і сам вирушав туди і, під несхвальними поглядами одягнутих у біле плантаторів та їхніх дружин, розраховувався за борги своїх працівників.

IV

Коли ж, власне, наш друг виринув у полі зору світу? Про нього відомо занадто мало, однак у плині оповіді, наче верткі рибинки, яскраво зблискують люди й події, стосовно яких він існував, так би мовити, на фланзі, бо ж Енгельгардт — це одне з тих малих створінь, яких називають *labrichthyini* і які чистять тіло великим хижим рибиною від паразитів і бруду.

Ось ми бачимо його в потязі, під час подорожі з Нюрнберга до Мюнхена, він стоїть ось там, позаду, в третьому класі, обпершись тонкою і, як на його вік, надто жилавою долонею на альпеншток.

Старе століття неймовірно стрімко хилиться до свого фіналу (нове століття, власне, вже встигло розпочатися), уже майже осінь, Енгельгардт одягнений (коли він не голий), як і всі в тамтешній місцевості Німеччини, у довге бавовняне світле вбрання та нешкіряні плетені сандалі, схожі на давньоримське взуття. Його вільно розпущене волосся обрамляє обличчя, сягаючи грудей, на руці плетений кошик із яблуками та памфлетами. Діти, які також їдуть цим потягом, спочатку побоюються його, намагаються захватися,

спостерігаючи за ним спочатку на платформі між вагонами другого і третього класу, а потім насміхаються. Якийсь задерикуватий хлопчак кидає в нього шматком ковбаси, але не влучає. З відсутнім виглядом Енгельгардт читає в розкладі руху потягів знайомі з дитинства назви провінційних містечок, а потім знову дивиться прямо перед собою на баварський ландшафт, що пролітає повз; сьогодні наче якесь свято, сільські станції, які вони проминають, жвавенько обвішані чорно-біло-червоними прапорцями, між ними видніється менш войовнича на вигляд блакить неба його батьківщини. Енгельгардт не надто зацікавлений у політиці, великі зміни, що в цей час струшують Німеччину, залишають його цілковито байдужим. Він уже занадто далеко від суспільства та його капризної зміни настроїв, як і політичної моди. Ні, він налаштований до світу не вороже, але світ йому почужів.

Прибувши у вранішній Мюнхен, він відвідує у Швабінгу свого товариша Густафа Нагеля: обоє з довгим волоссям, загорнені в тоги, вони прогулюються площею Одеонсплац, супроводжувані гучними насмішками бюргерів. Жандарм із шаблею якусь мить роздумує, чи може взяти обох під варту, але відмовляється від цього, адже не хоче зіпсувати собі пиво у вихідний день додатковою паперовою роботою.

Будівля Фельдгернгалле, не варта й мимобіжного погляду пародія на флорентійський оригінал, настирливо припрошує, ба навіть чатує в різкому мюнхенському сонячному сяйві. Мине лише кілька швидкоплинних років — проб'є і її час зіграти провідну роль у величному спектаклі мороку. Під майоріння прапора з індійським сонячним хрестом маленький вегетаріанець із абсурдною чорною зубною щіткою під носом зробить три-чотири кроки і вийде на сцену... Ах, ми просто трішки перечекаємо, поки симфонія німецької смерті похмуро пролунає еолійським мінором. На це можна буде подивитися як на справжню комедію: останки, випорожнення, дим.

Нічого з цього не передчуваючи, Нагель і Енгельгардт, оточені лінивими бджолами, підставляють сонцю ноги в Англійському саду, підсмикнувши своє плахіття, потому вирушають разом у Мурнау, на південь від Мюнхенської брами, і заходять до добре знайомого їм селянина, який вбив собі в дурну голову, що протягом усього любенького літечка виконувати сільгоспроботи в полі краще голим. Засмаглий аж до темно-брунатного кольору, він стоїть коло

дерев'яного паркану, без капелюха, налитий силою, простягає обом худесеньким студіозусам міцну лапиську. І хоч надворі вересень, вони роздягаються, сідають за простий дерев'яний стіл на подвір'ї, добра господиня приносить чоловікові хліб, масло і шинку, а обом відвідувачам — яблука і виноград; коли вона розставляє їжу, її груди гойдаються важкими динями над столом. На поклик господаря приходять служниця, також гола. Наш любий друг кладе на стіл кілька памфлетів, усі радіють спільній любові до сонця, їдять плоди, а в кроні дерева над ними дзвінкоголосо виспівує вивільга.

Енгельгардт одразу ж починає говорити про кокосовий горіх, який що сам селянин, що його дружина чи служниця навряд чи колись у житті куштували. Він розповідає про свій задум — охопити всю землю своєрідним кільцем із кокосових колоній, розводиться, піднявшись із лави (його майже патологічна сором'язливість злітає з нього, коли як ритор він доносить до вух, готових це слухати, свої думки), про взяте на себе священне зобов'язання служити в пальмовому храмі голим на пошану сонцю. Ось тільки тут — він розводить руками, вказуючи на все навколо, — на жаль, не виходить, занадто довго триває ворожа до людини зима, занадто вузьколобі філістери та занадто гучні фабричні машини. З лави Енгельгардт піднімається на стіл і знову спускається з нього, вигукуючи своє кредо: виживуть тільки землі під вічним сонцем і на них ті люди, які дозволять цілющим і благодатним променям предковічного світила пестити голову і шкіру, не прикриту тканиною. Брати і сестри, ви зробили добрий почин, однак вам треба продати двір і господарство та й вирушити за мною, із земель Баварії, як у давні часи Мойсей з Єгипту, забронювавши квитки на пароплав до екватора.

Це буде Мексика чи взагалі Африка, поцікавився Нагель, а двійко селян, задумливо слухаючи, намащували маслом ще по кусню хліба. Нагель зауважує, що Енгельгардт одержимий власними ідеями, вони — наче демон з гострими іклами — цілковито заволоділи ним. Ненадовго замислившись, він питає себе, чи можна ще вилікувати Енгельгардта. Мексика — ні і ще раз ні, це мають бути південні моря, тільки там можливо покласти новий початок усьому. Високо в біло-блакитне небо спрямовується вказівний палець, по столу гучно молотить Енгельгардтів кулачок. І хоч своє сяйливе сфумато він презентує з великою риторико-демагогічною вправністю, в головах у цього чудового подружжя селян, здається, залишається не дуже багато —

надто несамовито звиваються змії нестримної Енгельгардтової фантазії.

Потім, уночі, Енгельгардт і Нагель лежать поруч у копиці сіна серед запаху щого духу довгого літа, продовжуючи пошепки дискусію, вибудовуючи плани і відкидаючи їх; Нагель зауважує, як високо він цінує свого друга з Нюрнберга та як думки, настільки радикальніші за його власні, проникають у світобудову. Над ними на бантині нявкотить кіт. Нагель серйозно роздумує над тим, щоб вирушити за своїм другом у колонії, до цього його спонукає і те знущання, яке він терпить роками і вплив якого загрожує зруйнувати його душу; він почав сумніватися у правильності своїх вчинків, а Енгельгардт зі своєю одержимістю видається йому кимось на кшталт поводиря, котрий своїм сьйвом зможе вивести його, Нагеля, із темної пустки Німеччини в яскраву, благодатну й чисту землю — не лише метафорично, але й, так би мовити, *in realitas*; душа Нагеля вже споглядає ворота казкової країни, проте він просто занадто лінивий, щоб податися в подорож навколо земної кулі, аби на іншому кінці світу створити Нову Німеччину. Ні, роздумує він незадовго перед тим, як відлинити в царство сновидінь, він перестане писати своє ім'я з великої літери, та й взагалі відмовиться від розрізнення великих і малих літер, усе писатиме з маленької, ось так: густаф нагель. Оце і буде його революція. А після цього його полонив сон.

А ось ми бачимо Августа Енгельгардта набагато північніше, під час подорожі до Берліна, він із почуттям глибокої внутрішньої прив'язаності полишив Густафа Нагеля на Мюнхенському вокзалі, обоє потиснули один одному руки. Нагель радить здійснити подорож до Пруссії *per pedes* хоча б з ідеологічних міркувань, але Енгельгардт відповідає, що хоче зекономити час, адже в нього так багато планів на південні моря, і якщо друг таки передумає, він завжди якнайсердечніше буде радий вітати його в себе.

Перетинаючи імперію швидкими потягами, Енгельгардт перед Берліном змінює своє рішення, об'їздить цей монструозний мурашник зліва і сідає в потяг до Данцига, спить на дерев'яних лавах, терпляче очікує наступних потягів, ще і ще пересідає, дістається Кенігсберга, Тільзита і прямує знову на північний захід, у Малу Литву.

На місці, виплюнутий потягом у східно-прусьському Мемелі, він із ціпком у руці й мішком на плечі мандрує, проминувши похмуро

зведене з цегли містечко, березовий гай, голий після північного вітру, купує порічки і гриби в зустрічній російській тітки, котра подумала, що він, мабуть, якийсь молоканин у своєму покутному одязі, що відбився від православної церкви, і перехрестилася; він помічає струнку молочно-білу церкву край затоки, продовжує свій марш південніше до відмілини, запитуючи себе, чи не звідси походить німецька душа, звідси, з цих нескінченно меланхолійних, осяяних сонцем дюн, що простяглися на добру сотню кілометрів; тут він спочатку трохи несміливо, але далі щораз упевненіше роздягається, кладе своє вбрання й сандалі в піщану заглибину (зараз ранній вечір) та, приховавши себе і свою наготу від пари відпочивальників, котра прогулюється берегом неподалік, накинувши на плечі тонке біле простирadlo (він — редактор «Сімплиціссімуса», іронія у зморщі біля рота під вусами, жестикуляція, вона — вільнодумна донька математика в сукні власного крою, схвально йому киває), ще довго після їхнього зникнення і настання темряви непорушно дивиться на Балтійське море та знову і знову прокручує подумки свій план на всі часи — на віки вічні перебраться до німецьких колоній у Тихому океані, — наче дитина, що з яскравих кольорових кубиків намагається збудувати собі неймовірний палац. Ніколи не повертатися назад, ніколи-ніколи знову. Печальна литовська мелодія ще лунає над відмілиною, далека, наче бліде мерехтіння зірок на небосхилі, та все ж невимовно йому знайома і близька, наче з рідної домівки: «П'ять дівчаток, гарних, любих,/Біля Мемеля зросли/І весільного віночка/Так собі і не сплели,/Так собі і не сплели».

На ранок підійшли троє поліцейських із шаблями і практично забетонували Енгельгардтове рішення. Ще увечері редактор, котрий дуже добре розгледів нудиста, подав заяву в поліцію: на пляжі, на відмілині, лежить якийсь волоцюга, голісінький, десь зо три кілометри на південь від дюн. У вирішальну мить редактор досить вправно відвернув увагу своєї нареченої від злочинця, вказавши на зграю перелітних птахів чи щось таке на горизонті, адже ж це цілковито неприпустимо, того злодюгу треба заарештувати, ні, п'яним той не здавався.

Енгельгардт прокидається, визирає із затишної, захищеної від вітру нори, яку викопав ще звечора, і бачить перед собою три пари чобіт, у які заправлено штани мундира; він ще трохи тремтить після літньої

ночі, йому кидають подрану ковдру і різким командирським голосом із виразним литовським акцентом наказують прослідувати в Мемель: його, негідного злочинця, узято під арешт, а порушення норм суспільної моралі — це ще найменше, у чому його можуть і збираються звинуватити. Один із жандармів, навряд чи найрозумніший, підставляє Енгельгардту — заледве той піднявся й загорнувся в жорстку військову ковдру — ногу, взуту в чобіт, так що той перечіпляється і знову падає в пісок. Злостивий регіт. Загалом усі троє не надто розумні. Поки він лежить на піску, в їхніх головах вирує суто тваринна насолода від знуцання над іншим (а це ж якнайщиріші німецькі вірнопіддані), вони починають буцати його носачами і застосовувати кулаки, їхній ватажок б'є Енгельгардта ефесом шаблі по спині, бо той скрутився калачиком, щоб уникнути ударів. Енгельгардт непритомніє, тікаючи в пінистий білий вимір, сповнений якогось гудіння.

Потім його кілька разів занурюють в освіжне море, адже раптом стає зрозуміло, що чинять вони щось не надто правильне, бо Енгельгардт уже не рухається, йому розчісують волосся, витирають цівки крові з рота й ніздрів, натягують одяг і сандалі, витягнувши їх із нори, та доправляють до поліційного відділка в Мемелі (частину шляху — несучи, а частину Енгельгардт ішов сам), де він, звинувачений у бурлацтві та непристойності, проводить неймовірно болісну ніч на дерев'яній лаві, увесь час стежачи одним оком за найвіддаленішим кутком під стелею у камері (друге око в нього повністю запливло).

Редактор і його наречена ще вдень від'їхали до Мюнхена, неприємний інцидент уже майже забуто, вони сидять у вагоні-ресторані одне навпроти одного, бризки з раптово замовленої пляшки троллінгеру, неминучі в потязі, заплямовують скатертину фіолетовими цятками, бесіда йде не надто рівно, і не зовсім зрозуміло, чи це від втоми, чи від передчутої через роки нудоти подружнього життя. Без особливого ентузіазму погляд редактора зісковзує вліво, він споглядає крізь скло, яке в сутінковому світлі з кожною хвилиною стає дедалі більше схожим на дзеркало, бляклу східно-пруську рівнину; йому пригадуються вузькі, майже хлоп'ячі плечі голого молодого чоловіка, що лежав на пляжі, й у цю мить він усвідомлює істинну причину, з якої подав заяву в поліцію, а також ясно бачить те, що все його

подальше життя перебуватиме — і має перебувати — під тягарем болісного самообману, який своєю могутністю кине тінь на все аж до самого дня його смерті — на його ще не народжених дітей, на роботу (адже в ньому вже зріють численні майбутні романи), на його ще цілком грайливе ставлення до ідеалів власної буржуазності, а також — на розслаблені долоні його нареченої з переплетеними пальцями, які зараз елегантно спочивають на столику вагона-ресторану, на наречену, котра так терпляче всміхається і десятиліттями перебуватиме в повному невіданні, хоча, звичайно, саме її схильність до певною мірою не надто жіночного способу вдягатися і подавати себе могла б уже зараз, ще на початку стосунків, дати зрозуміти цій молодій панянці vis-à-vis справжню природу схильностей її нареченого.

Августа Енгельгардта відпускають наступного дня після обіду; комісію з цивільного права з Данцига не злякала далека дорога, в комісії — адвокат із ліцензією Ляйпцизького імперського суду, котрий отримав доступ до камери і кинув лише один побіжний погляд на ув'язненого та його забої, після чого у вухах мемельських охоронців пролунав звук його розлюченої громоподібної філіппіки: радійте, якщо до сьогоднішнього вечора ще будете на службі, а не в кайданах, вигнані й позбавлені права носити уніформу — та ще й не на шляху до казематів спеціально для вас облаштованого поліціантського пекла (де б воно не було).

Цілковито розгублені жандарми у відділку розпачливо розсипаються навсібіч, різнокольорові документи та їхні копії літають у повітрі, той констебль, що на пляжі підставив Енгельгардтові ногу, якомога відданіше салютує адвокату, наче це сам Його Величність імператор власною персоною. Вони поспішають якнайшвидше звільнити Енгельгардта, потім члени комісії майже на руках виносять його з будівлі відділка під вигуки «Віват!», «Свобода!», «Геть насилля!».

На ринковій площі відбуваються збори жителів, їх п'ятдесят, ні, шістдесят, але здається, що навіть трохи більше, ніж є насправді, від одного до іншого передається звістка про знущання над громадянином, яка з кожною новою людиною трохи видозмінюється, перетворившись зрештою на історію про мандрівного католицького священика з Авін'йона, котрого місцева поліція піддала тортурам, та про підліткового мемельського бургомистра, який у цей момент насправді перебував у Тільзиті, шукаючи управу і заміну вже просто нестерпній місцевій жандармерії.

Енгельгардта відправили потягом Пруської залізниці в купе першого класу, там його поклали на свіжі простирадла, підмостивши під голову дві подушки, а коли він відразливим жестом відмовився від склянки свіжого коров'ячого молока, що її турботливо простягнув лікар, котрий супроводжував його, Енгельгардтові подали апельсинового соку, а в цей час досить приємна та своєрідна, але вишукана фризька правозахисник (в накрохмаленій мантиї, напнутій на її могутніх персах) потискала його слабку долоню. Від неї відгонить чимось кислуватим, майнула в Енгельгардта думка, а можливо, це душок від не прийнятої ним склянки молока, яка стоїть у кутку, на її

опуклому склі взагалі нічого не відбивається. Мені чомусь здається, що він узагалі нікого у своєму житті не любив.

Берлін уже кілька тижнів важко відсапується у знеможі від зони високого тиску, яка, прийшовши з Османської імперії і пронісшись над Центральною Європою, розпросторилася над онімілим містом, чії жителі в цій диктатурі спеки зграями атакують візки з морозивом, покривають голови зволоженими серветками, а до Зоологічного саду споряджають пожежні машини з брандспойтами поливати зі шлангів звірину, що реве від спраги і спеки.

Коли данцизький потяг із Енгельгардтом в'їжджає на Сілезький вокзал, виникає враження, наче в повітряну кульку штрикнули голкою: лопається спекотний набряк, зіштовхуються, нагромаджуючись одна на одну, хмари, нависають над містом і в одну мить виплескуються і ллються небувалі потоки води. Вона падає вниз каскадами, ллється в деяких місцях настільки рясно, що стає непроникними водяними стінами, які закривають фронти будинків, зливаючись на розі воедино, тут аж ніяк не допоможе парасолька з легкого мусліну; люди загортаються в чорні прогумовані накидки (каучук для їхнього покриття імпортується з пекельних рабських плантацій у Бельгійському Конго) і крокують, нагадуючи гордовитих граків, назустріч різким потокам, що то б'ють збоку, то падають зверху, то наздоганяють ззаду. Все місто здається нескінченим будівельним майданчиком, ями заввишки з людський зріст, тепер заповнені брудною водою, заважають упорядкованому руху. На Александрплац продавці з Сибіру пропонують свої змокрілі дрібнички, також там продаються надзвичайно дешеві й виготовлені переважно з відходів та прілого борошна ковбаски, що одразу ж розпадаються під краплями дощу. Трамвай зі скреготом та іскрами суне повз порядних бургерів, які, застрибнувши на підніжку, намагаються порятуватися від потужної зливи; усюди — увіткнуті в небо продовгуваті крани, з них витікає вода — так Енгельгардта зустрічає Берлін, врита в бранденбурзький пісок провінційна метрополія, що, загравшись, зображає із себе імперську столицю.

Довідавшись, що Сільвіо Гезель, до котрого він збирався звернутися за порадою щодо вегетаріанської колонії, вільної від грошей, уже перебрався до Аргентини, Енгельгардт тікає від невеликої свити своїх визволителів серед людського виру Сілезького вокзалу,

стрибає в конку та знімає пов'язки, що перекривають йому обличчя і позбавляють половини зору. Він знову може бачити, і дуже добре, навіть попри дощ. І його рішення вже остаточне: він скаже ад'ю цьому отруєному, вульгарному, жорстокому, спраглому до насолод і наскрізь прогнилому суспільству, яке тільки тим і займається, що нагромаджує непотрібні речі, вбиває тварин і руйнує людську душу; попросається назавжди — ось що він зробить.

Через декілька зупинок, на Александрплац, він бачить якогось змоклого берлінця, що обперся на стіну будинку та зачаровано жує оті гидкі ковбаски. Усе убозтво цього народу написано на його обличчі. Змащена жиром байдужа безвідрадность, кричуща сива щітка його обкарнаного волосся, масні крихти ковбаски між грубими пальцями — одного дня саме так його і змалюють, цього німця. Енгельгардт, так само загіпнотизований, не відводячи погляду, дивиться на нього, поки конка пробирається крізь зливу. І здається, на одну лиш мить, що яскравий промінь поєднав цих обох, пророка і підданого.

V

У намаганні розповісти про минуле нашого нещасного героя ми спробуємо далі, подібно до гордовитого й витривалого морського птаха, якому під час польоту над земною кулею видається абсолютно беззмістовним поділ на часові пояси, оскільки він їх ані сприймає, ані усвідомлює, — ми спробуємо перестрибнути через кілька років і побачити Августа Енгельгардта там, де полишили його кілька сторінок тому: голісінького під час прогулянки пляжем, зауважимо — власним пляжем; він раз по раз нахиляється над особливо приголомшливим екземпляром мушлі, який вивчає і кладе в луб'яний заплічний кошик якраз для таких цілей.

Закон про час у Німецькій імперії, затверджений у Берліні більш ніж десятиліття тому та цілком продумано впроваджений першого квітня незадовго до зламу століть, дбав про те, щоб усі німецькі підлеглі Його Величності імператора на території всієї вітчизни бачили на годинниках однаковий час. А в колоніях час рахували за відповідними часовими зонами — водночас на острівці Кабакон певним чином панував час поза часом. У годиннику Енгельгардта,

який він поставив на шмат деревини, прибитої водою, — свій нічний столик — та з милою регулярністю заводив за допомогою маленького ключика, одна-єдина піщинка, що потрапила в механізм, зумовила його відставання. Ця піщинка зручно вместилася всередині годинника між пружиною та одним із сотні коліщаток, а оскільки була міцною — як залишок перемеленого коралового скелета, — то спричинила мінімальне уповільнення ходу часу на Кабаконі.

Звичайно, Енгельгардт помітив це не одразу, навіть не за кілька днів; загалом на Кабаконі мало проминути кілька років, поки дія піщинки стала би помітною. Ретардація була такою, що за день годинник уповільнювався навіть не на одну секунду, та все ж щось гризло і точило Енгельгардта зсередини, для якого точний час був чимось на кшталт твердого опертя в просторі. Він уявляв себе десь посеред ефіру, космосу — коли ж доводилося його полишати, то для нього це означало вийти за межі часу, тобто — зануритися в безум.

Те, що в далекій Швейцарії інший юний вегетаріанець, службовець патентного бюро, в цей момент був зайнятий зведенням теоретичних підмурків своєї дисертації, зміст якої через кілька років поставить із ніг на голову не тільки всі попередні знання людства, але й певним чином, так би мовити, спорудить вежу, з якої ці знання й уявлення про час сприйматимуться, залишалось для Енгельгардта цілковито невідомим.

Коли він подумав про те, а чи не йде його годинник повільніше — йому так тільки здавалося, адже в нього не було жодної можливості звіритися з іншим, справжнім, часом (годинник із боєм у резиденції губернатора в Гербертових Висотах, який вважався еталонним для всього протекторату, через неухважність хатньої прислуги зупинився якраз тоді, коли Галь намагався вилікуватися в Сінгапурі), — у Енгельгардта раптово з'явилося відчуття, що він ось-ось впаде на спину, його ліве передпліччя пронизав болісний укол, так начебто в нього, такого молодого, от-от станеться серцевий напад. Він виразно бачив хід годинника в потойбіччя, власноруч збудовані стіни і напнуту на кокосовій мотузці над ними протимоскітну сітку і вже провалювався крізь час, поки перед його очима, спочатку схематично, а потім дедалі виразніше виникли не лише стіни його дитячої кімнати, пофарбовані канарково-жовтим та фіолетовим, але й духмяна постать його матері, котра зі стурбовано розведеними руками схилилася над

ним, обтираючи його гарячого лоба бавовняною хустинкою, змоченою в холодній воді. Він не тільки бачив свою матір, але й по-справжньому відчував її, начебто вона й не була мертвою вже довгий час, а навпаки, якнайживішою, незмірною та неосяжною— нескінченна любов, що він відчував до неї, насправді була своєрідним космічним відчуттям божественного.

М'яко заспокоюючи його тихими словами, мати вивела його надвір, на терасу батьківського будинку, а там він відчув розлиті в повітрі пахощі троянд, висаджених у садку. То було якось посеред ночі, коли цвіркуни влаштували концерт, навіюючи сон, мати тоді показала на небо й неосяжне вогненне колесо, що оберталося там на темному небосхилі. Дитині воно тоді здалося велетенською невситимо голодною пащекою, готовою все проковтнути.

Тремтячи від страху перед цим жахним палахкотінням мене текел парес, він заплющив очі, заховав обличчя в материних грудях, а вони своєю м'якістю і пишнотою вмить занурили його, так і хочеться сказати, глибше в потік часу, аж до миті, коли він знову був у своїй колисці, нерухомий і сповитий, адже його тіло немовляти ще не було спроможне ані крутитися, ані випростати ручки. Та все ж вони намацували вишиті пелюшки, в які його загорнули, він бічним зором бачив край капора в ніжно-блакитну клітинку, а також нескінченні розгалуження на осяяній літом вишні, під яку в обідню годину поставили його колиску. Він чув голосний сміх, дзенькіт келихів, гавкіт якоїсь такси. Рожевий вишневий цвіт із темнуватими синіми прожилками по краях пелюсток повільно опадав із дерева, м'яко впокоюючись на його обличчі.

І неочікувано його охопило таке неймовірно яскраве й виразне відчуття, наче його тіло здійнялося в повітря і шугає в ньому. Так траплялося й раніше. Спочатку м'якість, яка огортала його, потім — не зовсім неприємне відчуття, що його протягують по пемзі, ні, через цілу гору цього вулканічного матеріалу; тривалий час він шугав лише за кілька сантиметрів від поверхні, наче був припнутою до неї кулькою, наповненою летючим газом, якій загрожувало луснути від доторку до цієї шорсткої поверхні, однак їй вдалося вивільнитися із зусиллям; спочатку прірва, потім підтягування себе вгору, далі — волоком, і нарешті він упав на землю, це було наче катастрофа, наче він сам був

тим цвітом, що повільно відірвався від гілки й опустився на землю; потім він прокинувся.

VI

За час перебування на своєму острові Енгельгардт не тільки схуд на кілька фунтів, але й завдяки здоровому харчуванню став жилавим та м'язистим, його шкіра набула соковитого темного відтінку, а волосся та борода, в які він щоранку втирав кокосову олію, під впливом сонця та морської солі стали світло-золотавими. Олію, яку вичавлювали робітники на Кабаконі, потім розливали в Гербертових Висотах, відповідно до його вказівок, у півлітрові пляшки з наклеєними етикетками, ескізи для яких зробив службовець поштового бюро; на них було зображено дещо прикрашений Енгельгардтів профіль із довгою бородою (Енгельгардт рішуче відкинув альтернативу — виготовлення для поставок у Німеччину твердого жиру, основи маргарину, на який був великий попит, та пальмового кулінарного жиру, як це робила переважна частина плантаторів; з етичних міркувань цілком однозначно він не надсилатиме землякам ніякого рослинного жиру, щоб ті на ньому смажили по неділях свої стейки).

Процес рафінування олії Енгельгардт оплачував із власної кишені (більшою мірою — з кредиту, відкритого в загадково усміхненій королеви Емми), здійснюючи своєрідне подвійне авансування; одного дня олія з Кабакону, запакована в дюжини дерев'яних ящиків та складена у факторії Форсайт, знайде свого покупця.

Із цією метою Енгельгардт уже завів кілька багатообіцяльних знайомств у Австралії — можна б і так сказати, навіть враховуючи, що всі його листи, надіслані в Дарвін, Кернс і Сідней, як це трапляється з усіма рекламками, було розрізано навпіл, складено купкою, перетворено на жорсткий туалетний папір і використано; конкретно його листи — в особистому асесорському туалеті при конторі поблизу Кернса, яка займалася міддю і бокситами.

Послання, написані Енгельгардтом вишуканою, проте дещо неоковирною англійською, сповіщали про живильну і надзвичайно корисну дію кабаконської кокосової олії, а також про можливості її різнобічного застосування — і слугували відвідувачам австралійського

туалету хіба що супровідним розважальним читивом під час важливішої справи, та й то лише коли можна було прочитати речення повністю. Оскільки їх прочитували разом із сотнями аналогічних рекламних оголошень, в них не було жодного сенсу. І мандрували так його послання, якими пробігав швидкоплинний погляд, — позбавлені сенсу, зібгані, зі слідами використання — до стічної ями велетенського майже безлюдного південного континенту, який Енгельгардт за час, відведений йому в протектораті, відвідав один раз із найкращими сподіваннями, однак тамтешні мешканці з найгрубішими солдафонськими манерами, переважно завжди п'яні, викликали настільки велику відразу, що через півтора тижня він піднявся на борт поштового пароплава і повернувся в Нову Померанію.

Енгельгардт і гадки не мав про таке принизливе становище рекламних проспектів, але якби й дізнався, то навряд чи вирушив би до Кернса; також він не мав щонайменшого уявлення про велике нещастя, яке пізніше назвуть Першою світовою війною. Тому в нього лишилося тільки якесь передчуття, коли він блукав провулками квінслендського містечка золотошукачів.

З ним сталася така пригода: дерев'яні двері шинку рвучко прочинилися, і темношкірий бородань, мабуть, тихоокеанський острів'янин, вилетів спиною вперед із глухим свинячим криком у вуличну кушпелу. Він перекотився на живіт і поповз до Енгельгардта, а за чорним із дверей вискочив натовп білих австралійців, які гамселили його ногами, поки він, не в змозі ухилитися від жорстокого побиття, стікаючи кров'ю, із хрипом у горлі не простягся нерухомо перед Енгельгардтом, витягнувши руку. Пригадуючи, як його свого часу так само побили на узбережжі Балтики в Східній Пруссії, Енгельгардт став перед ним навколішки і спробував підняти жертву за плечі, однак упиті аж до звірячого стану білі грубо відштовхнули його, вигукуючи, що він *nigger-lover*, бахур негрів, та інші непристойності.

Так же не можна обходитися з людиною, розсердився Енгельгардт, умить у нього наче вирости крила мужності, він випростався, худенька тремтлива фігурка супроти шести чи семи грубих золотошукачів. Один із них розпізнав його німецький акцент, обізвав його *dirty hun*, брудною німчурою, і підняв кулаки, щоб і його відгамселити. Інший зупинив його, кинувши кілька слів, що все одно скоро буде війна між Едвардом та кайзером, а вже тоді вони навчать їх *more*, цю брудну

німецьку погань. Після того вони розвернулися і, горлаючи патріотичних пісень, пішли в шинок, де шинкар, як це було тоді заведено в Австралії, додавав у самогон чорний порох та каєнський перець, щоб, із одного боку, посилити дію алкоголю, а з другого — перекрити вогненним відчуттям на язичі гидотний смак його бридкої сивухи.

Ага, подумав собі Енгельгардт. І поклавши кілька шилінгів у досі простягнуту руку темношкірого, вирушив назад до себе в кімнату невеликого пансіону, що в будинку торговця сукном, полегшено вдихнув і ліг на своє ліжко, роздумуючи про цей випадок. Чи не станеться так, що суб'єкти права Його британської Величності короля, коли дійде до воєнних дій, які йому щойно провіщали, миттю анексують німецький протекторат? Землю Кайзера Вільгельма, Нову Померанію і маленькі острівці захищала лише невеличка купка німецьких солдатів, і саме через надзвичайну віддаленість та незначущість цієї колонії для Німеччини вона могла б видатися войовничому народу, яким, безсумнівно, були британці, настільки ж спокусливою, як, наприклад, малиновий пиріг для зголоднілої дитини. Енгельгардт, звичайно, не міг здогадуватися про ту гігантську світову пожежу, яка вже за кілька років охопить земну кулю, однак у нього була гарна інтуїція, а уявлення про британців та молодий континент Австралію — назавжди змінилося після цієї випадкової зустрічі в Кернсі: якщо Тихий океан стане англосаксонським, чи дозволять тоді йому залишитися на своєму Кабаконі? Навряд чи. І острівець радше також буде анексовано, а його працівники відтоді виконуватимуть свою роботу як кріпаки при кокосових пальмах уже для англійського короля? І тоді кінець цьому вільному німецькому парадизу.

Поки він про це розмірковував, у сусідстві з ним, майже головою до голови, відділений лише тонкою натягнутою перегородкою, що слугувала в пансіоні стіною, лежав молодий чоловік, також заглиблений у важкі роздуми; він хоча й мало відрізнявся своїм виглядом та способом мислення від Енгельгардта, та його думки, однак, крутилися не навколо можливої війни між Німецькою імперією та Великобританією, а навколо пасти зі спеціями. Гелсі був адвентистом сьомого дня та пекарем, походив зі Сполучених Штатів, мав приблизно таку ж худорляву статуру і працював над ідеєю поширення органічного харчування. Він опинився в Австралії,

оскільки християнсько-адвентистська фірма, на яку він працював, командувала його туди, щоб, з одного боку, відправити в тихе місце (бо він був упертим), а з другого — дати йому можливість перебіситися на шостому континенті й довести свою потрібність. Може, гадалося його роботодавцям, подалі від Мічигану, серед кенгуру, із цього юного Гелсі таки щось і буде.

Брати Келлог, власне, не так давно заснували у Сполучених Штатах «Sanitas Food Company» і були на шляху до успіху: їхня ідея пробудити в людей апетит до пластівців на сніданок не просто викликала маленьку революцію в харчуванні їхніх земляків, але й блискавично озолотила братів. Молодий Гелсі домовився про зустріч, прийшов у їхній світлий упорядкований офіс і там, із переконаністю полум'яного фанатика, розклав їм по поличках, що пластівці — це не шлях до адвентистського вчення, адже, щоб прийняти їх у тіло, треба додати коров'яче молоко, бо ж сухими ці пластівці ніхто їсти не буде. А молоко, що стає, так би мовити, мастилом, як можна бачити, — це продукт тваринного походження, тому треба взагалі відмовитися від ідеї виробництва пластівців та вигадати щось нове, щоб привчити американця до вегетаріанського способу харчування. Боже милостивий, подалі його, в Австралію, подумали брати, бо вони хоч і були щирими прихильниками адвентистської віри, та водночас усе ж непоправними і *raison d'être* діловитими переконаними янкі. І тому Гелсі вирушив пароплавом із Сан-Франциско (надзвичайно швидко після того, як він зійшов на борт судна, місто майже повністю зруйнував землетрус) до Сіднея, а потім у Кернс і вже там опинився в ліжку майже головою до голови з Енгельгардтом.

Можливо, обидва вегетаріанці відчули один одного, ще не усвідомивши цього, так начебто через тонку перегородку між їхніми головами пройшов своєрідний електричний струм. Звичайно, Гелсі був генієм, як і Енгельгардт. От тільки у світі часто буває так, що геній одного світ визнає, бо його ідея, як і влучно розказаний жарт, не забувається, шириться та розповсюджується, наче якийсь вірус, а геніальність іншого лише животіє в найскрутніших обставинах. Брати Келлог, коли виряджали Гелсі на інший край світу, були переконані, що спосіб мислення цього підопічного надто радикальний для їхнього часу, проте вони, безсумнівно, любили його, десь так, як можна собі уявити любов між дядьком та племінниками, та їм просто не хотілося,

щоб Гелсі перебував на одному з ними континенті, адже він розкритикував їх за погляди і зазіхнув на, так би мовити, їхню мораль.

У будь-якому разі, наступного дня обое сиділи за одним столом у ідальні пансіону, вікна якого виходили на запилену злегка похилу вулицю, а спорадичні напади злив перетворювали її на бурхливий каламутний потік. Пелюстки з розквітлих апельсинових дерев несло вулицею, вони лишалися купками перед пансіоном, сьогодні також, бо йшла неймовірно сильна злива, і Енгельгардт, старанно заваривши собі горнятко «священної землі», мав намір провести цілий день у пансіоні та приготуватися до заслуженого від'їзду з Австралії.

Гелсі зацікавлено завів із ним розмову, запитавши, що це за екстракт, який Енгельгардт собі приготував, і той розповів, що це «священна земля»; загалом можна брати будь-який ґрунт, якщо немає оригінального продукту з Німеччини, у ньому всі мінерали, потрібні організму, бо відвідування так званої цивілізації висотує з нього всі речовини, і лише так Енгельгардт може залишатися здоровим. Але ж хіба він живе не в цивілізованому місці, поцікавився Гелсі, на що отримав гонористу й невимушену відповідь, що Енгельгардт фундатор і очільник ордену Сонця й має плантацію кокосових пальм у німецькій колонії північніше від Австралії, тобто все залежить від того, як визначати цивілізацію. Щира правда, погодився Гелсі та спитав дозволу скуштувати «священної землі». Він вегетаріанець і завжди радий спробувати новий продукт, у процесі виготовлення якого не постраждала жодна тварина.

Ідея Гелсі, яку він озвучив Енгельгардту під час спільно розпитої «священної землі», полягала в тому, щоб винайти таку пасту зі спецій — виключно з рослинних компонентів, звісно, — яку можна було б намазувати на хліб, і в такий спосіб не лише вилікувати всіх, молодих і старих, від жадоби до м'яса, але й зробити цю пасту такою, щоб її смак справді був схожий на, скажімо, «М'ясний екстракт Лібіга», що ним намазують тости до сніданку.

Цей новий смачний і багатий на вітаміни продукт харчування із солоду і дріжджів, пастеризований і законсервований у скляну тару, створив би — і саме це було, власне, ідеєю Гелсі, оскільки, як він вважав, за кожною величною думкою, що змінює світ, має стояти ще одна прихована думка — нову людину, здорову й сильну, вегетаріанця, котрий уже не нестиме відповідальність за розпачливі воання

безправних тварин. Коротко кажучи, Гелсі хотів здійснити перевиховання сучасників за допомогою обдурювання смакових рецепторів. Перед його духовним зором поставала темно-брунатна субстанція з дріжджів, яка варилася у великих чанах по всьому світу на виключно для цього збудованих фабриках (адже пасту доведеться виготовляти у величезній кількості). З одного боку, Енгельгардт був зворушений довірою, яку Гелсі виявив до нього, хоч вони зазнайомилися лише десять хвилин тому (ми не будемо враховувати ніч, протягом якої обоє, не знаючи цього, спали голова до голови, випускаючи еманції один на одного). Певною мірою ця місіонерсько-вегетаріанська ідея, висловлена юним адвентистом, не надто відрізнялася від власних уявлень Енгельгардта.

Ось уже кілька тижнів він, Гелсі, роздумував про гарну назву, але досі не знайшов доброї. От у нього є, будь ласка, папірець із різноманітними назвами, більшість із яких викреслено. Чи в Енгельгардта, бува, не знайдеться вдала ідея? Звучання має нагадувати про здоров'я, з гармонійною послідовністю приголосних та голосних. Якщо так, то він, Гелсі, просить подарувати цю ідею. У відповідь Енгельгардт запропонував молодому американцеві вирушити з ним до Нової Померанії та на пробу три місяці прохарчуватися кокосовими горіхами. Протягом цього часу він матиме можливість подумати і про пасту, її виробництво (може, її вийде виготовляти з копрової пасти?) і подальше розповсюдження на ринку. Про відповідну назву для продукту вони вже разом можуть подумати на Кабаконі. І ще: там увесь час можна бути голим.

Коротко кажучи, Гелсі дистанціювався й відхилив усі пропозиції. Йому вельми шкода, але його вегетаріанство походить радше з пуританської традиції і скероване в прагматичний прокапіталістичний реалізм. Його тіло — це не есенціальний вияв власної філософії; так, звичайно, це тіло існує, проте немає жодної потреби для цього лягати голим у пісок десь на пляжі, бо ж так нікого не переконаєш. А його співрозмовник, коли дозволите так сказати, як і всі романтики, — егоїст на шопенгауерівський кшталт.

Мить Енгельгардт сидів навпроти Гелсі, не ворущачись і лише розриваючи його папірець з різноманітними назвами на дедалі менші клаптики, а потім почав закидати бідного янкі звинуваченнями (адже ніщо не вражає так прицільно й боляче, аніж чийсь ідеї, аналогічні

власним). Він — просто ворог життя за Кальвіном, і взагалі, хто буде мастити якусь пасту на хліб; сам він, Гелсі, опиниться деінде, а саме в богадільні, він зазнає нищівного краху з цією фантазмагорією, побудованою виключно на експлуатації, адже замість винаходити, він, Енгельгардт, збирається промислово виробляти те, що вже пропонує природа — для гармонійного співіснування.

Ага, ось, ось воно, комуніст, ідіот, відрубав Гелсі, збуджено зірвався з місця, вхопив капелюха зі столу і поспішив до виходу. Зрадник священної справи вегетаріанства, прокричав йому в спину Енгельгардт, а потім: перестарілий замолоду філістер! Але це Гелсі вже не почув, бо на головній вулиці Кернса, перефарбованій зливою в темно-сірий колір, зник у натовпі, то там, то сям кілька разів виринув із нього, аж поки його годі було розгледіти; від нього не залишилося нічого, крім розірваного клаптика паперу з десятьма-дванадцятьма назвами для пасти на хліб, обривки Енгельгардт кинув під стіл, звідки увечері (наш герой уже вирушив із Кернса) власник пансіону вимів їх та разом із пакунком священно-лікувальної землі, навмисно забутим Енгельгардтом у кімнаті, кинув у вогонь на кухні. З цього моменту, заприсягся собі наш любий друг, він харчуватиметься виключно кокосовими горіхами. А що ж обривки папірця, які в момент свого згоряння так нагадували чорні троянди, полум'яніючи по краях біло-жовтим вогнем? «Вегетаріанський делікатес» — було написано на рваних клаптиках, потім кілька перекреслених назв: «Veggies Might», «Yeastie» та «Beast-Free» і ще чітко і ясно двічі підкреслене та з численними кострубатими знаками оклику — слово «Vegemite».

Частина друга

VII

Поговорімо про кохання. Це було похмуре й дощове повернення. Протягом гнітючого тижня океан був свинцевим і сірим, лише перед самою Новою Померанією Енгельгардт побачив сяйво сподіваного сонця. Ще біля причалу в Гербертових Висотах його зустрів юний Макелі, котрий приплив із Кабакону човном, щоб у столиці дочекатися свого господаря.

Сумний і нещасний, Енгельгардт зійшов на берег. Повз нього до пароплава імперської пошти прокрокував огрядний чоловік, засмучений щонайменше так само глибоко (був це Гартмут Отто, безпardonний торговець птахами, що вже вкотре з тисячами проклять залишав Нову Померанію, en route до Землі Кайзера Вільгельма, бо його знову найпідступнішим чином надурили на вантажі пір'я райських птахів). Вони не помітили один одного.

Макелі розкрив над Енгельгардтом діряву парасольку, щоб захистити того від пекучого сонця, забрав у нього невелику дорожню валізу і деякий час мовчки йшов поруч, відчуваючи, що його господар страждає від надзвичайного душевного пригнічення. Міркуючи, як би він міг його розрадити, Макелі несамохіть згадав про молодого німця, який чекав на Енгельгардта в готелі «Князь Бісмарк». Не треба так сумувати, залопотів ламаною мовою Макелі, на нього ж чекає відвідувач із Німеччини. Що, гість? Так, молодий блондин (він, між

іншим, не торкається ані м'яса, ані риби) сидить там уже більше тижня і чекає на повернення Енгельгардта з Австралії.

Так, Макелі, хлопчику, вигукнув Енгельгардт, торсаючи того за плечі, чого ж ти одразу про це не сказав! Гість! Яка прекрасна звістка! Енгельгардт кинув щасливо усміхненого Макелі, побіг вулицею, не минаючи калюж, оббіг Бенджаміновий фікус, укритий жовтогарячим цвітом, перестрибнув через кілька сходинок веранди готелю і, відсапуючись, постав перед молодим чоловіком, обличчя якого було густо всипане ластовинням; той і собі підскочив із софи, заправив за вухо пасмо світлого волосся, витер вологі долоні об штани і з широкою усмішкою відрекомендувався як Гайнріх Аукенс, вегетаріанець із Гельголанду. Для нього це колосальна, справді колосальна честь нарешті стояти обличчям до обличчя з автором геніальної книжки «Безтурботне майбутнє». Він довго заощаджував, оплатив дорогу з власної кишені й приїхав, не повідомивши про себе листом, за це просить пробачення; уперше в житті він залишив Гельголанд тоді, коли вирушив навчатися до Гамбурга, ну а тепер він уже все одно тут і невимовно радий, що зможе вступити до ордену Сонця, якщо це досі можливо. Золотавий блондин Аукенс говорив без крапок і ком, а Енгельгардт відчував, що в його душі піднімаються, наче бульбашки в мінеральній воді, безмірна радість і задоволення від цієї так довго сподіваної зустрічі.

Озираючись назад, потрібно сказати, що це винятково позитивне перше враження Енгельгардта від гостя склалося під сильним впливом його, Енгельгардтового, почуття самотності, а також через те, що він зовсім недавно пережив розчарування від категоричного несприйняття своїх ідей тим янкі Гелсі; саме тому після *vis-à-vis* з Аукенсом миттєво впали його внутрішні міцно й ретельно зведені ще в дитинстві захисні стіни недовіри до решти людей. Незабаром Аукенс виявиться ще тим покидьком, тому за кілька тижнів він буде вже не з нами, а *pushing up the daisies*, як кажуть англосакси.

Наш друг поцікавився, як, власне, Аукенс дізнався про існування Кабакону. Ну, відповів той, із публікації нудиста Ріхарда Унгевіттера, придбаної в Гельголанді. У цьому трактаті високо оцінено експеримент, проведений у південнотихоокеанській колонії, що був намаганням зруйнувати духовну скутість батьківщини та здійснити мужню (навіть якщо загалом і утопічну) спробу нового початку — під

пальмами, подалі від чумної машинерії несамовито швидкого й позбавленого сенсу суспільства.

Енгельгардт, котрий не сподівався на таку велику приязнь з боку Унгевіттера (обоє через серйозні розбіжності в думках та взаємне нерозуміння обірвали листування, а з цим і стосунки), попрохав свого відвідувача забрати речі з готелю; вони вдвох вирушать до Кабакону, бо Аукенс став, так би мовити, першим членом ордену Сонця, так, так, він, Енгельгардт, одразу приймає його до ордену та, не зволікаючи, робить постійним членом, для нього спорудять хижку, і взагалі разом їм там буде просто прекрасно. Ах, а хіба, крім нього, більше немає інших членів, поцікавився Аукенс, у відповідь наш герой усміхнено сповістив: ще ні! Потрібно трохи потерпіти, ходити увесь час голим і харчуватися лише кокосовими горіхами — це невідхильна ідея, що спершу має укріпитися в цивілізованому світі. Енгельгардт записав на себе рахунок Аукенса в готелі, повів гельголандця на причал, і вони разом сіли в каное, яке Макелі впевненою рукою направив до острова.

І вже наступного дня для новоприбулого з'явилася хижка з пальмового гілля. І було так добре спілкуватися — німецькою — про те, що стосувалося німецького. Енгельгардт не відчував самотності, але усвідомлення, що він може ділитися думками з кимось, хто має аналогічний світоглядний горизонт, піднесло його настрій на лише зрідка досяжні висоти. Аукенс читав Торо! Вони сиділи разом на березі, розмовляли про політичну та етичну абсурдність дій німецького уряду, який кілька років тому віддав за Гельголанд східноафриканську землю Віту разом із островами Занзібар, Ламу і Пемба, — і ділили між собою м'якуш одного, другого, ще одного кокоса. Небо затягнули хмари, був штиль. На піску перед ними крихітні краби, маневруючи зигзагами, лаштувалися до двобою. Аукенс, від якого ще ніхто не вимагав остаточно стати коковором, їв разом із кокосами банани, а Енгельгардт виголосив на честь гостя невелику промову. Піднявши половинку кокоса, наче келих франконського вина, він подякував гельголандцю за те, що той прибув сюди, подолавши такий довгий шлях. Разом вони, показавши прекрасний приклад, залучать до ордену нових членів, і тоді — тут стало чутно, як зіштовхуються половинки кокосів під вигуки «віват!» — прекрасний задум сам по собі втілюватиметься в життя.

Людство ще не зовсім готове сприйняти цю Енгельгардтову ідею, спершу потрібно розпочати акт персональної трансценденції, до чого пасує така аналогія (під час її викладу Аукенс, злегка нахиливши голову, задумливо потирав собі лоба): якщо, наприклад, мурашка захоче скуштувати шоколаду, який знайшла за допомогою навдивовижу складно організованого сенсоріуму власних рецепторів, то це логічний спосіб дії, зрозумілий у межах мурашиного горизонту уяви та цілковито природний для цієї мурахи. Однак якщо тут-таки з'явиться людина, яка бажає захистити свій шоколад, — наприклад, від того, що комаха повідомить про нього колегам, щоб спільно подужати ці ласощі, — та заховає ласощі у глибинах холодильної шафи, то заблукала на поверхні шматка шоколаду мурашинка (чії рухи через холод стають дедалі невпевненішими та повільнішими) вже не має можливості осягнути, що взагалі відбувається цієї миті. Ті обставини, внаслідок яких мураха та об'єкт її бажання опинилися в холодному й ворожому до життя довкіллі, перебувають цілковито поза межами здатності її розуміння; навіть через сто тисяч років мураха не буде спроможна зрозуміти механізм, який спричинив її помирання від холоду, адже в неї відсутній гангліїний інструмент пізнання, щоб осягнути, наприклад, навіщо культурі було необхідно винайти і сконструювати шафу, де за допомогою шматків льоду можна зберігати речі охолодженими. Цілком аналогічно це відбувається й з людиною, котра хоче пізнати мету свого перебування на цій планеті: людського сенсоріуму просто не вистачає для осягнення повної картини поєднаних фактів її власної екзистенції. Якби людина тямилася (та це, як і було сказано, цілковито за межею можливого), то могла б підняти запону майя, видимого, здійснити трансценденцію свого буття, стати подібною до Бога, як і мураха, що, врешті-решт, натикається на нас, безкінечно непізнаваних, невимірних божеств.

Аукенс, котрий не зовсім зрозумів, що Енгельгардт хотів сказати прикладом про мурашу і шоколад, припинив слухати тоді, коли роздивився, що Енгельгардт уже збудував собі справжній будинок: бездоганна веранда з хлібного дерева завширшки два метри обнизувала всю конструкцію, стіни всередині було прикрашено гарненькими мушлями, дошка з шахами стояла готова для гри на шматку деревини, і невдовзі мав з'явитися дбайливо розбитий квітник, над яким уже мерехтіли саяливі колібрі. Вікна будинку надійно

зачинялися від негоди та різноманітної звірини, а коли ввечері запнути віконниці, то можна почуватися захищено й затишно, як удома, — саме те відчуття, що глибоко вкоренилося в душі Енгельгардта, коли він спав першу ніч у своєму новому прихистку. Так, будьмо чесними, він спорудив житло не сам, а запросив до себе вправного теслю з Гербертових Висот, котрий за тиждень звів трикімнатний будиночок, а також на індивідуальне замовлення виготовив скриню із запаху щого сандалового дерева, на яку Енгельгардт поставив стару вирізьблену з дерева фігуру і розвернув так, щоб вона охоплювала поглядом усі кімнати будиночка. У цього фетиша, урочисто переданого Енгельгардтові делегацією його робітників під час невеликої церемонії, бракувало вуха, так само, як і в директора готелю Гельвіга, — наслідок ампутації, яку провів фігурці добрих двадцять років тому один місіонер після відчайдушної п'яної спроби донести острів'янам Нойлауенбурзького архіпелагу сутність католицької віри за допомогою сокири, якою він понівечив їхніх ідолів. Той самий падре, коли прочунався, отримав власною ж сокирою по голові, а потім, щоб стекла кров, його підвісили на дереві, після чого на священному камені для церемоній розділили його плоть на маленькі порції і найвишуканіші на смак частини, тушковані та загорнуті в листя пандана, подали тодішньому власнику фігурки, впливовому вождеві. І цей шановний, якому аж ніяк не бракувало почуття гумору, не відмовив собі в задоволенні з'їсти на десерт місіонерове вухо, до скоринки обсмажене на шпичці, так би мовити — *quid pro quo*.

Ці радше моторошні події (які до того ж сталися вже досить давно) все ж кидають певну хворобливу тінь на перебування Енгельгардта в цьому парадизі, де поза тим усе відбувалося за його бажанням: перший адепт віри прибув із Німеччини, місцеві — не лише задоволені, але й майже прихильні до вегетаріанства та радо готові працювати. Його книжки в ящиках, усі до однієї, непошкоджені вологою під час численних переїздів, доправили на каное до берега, розпакували, деякий час найбільш цінні томи купками стояли в його будиночку вздовж стін, поки поступово не перемістилися на спеціальні вигадливо і по-сучасному сконструйовані полички — за алфавітно-цифровою системою. Енгельгардт, котрому жителі Кабакону повторювали, що в нього, мовляв, є *мана* (те, що ми, європейці, знаємо просто як «мазаль», талан), за короткий час став просто щасливим.

Та все ж перші темні хмари вже наближалися і, як ми скоро побачимо, дуже швидко. Інколи він відчував, як у дитинстві, що поруч із цим світом існував ще інший, де все розвивалося і змінювалося дивовижним, проте цілком зрозумілим та напрочуд послідовним чином. Цілі континенти з незнайомими обрисами поставали з ніколи не бачених океанів, лінії їхніх узбереж піднімалися рвучко і їх, осяяних світлом подвійного місяця, не було на жодній карті. З далеких, порослих диким різнотрав'ям безлюдних рівнин стрімко підносилися в небо міста, де архітектори ніколи не переймали досвіду історії архітектури, для них готика залишилася невідомою, так само як і ренесансний стиль; замість цього вони відтворювали абсолютно дивні естетичні міри, які диктували їм, що запаморочливі стіни й вежі потрібно зводити саме так, а не інакше. Аеростати всіх мислимих кольорів та форм заповнювали небо над тими містами, осяяними барвистими променями. Витончені тварини, схожі на наших земних оленів, паслися перед міськими воротами без страху, що містяни їх упіймають і з'їдять. Ось тільки людей Енгельгардт ніде не бачив, вони не трапилися йому жодного разу. Інколи цей світ ще являвся йому в нічних сновидіннях, і тоді він прокидався з почуттям майже болісної туги, сповнений прагненням повернутися туди.

Уранці Енгельгардт вирушив на пляж і, театралью постукавши у двері пальмової хижки Аукенса, розбудив свого супутника словами, мабуть, надто виразно забарвленими німецьким акцентом: «В долині лотосових мрій нам жити без турбот, забувши про весь рід людський, а кожен — наче Бог». Аукенс прокинувся, перелякавшись, як був голий підхопився з піщаного ложа, протираючи сонні очі, важко віддихався і, прибираючи неслухняні кучері з лоба, продекламував далі відому поему Теннісона: «І вигукнув тоді один: “Нема нам вороття!” — За ним ридали всі: “Нам дім не бачити повік, тепер наш острів назавжди в бурхливих хвилях зник”».

Вони голосно пирснули зо сміху, позбавляючи ці святі рядки серйозності, поплескали на знак привітання один одного по плечах, викрикуючи, що лотос треба замінити на кокос, а потім голі з радісними вигуками побігли у воду. Аукенс, сміючись, схопив Енгельгардта за руку; той знехотя дозволив, відчувши в цьому непоштивість і фальш. Аукенс загалом сподівався, що, як гість ордену, спатиме в Енгельгардтовому будинку, однак той запропонував йому ту

хижку з пальмового листа трохи віддалік, де наш герой спав у свою першу ніч на Кабаконі. Так Енгельгардт вирішив, коли під час ранкової прогулянки узбережжям почув від Аукенса, що, мовляв, до свободи вираження духу тією ж мірою належить і свобода вияву статевого потягу.

Що він має на увазі, поцікавився Енгельгардт. Молодий відвідувач відповів, що він є прихильником чоловічого кохання, одного разу він спробував і з гельголандською служницею, однак швидко усвідомив, що насолоджуватися може лише чоловічим тілом. Ще вегетаріанець Плутарх вважав чоловічу любов вираженням найвищого піднесення цивілізації; через усю історію проходять співані на славу хлопчиків оди, філістерське тлумачення яких можна пояснити лише тисячолітньою манірністю; подолання цього Аукенс і вважає своєю високою метою. Гомосексуальність — це істинний властиво чоловічий стан, а любов до жінки є абсурдною помилкою природи.

Він, Аукенс, у серпні минулого року після тривалої подорожі гельголандським нагір'ям, під час якої спостерігав, як морські чайки нерухомо зависають у струменях вітру над білими скелями біля Гойсгерна, відпочиваючи в чайному будиночку, помітив одного юнака, чий відстовбурчені вуха, кіммерійський розріз очей і примітна блідість взагалі не пасували до того місця. І той худючий випускник школи, який сидів зі своїм дядьком за столом та гриз шматок кандісу, здавався найнеймовірнішим прибульцем на всьому острові. Цей чужинець безумно збудив його, — розповідав далі гельголандець Енгельгардту, своєму менторові, котрий тим часом із розумінням кивав головою, проте зусиллям волі намагався приховати від Аукенса свою відразу до настільки відкритої демонстрації гомосексуальності.

Коли Аукенс поглядом і ледь помітними знаками натякнув юнаку, щоб той перепросив у дядька і вийшов за ним надвір, той, звісно, послідував за ним у літнє тепло. Насправді ж тоді відбулося ось що: заледве той абітурієнт зробив кілька кроків, як міцні руки Аукенса здавили худорляві плечі городянина, він притиснув його до стіни чайного будиночка і спробував запхати язика йому у вухо, поки долонею, намагаючи (оте намацане здалося йому чимось павучкоподібним, якоюсь волохатою комахою), ліз йому в штани. Із жахом, коротко скрикнувши від обурення, юнак відштовхнув його, і саме в цей момент Аукенс відчув, що ціль його, так би мовити,

амурних зазіхань поширює сильний різкий запах. Після того як хлопець втік до свого дядька, Аукенс зрозумів, чому так сталося: це ж, власне, був єврей, волохатий, блідий, немитий левантинський провісник усього антинімецького (так схарактеризований випускник, узагалі-то вегетаріанець, того ж дня написав своїй сестрі у Прагу, що його кашель тут, поблизу моря, став легшим, дядько показує всі місцеві пам'ятки, скоро вони вирушатимуть до Нордерная, і хоч тут усе вельми бідно, та все ж вражає, але тільки не жителі скелястого острова, грубі та розумово відсталі).

Енгельгардт, який тим часом копирсався ногою в піску, слухав цю історію зі щораз більшим збентеженням. Коли Аукенс завершив розповідь — виною його невдачі буцім було те, що його жертва виявилась євреєм, — Енгельгардт спробував сколупнути якесь струп'я зі шкіри на стегні й потайки покласти його до рота (може, це якась інфекція? Чи десь узагалі ранився останнім часом?), потім широко позіхнув і сказав, що спілкування можна буде продовжити завтра.

Уже в ліжку він обмірковував почуте. Серп місяця кольору жовтого сиру висів над океаном. Яким же нестерпно огидним був цей Аукенс. Енгельгардт не поділяв новітню моду очорнення семітів, яку цей жахливий Ріхард Вагнер своїми текстами та сміховинно бундючною музикою якщо і не запровадив, то все ж популяризував у світських салонах. Наш любий друг був прихильником музики Саті, Дебюссі, Мендельсона-Бартольдї й Маєрбера.

Притичиною, через яку стався конфлікт із нудистом Ріхардом Унґевіттером, чий сумнівний трактат привів до нього Аукенса, було, як тепер пригадував Енгельгардт, не непорозуміння, а звинувачення проти євреїв, що ставали ядучішими з кожним новим листом, просотаним ненавистю. Бо це ж неприпустимо — засуджувати людей через належність до певної раси. Крапка. Жодних дискусій. Сюди б іще піаніно привезти.

Думки кружляли, наче на каруселі. Але як би зробити так, щоб піщинки не потрапляли в механізм піаніно? Він давно вже не бачив Макелі, хотілося б сподіватися, що з ним нічого не сталося. Закричав нічний птах. Демон подув у свій ріг зі слонової кістки. У скіфських правителів осліплені раби, вони переробляють здоєне молоко. Там, над країною Гога і Магога, розпростерлася вічна темрява. Коли засірів світанок, видіння нарешті розчинилися в повітрі й Енгельгардт м'яко

полинув у сон під протимоскітною сіткою, в яку збиралися його фантазмагорії.

Потім нагрянув день, сонячний, спекотний. Ми бачимо двох оголених чоловіків, які простують берегом. Енгельгардт помічає, як Аукенс, перепрошуємо шановну публіку, очима обмацує його. Він не намагається приховати погляд, спрямований на пах Енгельгардта. Коли Енгельгардт трохи виходить уперед, то відчуває погляд і на своїх сідницях. Він почувається як під спостереженням, згвалтованим і редукованим до самого лише члена. Відтоді Енгельгардт під час прогулянок знову покриває стегна, Аукенс ходить голий, спілкування сходять нанівець, про Теннісона й не згадують.

Ми бачимо юного Макелі, котрий прямує островом, думаючи про те, як упіймати розкішного птаха із зеленим пір'ям у подарунок Енгельгардту, бо його господар, відчуває він, незважаючи на візитера з Німеччини, здається таким самотнім. У небі й на пальмах Макелі вишукує бажану пташку, а коли виходить із заростей, його рвучко хапає неймовірно сильний веснянкуватий гельголандець, великим і вказівним пальцями обмазує лубрикантом (для цього він прихопив пляшку кабаконської кокосової олії) голівку свого ерегованого члена і в затінку пальм гвалтує хлопчика, який кричить від болю, наче поранений звір. Перелякані птахи злітають у небо, кружляють і не можуть угамуватися.

Ми знову побачимо Аукенса вже мертвим, голим, пузом догори, на землі, з розтрощеним черепом, із якого витікають мізки. Мухи рояться навколо лискучої і ще вологої рани на його потилиці—здається, вона трохи пульсує, начебто в ній ще не згасли рештки життя, яке тримається за це місце. Макелі тут немає, Енгельгардт снує поруч, наче тінь. Проти вечора переїщить дощ і змиває сліди крові.

Чи сам Енгельгардт розтрощив кокосовий горіх об голову антисеміта, а чи голову Аукенса розбило дозрілим плодом у тих самих пальмових заростях, де він учинив наругу над юним Макелі, чи, може, рука хлопця-тубільця підняла камінь для захисту — все це розчиняється в мареві оповідної невизначеності. Упевнено можна говорити лише про те, що гельголандець від удару твердим округлим предметом відправився із цього світу до своєї Ultima Thule, з осяяного сонцем берега з пальмами — у холодну сутінь льодового царства. А оскільки Аукенса, який не пробув у землях протекторату й шести

тижнів, поховали швидко та без особливих церемоній, без туги та оплакувань на німецькому кладовищі в Гербертових Висотах, з пам'яті швидко стерлася та обставина, що наш друг Енгельгардт, імовірно, міг скоїти вбивство. У колоніях уже траплялися такі смертельні випадки; у реєстрі Нової Померанії зберігся лише скупий запис, а поліцейське розслідування припинили, бо заступник губернатора вирішив, що на голову Аукенса впав кокосовий горіх із пальми, а отже, це був нещасний випадок, а тому на Кабакон не відсилали представника влади для з'ясування обставин.

А навіть якби хтось і прибув зі столиці, то єдиний, кого можна було б допитати, — це Макелі, юнак, чию честь було врятовано через смерть Аукенса, він єдиний свідок у справі, — проте від нього годі було щось дізнатися. Любов хлопчика до свого пана Августа Енгельгардта після цього розрослася безмірно, а щовечірні читання вголос, перервані через недовгий візит того содоміта, нарешті знову відновилися. Адже цікавих книжок не бракувало — після Діккенса на черзі були вельми бадьорі історії Гофмана.

VIII

До того, як усе, так би мовити, зійшло нанівець, Енгельгардт тільки один раз покидав архіпелаг Бісмарка. Він дійшов до думки більше не сплачувати свої борги, бо треба ж було колись почати ухилятися від складної шкідливої капіталістичної системи. Один друг із Гайдельберга, який тягнув більш ніж похмуре життя збіднілого приват-доцента, написав йому, що зовсім поряд із Енгельгардтом проживає один молодий німець, котрому — принаймні в духовному сенсі — вдалося втілити у реальність аналогічний спосіб думок; він, так само проживаючи на острові в Тихому океані, наслідує анорексію мірабіліс за прикладом блаженної Колумби з Рієті й нічого, взагалі нічого не вживає з їжі, лиш золоте сонячне світло. Вказана особа мешкає на островах Фіджі, туди ж, мабуть, як палицею кинути, тому Енгельгардт міг би спробувати зробити йому візит.

Ну, так, подумав Енгельгардт, відклав листа і розгорнув трохи застарілий, але поза тим цілком придатний для користування атлас: острови Фіджі були так само віддалені від протекторату, як Австралія,

але не в південному напрямку, а у східному, дістатися туди було цілком можливо через Нові Гебриди. Він прокреслив нігтем лінію по монотонно зафарбованій синім поверхні Тихого океану і, поринувши в думки, почав посмоктувати великий палець правої руки. Цю дурість із нього вибили в дитинстві, але він знову відкрив для себе використання цього *herkos odonton* як одному йому відомої медитації. Поринувши в порожнечу власного Я, він завдяки посмоктуванню пальця міг майже повністю відмежуватися від зовнішнього світу, зануритися в себе так глибоко, що будь-які подразники лишалися на берегах його свідомості, як ненажерлива міль, зупинена дрібною протимоскітною сіткою.

І тому він обмотав стегна, наповнив мішок кокосовими горіхами і вирушив до Гербертових Висот, де спитав про французький поштовий пароплав, що тримав курс на Порт-Віла, а той випадково — начебто це частина космічного задуму — мав прибути в Нову Померанію (пароплави компанії «Месажері Марітім» курсували цим напрямком двічі на рік). Енгельгардт позичив у прихильного до нього службовця поштового бюро на найдешевший квиток і наступного дня босоніж зійшов на борт «Жерара де Нерваля», розстелив свою циновку з кокосового полотна на задній палубі, як аборигени, котрі пониклі й майже невидимі подорожували на великих пароплавах білих людей. Намір прослизнути на пароплав «Жерар де Нерваль» потай, щоб не торкатися брудних грошей, він швидко відкинув.

Кільком французам, які не зовсім його ігнорували, він здавався кимось на кшталт художника-примітивіста, такою собі німецькою версією їхнього Гогена, *ergo* абсолютним посміховиськом, але це — тут стало зрозуміло, що галльська *petit bourgeois* схильна демонструвати більшу толерантність, аніж її похмуро-тевтонський сусід з-поза іншого боку Райну — мало цілковите право на існування, нехай навіть лише для того, щоб підтвердити правоту закоснілих бюргерів (тобто свою власну). Француз *per se* інстинктивно відчуває такі фігури, які стоять на помежів'ї суспільства. Якщо він побоюється новацій, які оперують жестами виваженої культури, а разом із тим — ступенем застарілості власної посередності, то не обов'язково сприймає їх вороже, а радше очікує з радісним зацікавленням. Французи в аутизмі власної елегантності були блискучими снобами, та оскільки їхня культура визначалася мовою, «франкофонністю», а не так, як у Німеччині, міфічним гомоном кровної спорідненості, вони здавалися більш

гетерогенними, ніж німці, котрі не розрізняли напівтони, нюанси чи відтінки.

Енгельгардт не зробив їм приємності й не харчувався в салоні, натомість, уже як стемніло, з'їв кілька кокосів зі свого мішка. Після цього він простягся в кутку на палубі, подивився на широкі чорно-зелені, залиті місячним сяйвом морські води і за кілька годин монотонного вдивляння в них поринув у сни, які останнім часом ставали в нього щораз більш загрозливими та потойбічними.

І він не чув виспівувань пасажирів, які аж до глибокої ночі, майже доти, як почав сіріти новий день, розкочували над Тихим океаном переобтяжену шампанським луною пісень; під святковими вогнями «Жерара де Нерваля» пиячили ще невтомніше, ніж на «Принці Вальдемарі». Але в тілі Енгельгардта півився лиш молочно-м'який с'яйливий мед, рідкий опал, вичавлений з сосос *pusifera*. І хоч він уже давно вирішив більше не піддаватися високим чарам алкоголю, від збудження, спричиненого кокосовим молоком, йому вві сні ввижалося, наче його кров поступово змінилася на кокосове молоко, і в цьому стані він відчув, наче по його венах струмує вже не червона і тваринна тілесна волога життя, а досконалий рослинний сік його ідеального плоду, з допомогою якого він у певний момент здійснить своє еволюційне перетворення. Не можна говорити з певністю про те, що його дієта чи дедалі глибша самотність стали причиною повільного наближення душевного розладу, однак споживання виключно кокосових горіхів підштовхнуло розвиток уже наявної дратівливості характеру, неспокою в обставинах, що мучили його визначеністю і неможливістю їх змінити.

Поки Енгельгардт плів на схід французьким пароплавом, у Гербертових Висотах після нетривалого обговорення вирішили, що столицю Німецької Нової Гвінеї потрібно змінити та перенести на двадцять кілометрів по узбережжю, але в тій же бухті Бланше, якнайближче до вулкана, в містечко під назвою Рабаул. Входу в бухту рано чи пізно загрожувало обміління, там, мабуть, була глибинна течія, яка щодня наносила тонни мулу. В кожному разі, Гербертові Висоти мали припинити своє існування з дня на день. Було видано наказ про перенесення через джунглі до нового місця всіх будинків, ретельно розібраних на дошки (укладені в штабелі) та ящики цвяхів, із долученими до них детальними схемами для подальшого відновлення.

Схожа на мурашину метушню процедура, якою добросовісно диригував заступник Галя, розгорнулася між старою та новою столицею, діловіте прибуття-відбуття, під час якого два носії-аборигени загинули від падіння дерев, а ще одного, котрому особливо не пощастило, вкусила за босу ногу отруйна гадюка, бо він не схотів випустити з рук старовинну меблю, яку ніс через джунглі до Рабаула. Німецьких дам доправили єдиним наявним авто. Усе спорудили наново з великою старанністю і поспіхом — так, як і в Гербертових Висотах: обидва готелі, резиденцію губернатора, факторії, причали; навіть розкішна нова дерев'яна кірха виглядала саме так (аж до портрета кайзера Вільгельма Другого, помилково оберненого обличчям до стіни), як на старому місці, повторно зведена і поспіхом освячена місцевим пастором. Навіть віллу Гунантамбу королеви Емми перемістили в Рабаул, і спершу майже всі не могли звикнути, що за чайнатауном потрібно повертати ліворуч, а не праворуч, також бракувало дерев, які росли на звичних місцях, — так, на кожному кроці все призводило до дезорієнтації.

Дорогою Енгельгардт ледь не зіткнувся з Крістіаном Слюттером, із яким колись у готелі «Князь Бісмарк» у Гербертових Висотах йому випало грати в шахи. У той час як «Жерар де Нерваль» пристав у Порт-Віла, а Енгельгардт пересів на британський поштовий пароплав до островів Фіджі, Слюттер, хоча загалом йому таке не було притаманно (чи, може, саме з цієї причини), бився перед якоюсь забігайлівкою з американським баптистом, котрий грубо штовхнув тубільця, що стояв у нього на дорозі. Християнин був під два метри зростом, одягнений у темний геть заляпаний одяг, із кулаками, як два велетенські парові молоти: Слюттер отримав помордаса спочатку зліва, потім справа, оглушений, повільно опустився на землю; власне, не було про що й говорити, просто бійка, які трапляються в кожному портовому містечку, але проповідник у нападі несамовитої люті витяг із чобота стилет, щоб штрикнути в живіт німця, котрий стогнучи лежав на землі. Аж тут янкі огріло за правим вухом залізною палицею, яку тубілець, котрого хотів захистити Слюттер, намацав долі та щосили жбурнув у бійку. Слюттер уникнув гармидеру і гвалту, відповз за будівлю й перечекав, поки прийшли і пішли геть місцеві жандарми, скрутивши аборигена-злочинця. Слюттер прихопив із собою беззаперечний доказ смертельного удару, шмат заліза із закривавленим

пасмом із голови проповідника, ліг на нього і, цілковито виснажений, заснув — там залишимо його й ми, поки він не нагодиться знову.

Містечко Сува на Фіджі на перший погляд нагадувало Гербертові Висоти (набагато більше Рабаул, його нову копію), але було населене аферистами, пияками, піратами, священниками-методистами, волоцюгами та іншими креатурами, котрі з усіх островів Тихого океану обрали саме невеличку британську колонію Фіджі, щоб із бозна-яких причин саме там творити свої чорні справи.

На безіменному сусідньому острові тим часом оселився ідець світла та прибічник пранаями Еріх Міттенцвай із берлінського Далему, він уже багато місяців приймав у себе пілігримів і послідовників, тому, коли там опинився Енгельгардт, йому здалося, наче він дивиться на божевільний образ своєї майбутньої колонії коковорів. Його ласкаво запросили до господи, помилково припустивши, що йдеться про ще одного прибулого адепта учення Міттенцвая, запропонували місце для сну в одній із дюжин споруджених із рослинного волокна хижок на березі маленької бухти. Усе справляло враження чіткої німецької організованості, Енгельгардт із подивом спостерігав, як якийсь юнак задумливо підмітає пляж.

Не надто вбогий тілом Міттенцвай з'явився на пляжі десь після полудня, усівся на подібній до трону бамбуковій конструкції, роздягся, залишивши на тілі лише клаптик тканини, щоби прикрити сором, став усіляко вигинатися (це здалося Енгельгардтові вільно зімпровізованими вправами з йоги) і, наче витягнутий з води короп, почав дихати ротом, щоб впустити в організм сонячне світло. Невеликий натовп пілігримів, сівши коло його ніг, виявляв подив, падав долілиць, залишаючи Міттенцвая байдужим, і намагався пити сонячне світло. Енгельгардт, відчувши, як у ньому піднімається хвиля необґрунтованої люті, після кількох вправ (Міттенцвай тим часом зник у своїй хижі) підсів до молодого індуса і спитав, що саме тут діється.

Так ось, уже більш ніж півроку факір Міттенцвай споживає лише есенцію світла, ні води, ні їжі, адже так і водилося в Європі в Середньовіччі, а Міттенцвай тут, на островах Фіджі, заселених переважно прибулими сюди з Північної Індії найманими робітниками, лише вдосконалив такий устрій за допомогою індійської філософії. Фактично йдеться про те, щоб накопичувати всередині себе прану, ту субстанцію, що оточує нас в ефірі, й перетворювати її на поживні

речовини. Звичайно, це вимагає великої концентрації та сили духу, це не кожному дається легко, бо потрібно за допомогою певних роками практикованих технік медитації занурюватися у своєрідний транс, щоб світовий дух, осідлавши світло, почав просочувати тіло. І — так, щоб виразити пошану майстрові, йому приносять подарунки у вигляді грошей, годинників та прикрас, він відкрито тримає їх у власній хижі, аби щомиті перед очима поставало свідчення минулості світу і нікчемності його мізерій.

Енгельгардт почув достатньо, таку маячню він не міг довго витримувати. Він підвівся, пішов берегом на узвишшя, де стояла хижа Міттенцвая, не постукавши чи якимось інакше не заявивши про свій прихід, відсунув плетену завісу і зробив крок у святилище далемського факіра. Міттенцвай і темношкірий старий індус, які сиділи біля столика, злякано, наче заскочені діти, почали швиргати в куток миски з рисом, фруктами, курячими стегенцями, а потім залякли. Міттенцвай у відчаї закрив обличчя долонями, індус випростався, витер долонею рота, і в цей момент Енгельгардт упізнав у ньому Говіндараджана — ось зараз перед ним стояв той облудний таміл, котрий кілька років тому на острові Цейлон заманив його в темну діру, а на завершення ще й украв усі його гроші.

Під час цієї миті впізнавання Міттенцвай бухнув на коліна зі зверненими до німця благаннями не викривати його, бо вся ж ситуація здаватиметься жахливішою, аніж є насправді, звісно, плани ошуканства можна викрити, однак нікого ж не примушували приносити коштовні подарунки, просто так сталося одного ранку, а потім адепти, які прибували сюди, приносили дедалі більше презентів, і повернути їх стало вже неможливо. І поки Міттенцвай кинувся до скрині й тицяв Енгельгардту повні пригорщі різноманітних прикрас та коштовних годинників, Говіндараджан запитав, що це за дивні плями на ногах в Енгельгардта.

Щосили ігноруючи потворне й самовдоволене обличчя Говіндараджана та настільки безсоромні преціозні підношення, Енгельгардт поцікавився у Міттенцвая, чи вдихання прани є лише облудою, а чи справді можна не вживати нічого, крім світла (хоч розкидані по всій підлозі страви свідчили радше про протилежне). Берлінський факір, котрий, щиро кажучи, мерзотником не був, ледь чутно відповів, що спробував на собі піст протягом двадцяти чотирьох

годин, за які дуже швидко дійшов до межі можливостей власного тіла. Найгірше мучила спрага — після цього він уже точно знав, що жодна людина не зможе місяцями споживати лише дари сонця.

Ах, повна нісенітниця, саме це він і робить, сказав Енгельгардт із відчуттям отриманої сатисфакції, вживає лише сонячні плоди вже протягом багатьох років, а свою біжутерію нехай тримають при собі, він не розкаже нічого, бо надто вони жалюгідні, таміл і Міттенцвай, але собі він знає, що має зануритися у вчення цілковитої чистоти й оточити себе такими ж адептами-однодумцями, бути з ними на рівних — це каже він, хто страждає від усамітнення на острові, й хоча йому так прагнеться мати однодумця, такого ж утопіста, та коли він бачить, яку пародію товариша обрав собі Міттенцвай, то воліє пристати на усамітнення в розкошах загубленості замість дому облуди, як тут, на Фіджі. Тьху на вас, ад'ю, сказав він і вийшов, не удостоївши убогого мерзотника Говіндараджана й побіжним поглядом. Було б неприйнятно зажадати від нього повернення вкраденої готівки, адже Енгельгардт вирішив більше не торкатися грошей, хоча вони точно не завадили б йому для відшкодування тієї гори боргів, які накопичилися в нього у протектораті.

Говіндараджан, який витратив усі гроші ще багато років тому, гиготав, як злостивий цап, достеменно розпізнавши природу плям на Енгельгардтових ногах. Спершу він зневажливо махнув рукою, а потім прошепотів Міттенцваю, що через цього типа взагалі не варто перейматися, він і так на півдорозі до потойбічного царства, ну а їхня смуга удачі ще не скінчилася, після чого розпочав прибирати в хижці, кинув курячі кістки й рис у згарище, а потім усе присипав зверху піском і попелом, увесь час глузливо шкірячись у відповідь на власні думки.

Іще частіше посмоктуючи великого пальця, ніж зазвичай, Енгельгардт вирушив назад, цього разу зайцем, на німецькому крейсері імператорського флоту, рейдері «Корморан», який завантажився в гавані Суви вугіллям та прісною водою. Він заліг в одному з накритих парусиною рятувальних човнів, прихопивши із собою кілька кокосів, щоб рятуватися від спраги і голоду. Від рідини він позбавлявся, збираючи сечу в порожні шкаралупи, а вночі виплескував її з-під парусинового покрову в океанські простори. Звичайно, нічого страшного з ним би не сталося, навіть якби його знайшли, врешті-

решт, це був німецький корабель, але ж траплялося в той час і таке, що багатонаціональні екіпажі кораблів не надто делікатно обходилися з такими пасажирами — байдуже, французів, росіян чи японців, не довго думаючи, викидали за борт, наче то було якесь дике вісімнадцяте століття, а не наше виважене двадцяте. Енгельгардт думав про тих бідолах, котрі, тримаючись на хвилях, дивилися услід суднам без найменшої надії врятуватися, а перед очима в них уже маячила смерть від спраги і знесилення посеред незмірних тисяч кілометрів жорстокого океану; від цих думок Енгельгардта стрясав жах, і він смоктав палець іще сильніше.

За два тижні цілковито монотонної сліпучо-сонячної подорожі «Корморан» кинув якір у бухті Бланше, а Енгельгардт, задоволений такою вдалою безкоштовною екскурсією, залишив свою надійну схованку. Разом із натовпом він спустився по трапу та раптом відчув неймовірний жах, коли помітив, що опинився взагалі в незнайомих йому Гербертових Висотах, що будинки, пальми й алеї здаються пересунутими в незрозумілому порядку і збивають його з пантелику. Він настільки втратив просторову орієнтацію, що йому здавалося, наче він непритомніє, а якась гігантська сила втягує його в малесенький отвір, де він розпадається на атоми.

Він протиснувся через щільний натовп одягнених у біле витріщак, змінився на обличчі, ось же ж, на Бога, була церква, тільки вона була обернена в інший бік, він обома руками вчепився в бороду, навпроти було поштове бюро, однак перед ним бракувало факторії Форсайт, яка ще кілька тижнів тому стояла на своєму місці, а нині, як він побачив, блукаючи Рабаулом, розмістилася біля готелю «Князь Бісмарк». Він підходив то до одного, то до іншого перехожого, просив пояснити, що ж сталося, та від нього тікали, адже занадто дивним здавався цей виразно декласований, у самій лише пов'язці на стегнах бородань. Директор Гельвіг, розмовляючи з одним із офіцерів «Корморану» дорогою до резиденції губернатора, злякався, побачивши змарнілого, виснаженого власника кабаконської плантації, котрий, наче привид, розмахував руками посеред алеї. Гельвіг залишив офіцера і спробував пояснити Енгельгардту, що місто перенесли — Ісус-Марія, хіба ж йому не повідомили, — але той тільки й міг, що витріщатися на відсутнє вухо власника готелю, начебто там, на місці хрящового атавізму, можна було прочитати, куди непомітно поділася його земля. Він не

вичавив із себе жодного слова рідною німецькою, а тільки безперервно затиноючись, перестрибуючи з мови на мову, кинув загалом приязного до нього Гельвіга і вирушив на пляж, щоб відшукати там каное, яке доправить його до власного острова, до зцілення.

IX

Десь на четвертому чи п'ятому році, після довгих сподівань, на Кабакон прибуло розладжене піаніно. Звичайно, воно з'явилося не саме собою, а під турботливим наглядом чоловіка, котрий у трьох екзальтованих, елейних листах, що надійшли один за одним, відрекомендувався: Макс Лютцоу, скрипаль і піаніст-віртуоз із Берліна, керівник Лютцоу-оркестру, названого на його честь, і білявий герой дамських мрій (останнє, напевне, не зазначалося в його листах). Лютцоу виглядав спустошеним, убитим; він утомився від цивілізації та привіз із собою цілу колекцію напівуявних хвороб, відкрито повідомляючи про них, аби тим самим приховати за іпохондрією хворобу німецької буденності. Залежно від погоди та дня він страждав то від астми, то від ревматизму, коклюшу, мігреней, меланхолії, лихоманки, анемії, запаморочень, шумів у вухах, атрофії кісток, болів у спині, глистів, підвищеної чутливості до світла та хронічного нежитю.

Звичайно, Лютцоу був, у чому його роками переконували фахівці в Берліні, здоровий як віл, проте через недостатність медичного підтвердження його неосяжних і лиш йому видимих хвороб пройшов цілу низку новомодних лікувальних процедур, передусім гіпнозу. Та коли й вельми витратні відвідування різноманітних спеціалістів-месмеристів у Шарлоттенбурзі продемонстрували нікчемні результати — ні полегшення страждань, ні особливого розуміння причин мінливих мук, він за порадою знайомого єврея-віолончеліста подався до Відня, щоб попросити д-ра Зігмунда Фройда, який мав практику в дев'ятому районі, для дослідження провести йому, так би мовити, резекцію мозку.

Та після короткої бесіди відомий невролог випровадив його геть, бо істерія берлінського музиканта видалася йому занадто жалюгідною та нецікавою, і ввечері того ж дня, що прибув у Відень, артист уже сидів у потязі до Берліна; він подумки перекреслив прізвище д-ра Фройда і

вирішив, що тепер йому конче необхідно стати вегетаріанцем, адже страждання тварин, що гинуть на бійні через їжу, *stante pede* відлунюють у морфології його власного тіла.

Лютцоу швиргонув із вікна куплений у буфеті бутерброд із шинкою, розмірені поштовхи потяга занурили його в неспокійну дрімоту, а потім, пересівши у Празі й зійшовши в передвечірньому Берліні, замовив собі у книгарні біля Зоологічного саду цілий ящик вільнодумних книжок, літератури на тему вегетаріанства. І серед них — Лютцоу одразу піймався на це, наче заблукала бджола, що примудрилася сісти у глей на корі дерева, — була книжечка з милозвучною назвою «Безтурботне майбутнє». Торговець книжками щось нашіптував йому про Нову Гвінею, скоро по тому Лютцоу вже опинився в берлінському представництві компанії «Північнонімецький Ллойд» і подбав, маючи відповідний настрій, про квиток до південних морів, супроводжуючи це виголошенням уривчастих і наелектризованих сподіваннями ескапад.

Енгельгардт саме зрізав нігті на ногах, що довгі місяці росли під променями сонця (для цього він користувався трохи великуватими ножицями для паперу, купленими в службовця пошти з Гербертових Висот за обурливі одну марку і вісімдесят п'ять пфенігів), нігті сягли кількох сантиметрів і стирчали з пальців, так що Енгельгардт уже багато разів перечіплявся через коріння рослин та великі мушлі; він сидів на дерев'яних сходах, які вели нагору, до веранди його будинку, і з веселим збудженням спостерігав за тим, у яких неприродних позах місцеві чоловіки, обливаючись потом, намагалися, не намочивши, перемістити піаніно з баркаса на два каное, щоб урешті-решт вивантажити його на березі бухти. Вони вправно робили своє діло, але інструмент був занадто важкий для каное, так що блаженські човники ледь не перекидалися. Серед чоловіків, жестикулюючи, стояв Макс Лютцоу, з оголеним торсом, почервонілим обличчям, диригуючи перебігом комічного вивантаження піаніно.

Поки Енгельгардт із ножицями взявся за середній палець лівої ноги (обрізані нігті він поїдав — власне, тепер це було його єдине джерело тваринного білку; ми б не звертали уваги на цю його легеньку форму автоантропофагії і навіть не згадували б про неї, якби вона не стала передчасним вираженням певної символічності), чоловіки нарешті волоком перетягли піаніно, ніжки якого тепер вгрузали у вологий

пісок, угору по пляжу, залишивши на землі глибокі борозни, що нагадували Енгельгардту сліди велетенської черепахи, яка покидає свою схованку в морській глибині, щоб відкласти яйця.

Він відкинув цю думку, адже вона навіть у мить своєї появи видалася дивною та недоречною, поклав дорогезні ножиці на перила веранди, прикрашеної мушлями та виловленою з води деревиною, обмотав стегна пов'язкою, на яку щойно збирав обрізані нігті (від дивної, найімовірніше, породженої нудьгою примхи використовувати зібрані нігті як одне з джерел харчування він відмовився, з радісним скепсисом дивлячись на віртуоза), і, простягаючи праву руку, побіг на пляж вітати свого гостя з Німеччини, котрий, цілковито виснажений та втомлений, опустився на пісок. А тим часом за будинком прослизнула тінь і швидкою впевненою рукою вкрала ножиці, які зблискували металом на сонці, — вважатимемо, що це був Макелі.

Прибуття Лютцоу спричинило в Рабаулі деяке пожвавлення, особливо серед небагатьох німецьких дам, котрі від цього відомого музиканта сподівалися щонайменше ревальвації своїх однакових салонних вечорів, позначених нудьгою та лихослів'ям, а в найкращому разі — невеликого флірту. Вечір за вечором молодий симпатичний берлінець, одягнений у білу фланель, якого в Німецькому клубі під час перших відвідин радше притягли, аніж запросили до піаніно, розважав присутніх плантаторів та їхніх дружин репертуаром, скомпонованим із модних мелодій. Публіка вимагала від нього сентиментальних шлягерів, він грав, як вони того бажали, на інструменті з жахливим звучанням Доніцетті й Маскані, але передусім — липкувату музику Бізе.

Досить швидко заговорили про те, що Лютцоу має намір оселитися в Енгельгардта на Кабаконі, це призвело до одночасної зміни думки: на краще про другого та на гірше — про першого; усіма силами Лютцоу намагалися втримати від цього, адже той нюрнбержець на своєму острівці не зовсім при своєму розумі, він — у це важко повірити — харчується то горіхами, то квітами та цілими днями ходить голим. Від згадки про цю обставину в дам виникало таке собі розпашіле збудження, яке вони, досить погано розігруючи ролі, намагалися приховати за допомогою активного обмахування віялами. З їхніх декольте тим часом струмували аромати туберози, вербени і мускусу, незримо поширюючись по салонних кімнатах клубу хмарами запахушого, сповненого багатозначністю й натяками туману. Лютцоу варто було б залишитися в Рабаулі, адже тут весело, тут цивілізація, он за кілька місяців привезуть апарат Марконі, й — чи не зіграє він ще раз «Кармен», ну хоча б іще один раз?

Лютцоу досяг межі свого відчаю: він примандрував сюди, за тисячі миль, щоб опинитися в такій самій ситуації, від якої намагався втекти. Провінційність у Рабаулі була в рази вираженішою, ніж у Берліні, він міг, отже, з таким само успіхом вирушати не сюди, а до Каннштатта або Букстегуде. І там були б такі самі матрони, котрі схилилися б перед ним у своїх пожовклих під пахвами і проти моди пишних сукнях, а з їхніх глибоких декольте, обшитих мереживом з Мадейри, випинались би перезрілі, як дріжджове тісто, бюсти, дзвеніли б келихи цукристого лікеру в унизаних каблучками пальцях, йому б робили такі самі двозначні компліменти стосовно майстерності його пальців, — тільки тут було набагато більше спеки та набагато менше смаку. Лиш королева Емма, котра з конкретних причин трималася подалі від Німецького клубу та його претензійної провінційності, змогла висмикнути його зі стану пригніченості, проте знайомство цих двох відбулося тоді, коли, так би мовити, було вже запізно.

Підкорившись раптовому пориву, одного вечора Лютцоу перервав свою гру, відвів пана директора готелю Гельвіга, який щовечора долучався до світських розваг у клубі, до столика і попросив, щоб той допоміг йому придбати піаніно, він може запропонувати три сотні, ні, навіть чотири сотні марок за розладжений інструмент. Гельвіг, якому комітет клубу ще був винен певну послугу, подумки вирахував із цієї трансакції сто марок для себе і повідомив Лютцоу, що купівлю можна

вважати вже здійсненою, якщо той покладе йому, Гельвігу, п'ятдесят марок комісійних.

Ударили по руках.

Наступний ранок над порізаною ущелинами бухтою Бланше був світлим і прозорим, миттю розпочався новий день, й о пів на сьому стало так спекотно, наче в пекарні. Вісім чорних чоловіків здужали підняти піаніно на борт маленького баркаса, який зазвичай курсував між столицею та Міоко, і поки останні хмари ночі, що відпливала, ще затьмарювали ранкове сонце, Лютцоу, вихекуючи всі випиті за вчорашній вечір лікери, ступив на борт найнятого спеціально для цієї поїздки баркаса і з нервами, роз'ятреними похміллям, поклавши тремтливу руку на погано закріплене піаніно, вирушив на Кабакон, сподіваючись передати Енгельгардту цей ранковий дар.

Далі розпочалася низка легких щасливих днів. Лютцоу, який у своєму багажі завжди мав камертон, одразу взявся до справи, за відбуксоване місцевими аборигенами в кімнату з книгами піаніно (аби пришвидшити роботу, одну бічну стіну відкріпили від будинку, а потім знову прибили до кутнього стовпа), щоб уперше за довгі роки звільнити його від усіх фальшивих тонів; видобувши з камертона чисте ля і схилившись над нутрощами апарата, він скеровував поступовий процес одужання інструмента — розладжене піаніно здавалося йому палітрою художника, на якій не вистачало червоної та синьої фарб.

Енгельгардт голим лежав на веранді, насолоджуючись звичними сонячними ваннами, з посмішкою дослухався до звуків з-під клавіш і підсвистувань Лютцоу, що долинали з будинку. Він відчував глибоку повагу до митців та їхніх здібностей, це межувало майже із заздрістю, бо в нього самого не було ні таланту, ні самодисципліни створити щось подібне на справжнє мистецтво. Примруживши очі й роздивляючись горизонт, він роздумував, чи не можна розглядати як витвір мистецтва і його перебування на Кабаконі. Мимохіть виникла думка, що, можливо, він і сам є певним мистецьким артефактом і що, ймовірно, картини і скульптури, які виставляються в музеях, чи постановки відомих опер перебувають під впливом цілковито застарілого розуміння твору мистецтва, так що лише завдяки його, Енгельгардта, існуванню можна подолати прірву між мистецтвом і життям. Він усміхнувся востаннє цій соліпсичній думці, відсилаючи її в темний

віддалений куточок своїх розмислів, сів, розкрив собі кокосового горіха і проінспектував рани на своїх ногах, що останніми тижнями стали сочитися та збільшилися. Поруч із ними з'явилися звиви червоних плям, які відповідали на доторк глухим болем. Протерши ці місця спочатку кокосовим молоком, солоною водою, а потім розчином йоду, він скоро забув про них.

Енгельгардт і Лютцоу, швидко відчувши один до одного глибоку внутрішню приязнь без потреби говорити про це, разом обстежували острів, відвідували села й острів'ян та брали участь як почесні гості в різноманітних святкуваннях і танцювальних ритуалах. У відповідь обоє німців дозволили одному вождю з дітьми відвідати їх у будинку (бо Енгельгардт вирішив, що Лютцоу одразу ж переселиться до нього, на відміну від нещасного Аукенса, котрий мав перебути випробувальний термін у хижці з пальмового листа) і там під уважним поглядом юного Макелі насолодитися грою на піаніно на честь їхнього прибуття.

Гості задумливо розглядали вузькі кисті Лютцоу, які витанцьовували на великих виточених зі слонової кістки клавішах, вправно видобуваючи каскади звуків із тепер гарно визвученого інструменту. Вождь не позбавив себе задоволення під час гри підійти до піаніно і мізинцем (так, здавалося йому, найелегантніше) натиснути на кілька клавіш, що створило помітний дисонанс із мелодіями композицій, обраними Лютцоу для свого виступу. Але це їм усім було цілковито байдуже! Вони раділи і сміялися, адже були не в Рабаулі, а серед людей, чиї нетреновані вуха навряд чи могли відрізнити Ліста від Саті, та все одно сприймали музику як щось цілковито й абсолютно надзвичайне.

Макелі, чий поступ у вивченні німецької був неймовірним (Енгельгардт ввечерами читав тепер Бюхнерового «Ленца», після того — «Зеленого Гайнріха» Келлера), пізніше повідомив їм, що вождь у своєму поселенні повелів, щоб йому змайстрували луб'яне піаніно в натуральний розмір, і посеред поселення, під зоряним небом та у супроводі дзижчання цілих зграй цикад, він почав дуже театральню копіювати рухи пальців Лютцоу по клавішах (розмальованих у чорне та біле вугіллям і вапном) і при цьому виспівувати, надзвичайно ревню, винятково мелодійно та абсолютно імпровізовано.

Цими ж днями Макелі розказав і про діру в лісових хащах, обнесену загостреними бамбуковими стовпами шахту завглибшки шість метрів, на дні якої гніздилися отруйні змії, кобри і тому подібне, гадюки, якийсь прадавній гад начебто також живе там у вологій темряві. Минуло багато поколінь, а ця діра все на тому ж місці, наближатися до неї для членів племені — табу. Тільки вождю та його правій руці, а також шаману, який володів глосалією, дозволялося ступити на край заглибини і зазирнути всередину. Час від часу, як розповідав Макелі, вони кидали туди шматки м'яса кабанів, зрідка — живого собаку.

Численні хвороби Лютцоу тим часом вивітрилися, наче їх віднесло тропічним бризом. Ні суглоби йому не боліли, ні підвищеного тиску очного дна не було — цей біль роками супроводжував його в Німеччині, й Лютцоу, примирившись, вважав його вже невід'ємною частиною власного «я». Нежить і напади астми в нього теж припинилися. Він ще не наважувався, як гостинний господар Енгельгардт, ходити всюди голим, але, як Макелі, вже вправно і швидко міг видиратися по стовбурах кокосових пальм, щоб зривати їхні плоди — потім розбивати їх на камені, за допомогою шматка шкаралупи відділяти м'якуш, це щоденне заняття стало для нього джерелом радості. Він закохався в кокосовий горіх, так що вже скоро після свого прибуття харчувався лише ним.

Енгельгардт відчув лише децицію заздрості — ах, ні, він був неймовірно гордий за цього новоприбулого, разом вони писали листи в різноманітні вегетаріанські часописи в Німеччині, де висловлювали захоплення кокосовим горіхом: плід, яким насолоджуєшся вранці незадовго до сходу сонця, повідомляли вони, відрізняється від тих, що розбиваєш по обіді, як яблука від бананів. Так само горіхи, зібрані в лютому, відрізняються й не мають абсолютно нічого спільного з квітневим врожаєм — із тим самим успіхом можна порівнювати пшеничні висівки і щавель. Обоє заносило в дедалі вищі та складніші хвалебні гімни обраному ними способу харчування, наприкінці листів вони давали поради щодо синестетичного вживання молока і м'якуша кокосів: деякі горіхи нагадують піднесено-печальне звучання симфоній Малера, інші — увесь сукупний спектр синіх відтінків, ще інші при ковтанні відчувалися вугластими, у формі сердечок чи взагалі октагональними.

Відповідні видання на батьківщині надзвичайно охоче публікували ці листи. Оповіді Лютцоу про те, що під пальмами начебто створено нудистську комуністичну утопію, але її позірний лібертинаж цілковито підпорядкований моралі та пристойності, породженим цілющим тропічним сонцем та завжди незрівнянним смаком кокосового горіха — потрібно лише якомога швидше приїхати сюди, і перебування в Енгельгардтовому ордені Сонця зцілить від будь-яких хвороб цивілізації, — ці оповіді справили магічний вплив на певні кола. Газета «Берлінер Ілюстрірте» навіть опублікувала карикатуру під заголовком «Апостол кокосового горіха», що демонструвала вельми мускулястого Енгельгардта, на котрому з одягу була лише пальмова гілка, в одній руці скіпетр, а держава у формі кокосу — в другій, коло ніг — чорний у європейському одязі, схилений у молінні. Листи відомого музиканта, які з'явилися в журналах «Природний цілитель» і «Вегетаріанська варта», передруковувалися з коментарями, мовляв, знаний берлінський музикант Макс Лютцоу з'їхав з глузду, вирушив за психопатом у південні моря, і ось вам, будь ласка, письмовий доказ.

Після такої безкоштовної реклами певна кількість шукачів здоров'я рушила до Німецької Нової Гвінеї, на пароплави бронювали квитки, у книги Енгельгардта «Безтурботне майбутнє» було ще два, три перевидання, різних торговців колоніальними товарами на батьківщині просили включити в асортимент товарів кокосові горіхи. Якийсь час на вулицях Берліна співали пісеньку — принадлива мелодія й жартівливий текст, — діти і підлітки на шкільних подвір'ях доти повторювали шлягер про кокоси, канібалів і голих німців, аж поки в трамваях, опері й у приймальних залах міністерств стало неможливо сховатися від цього нав'язливого тексту. Та цей привид розчинився в повітрі так само миттєво, як і з'явився, занадто швидко оберталася стрімка карусель моди, і *cocos nucifera* цілковито розчинився в нестримному споживанні кокаїну; наступного сезону останнім словом у моді стала повітряна кукурудза під назвою попкорн. Але тоді якась частина публіки уже була посеред Тихого океану на шляху до протекторату і, виплюнута з поштового пароплава в Рабаулі, опинилася там почасти без засобів до існування.

Директор готелю Гельвіг відсилав тих, хто сподівався на дешевше розміщення, до готелю «Німецьке подвір'я», директор якого — вже о восьмій ранку вельми алкоголізований ельзасець — і собі відправляв

їх назад до Гельвіга, тримаючи в руці заряджений револьвер. Так дивний напівголий натовп став табором на галявинах містечка і на березі бухти Бланше, не зрозумівши, що Рабаул — це не Кабакон. Вони спали під натягнутою між пальмами парусиною, загорнувшись лише в ганчір'я, беззахисні перед навалою москітів, спраглих до солодкої європейської крові. Серед них почала ширитися лихоманка, за місяць у маленькій місцевій клініці скінчилися запаси хініну, а за два місяці помер перший із прибулих, так і не побачивши на власні очі Кабакон. Його поховали поруч із Гайнріхом Аукенсом, просту неприкрашену могилу якого ніхто навіть не потурбувався вбрати свіжими квітами. З кожним новим пароплавом прибували то один, то двоє людей, які не мали ні про що найменшого уявлення, долучалися до тих, хто вже був тут, і незабаром дві дюжини молодих німців жили безхатками у страшних злиднях на краю міста.

Губернатор Галь, тим часом повністю вилікувавшись від чорноводної лихоманки, повернувся до нової столиці, Рабаула, і, стурбований тим, що тепер під його опікою опинився новий бідняцький квартал, заселений німцями, в супроводі медиків Вінда і Гагена відвідав новоприбулих (вони залишили галявину і таборувалися на березі, де повівав легкий морський бриз), щоб серйозно поговорити з ними. Там, серед гнилуватого мулу, принесеного припливом, поміж маленькими крабами й манграми, очам лікарів і губернатора відкрилася жахлива архаїчна, майже язичницька картина: надзвичайно змарнілі молоді люди апатично совалися в тіні дірявих натягнутих вітрил, краї яких то тут, то там вільно майоріли в повітрі, декотрі з них — голі-голісінькі; задушливо смерділо людськими випорожненнями, які ще не зміло припливом; хтось безсило заснув за читанням анархістських трактатів; інші понуро зачерпували ложками білий слизький м'якуш із половинок кокосів і несли до ротів у заростях борід.

Представники цивілізації в білих костюмах подивовано зупинилися серед них. Галь, котрий на рівні інтелектуального розуміння не міг уникнути певної симпатії до молодих людей (на зворотному шляху із Сінгапуру він освоїв не лише том поезій Маларме французькою разом із нотами деяких кантат Баха, а й Енгельгардтове «Безтурботне майбутнє»), одразу наказав медикам узяти до уваги найскладніші

випадки, вимити стражденних прісною водою і помістити в маленьку клініку.

Оскільки там забракло вільних ліжок, для решти цього печального збіговиська потрібно було реквізувати незайняті приміщення в обох готелях. Саме так і сталося, адже директор готелю Гельвіг був не в змозі відмовити губернатору Галю в проханні (тим паче, що воно було вбране в шати імперативного розпорядження) прийняти в себе добру дюжину нероб і розмістити їх у надзвичайно чистих кімнатах готелю «Князь Бісмарк»; проклинаючи самого себе, він також визнав, що якби прийняв цю банду ще два місяці тому, то вони б принаймні не були такими брудними і хворими. А коли після цього решту молодиків розмістили в готелі-конкуренті «Німецьке обійстя», його власник урятувався втечею до своїх кімнат, зачинився зсередини і так упився ящиком голландського женеверу, що протягом трьох тижнів його ніхто не бачив.

З губернаторського бюро до Енгельгардта на Кабакон прибув посланець із повідомленням у луб'яному футлярі; в записці було запитання, чи не зможе той принагідно з'явитися в столиці для бесіди, оскільки його місіонерська робота, так би мовити, принесла надто великий врожай, але в Рабаулі не мають щонайменшого уявлення, що робити з прибулими шукачами зцілення, а також чи не був би він готовий відшкодувати ті витрати, що виникли внаслідок його особистого міфологізування (і це все — у виключно люб'язному тоні Галя, без натяку на іронію), передусім — у царині логістики. Від цього Енгельгардт занурився в стан своєї рідної летаргії, оскільки офіційні повідомлення, які були не на його користь, так паралізували його, що він був неспроможним на жоден рух. Він простяг листа Лютцоу, той пробіг його поглядом і вигукнув: Боже мій, це ж просто пречудово, вони вирушать разом до Рабаула, оплатять рахунки за готель і перевезуть тих нещасних на Кабакон, врешті-решт вони через нього примандрували на землю протекторату. Одним махом вони зможуть залучити скількись нових adeptів ордену Сонця, адже, власне, це його, Енгельгардта, місія, дієве поширення його захопливої всепереможної ідеї.

Енгельгардт тим часом пошкрябував відкриті ранки на гомілці, потім запахав великого пальця до рота. Незважаючи на те, що він написав безліч рекламних листів та розіслав їх по всьому світу, щиро

кажучи, він узагалі не розраховував на те, що до нього вирушить велика кількість незнайомих, можливо, купка друзів і братів по духу, але Галь у своєму листі повідомляв аж про двадцять п'ять чоловіків та жінок. Енгельгардт не мав певності, як йому вчинити з ними (адже це були не чорні щасливі острів'яни, котрих можна було вразити чимось ефемерним, таким як *мана*), чи зможуть вони прийняти його правила і чи взагалі зможуть прийняти його таким, яким він був у далеких сховках серця — закомплексованим хвальком. Він був надзвичайно радий з того, що з ним Лютцоу, котрий додавав йому сил, сам би він уже заховав голову в пісок і з властивим йому боягузством проігнорував би листа та всі наслідки, з ним пов'язані.

Прибувши в Рабаул, вони під пальмами попрямували по шосе в напрямку до резиденції губернатора. Звичайно, вони не йшли голими, на Енгельгардтові був дуже вигорілий бавовняний одяг, у якому він колись прибув на територію протекторату, Лютцоу й собі обмотав стегна строкатою хусткою та накинув на засмаглі плечі не дуже чисту сорочку без комірця — ту саму, що була на ньому під час його останнього жахливого виступу в Німецькому клубі, коли він грав на піаніно. Енгельгардт помітив, що природа навколо нової столиці була помітно культивована, дикий праліс відсунули достатньо далеко, заклавши набагато більше пристойних алей, ніж свого часу було в Гербертових Висотах. Що, подумалося йому, можна було б протиставити цьому спротиву всім хаотичним силам органічного світу, цьому прагненню організованого випрямлення, скеровуванню ектоплазми в упорядковані загати? Ось воно, це бажання цивілізованості, ось до чого воно призвело — моральне, варене, тушковане. Від цього він почав чхати, зашпортався і ледь не впав.

На широкій площі, розбитій перед резиденцією, було встановлено дерев'яні козли, туди привели одного засудженого з місцевих і за допомогою двох перехрещених ременів його припнули до цієї конструкції. Поруч зібралися декілька одягнених у біле плантаторів, які схрестили руки на грудях, а також натовп галасливих дітей і кілька поліцейських-охоронців із місцевих — їм навіть повидавали мундири і штики, та не дали ні чобіт, ні черевиків, тому їхня компетентність в очах білих господарів поставала досить сміховинною. Один чоловік із групи охоронців вийшов уперед, зняв свій кітель, продемонструвавши мускулясте тіло з майже синьо-чорним полиском, й отримав із рук

начальника поліції бамбукову палицю, що здавалася м'якою і тоненькою в його велетенських долонях. Зі злостивим реготом плантатори почали аплодувати, діти свистіли, і коли Енгельгардт і Лютцоу відвели погляди, велет із неймовірною силою вдарив гнучкою палицею по голій спині припнутого до козлів чоловіка. Лютцоу м'яко доторкнувся до плеча свого друга, який здригнувся, начебто удари поцілили в нього, і вони відступили в тінь веранди губернатора; Галь стояв там, широко розставивши ноги, здалеку спостерігаючи за актом покарання, закривши пальці за пояс штанів. Вони представилися один одному, губернатор ухопив руку Енгельгардта і щосили її потис. Прощу заходити, сказав Галь, здавалося, начебто він надзвичайно радий бачити обох у себе; всередині салону була приємна прохолода, Енгельгардт нарахував вісім сучасних електричних вентиляторів на стелі.

Там, надворі, злодій, його потрібно добряче провчити, хоч це йому, Галю, зовсім не до смаку, адже він волів би інакше керувати колонією, ніж, скажімо, його колеги з Німецької Південно-Західної Африки чи Камеруну, потрібно спробувати долучити місцевих до німецької прямолінійності й усвідомлення морального закону, адже він є надзвичайно справедливою інстанцією, якщо порівнювати, наприклад, з аналогічними на французьких чи голландських територіях (не кажучи вже про бельгійські), це не просто видимість, щоб приховати збереження рабства в сучасних формах, говорячи в економічних термінах — експлуатація, отримання максимального прибутку за мінімальних проявів людяності.

Під час цієї промови, яку двоє прибулих слухали, киваючи й дивуючись із майже соціалістичних підходів губернатора, стюард-китаєць приніс фруктові соки на срібній таці, а до салону випадково залетів сяйливий блакитний колібрі, без ентузіазму оглянув склянки із соком, а потім, вправно пролавірувавши між вентиляторами, вилетів знову на волю через відчинене парадне вікно. Галь занотував подумки, що варто вкласти в картотеку ще один запис — він хотів би теоретично порозмірковувати про проблематику здійснення польоту як ширяння, чи взагалі можливо сконструювати такий літальний об'єкт, який би, наслідуючи колібрі, міг зависати на одному місці в повітрі; строката пташка, думав собі Галь, невимушено теревенячи з двома прибулими диваками, є, так би мовити, мимовільним *perpetuum mobile* природи;

колібрі потребує величезної кількості енергії у формі солодкого нектару, щоб, ширяючи, зависати над чашечками квіток, які дозволяють лише так, у леті, пожитися з них; ergo потрібно, якщо вже конструювати технічний об'єкт, який міг би так само триматися в повітрі, забезпечити надходження енергії зсередини — такі думки завжди вирували в губернаторовій голові після завершення трудового дня.

Загалом причину їхнього візиту до Рабаула він уже окреслив у листі; йдеться, якщо говорити прямо, про натовп переважно молодих візитерів, котрих Енгельгардт своїми писаннями змусив прибути до протекторату. Звичайно, безпосередньо на ньому — тут Галь наголосив, що він особисто радий, що в колонії переслідують не лише економічні й місіонерські інтереси, але й триває, так би мовити, перевірка винятково цікавого філософського експерименту — Енгельгардт не несе прямої відповідальності за дії читачів його писань, однак усе ж не може відмовлятися від певних моральних зобов'язань, саме з огляду на стан здоров'я новоприбулих. Один нещасний якраз помер від лихоманки (у мить, коли він вимовляв цю фразу, в тілі Галя ворухнувся майже осяжний фантомний біль, ледь відчутний, на субатомарному рівні, спогад про нещодавнє зіткнення з руйнівною силою малярії), а увесь цей безпорадний натовп наївних і непідготовлених мандрівників вони змушені були перемістити з організованого на природі табору, де все кишіло збудниками хвороб і зашкарубло від бруду, до маленького госпіталю і обох готелів міста.

З вуха Енгельгардта стало крапати щось тепле, поступово перетворилося на гарячий струмочок, він повернув голову глянути, що там стікає йому на плече — його одяг був укритий жовтими плямами сірки, що витекла з вуха. Яка дивна, неконтрольована кількість, наче в дитинстві! Він устояв перед бажанням запхати пальця у вухо, а потім до рота і скуштувати на смак, замість цього розвернувся трохи боком, щоб Галь і Лютцоу не могли помітити плям, підняв склянку з фруктовим соком, вдав, наче заслухався розмовою, і його губи розминулися зі склянкою; він вправно плюснув соком собі на плече, так що сірку не тільки не можна було помітити, вона взагалі зникла під слідами напою такого ж кольору.

Одночасно Галь (на площі вже відлуннали останні удари по спині вищезгаданого злодія), наводячи деякі деталі з теоретичних робіт

французького філософа Шарля Фур'є, простягнув Енгельгардтові серветку; той театральню провів нею по плечу, а Лютцоу, котрий хоч і не читав Фур'є, але освоїв Прюдона (одна з його колишніх була бомбісткою з Дубліна), зауважив, що орден Сонця — це місце виключно суспільного оновлення, тому було б просто надзвичайно, якби губернатор не просто виявляв до нього терпіння, але й, так би мовити, здійснював підтримку морально та інтелектуально, адже, якщо йому буде дозволено сказати, вони завжди виходили з того, що найвища державна інстанція, яку тут представляє Галь, була і залишається своєрідним природним ворогом, так би мовити, індивідуалізованої утопії. Свобода якнайперше є свободою від власності, саме так вони живуть на Кабаконі, так сподіваються жити й далі. Енгельгардт, якому стало соромно не лише за раптовий маневр Лютцоу у сферу політичного, але й за те, що Лютцоу почав видавати себе за теоретика його, Енгельгардтового, конструкта, сказав, що Фур'є був загальновідомим антисемітом, а він сам — законно придбав Кабакон і жодним чином не схиляється до ідеї анархії, бо уявний *фаланстер* Фур'є (Енгельгардт був абсолютно упевнений, що Лютцоу не знає цього поняття) є виразником убогого філістерського, а ще й зумовленого маніакальним сексуальним потягом дрібнобуржуазного утопізму. Лютцоу поглянув на свого друга і миттю замовк, губернатор же, поклавши нотатку про цю дрібну сутичку за розподіл влади поміж братами-коковорами до шухлядки свого розуму, заплодував і сказав, що для нього надзвичайною втіхою є можливість вести подібні розмови в такому забутому Богом місці, проте зараз, якщо панство дозволить, він би хотів повернутися до реальності, цього тижня почався новий спалах епідемії холери в Кавієнгу, а ще треба розібратися з конфліктами між племенами (є жертви) в затоці Астролябія, крім того, відомий американський письменник Джек Лондон повідомив про свій візит, після нього — німецькі художники Нольде і Пехштайн, і тому зараз варто всім разом поміркувати, якою ж має бути подальша доля молодих адептів, котрих спокусила й заманила до Рабаула слава ордену Сонця.

Вони втрюх вирушили до готелю «Князь Бісмарк» і, захопивши дорогою медика Вінда, постали перед очима розгніваного директора Гельвіга, котрий уже не був так люб'язно налаштований до Енгельгардта, демонструючи юрмище новоприбулих, занурених в

оздоровчий пообідній сон. Галь схрестив руки на широких грудях, наче й не збирався коментувати цю ситуацію. Д-р Вінд був цілковито вороже налаштований щодо коковоризму, він схилився над виставленими в коридорі ліжками, на яких дрімали пацієнти, то тут, то там піднімав комусь повіки і пошепки розповідав, наскільки шкідливим для людського організму є харчування виключно одним продуктом. Так, наприклад, рани на ногах пана Енгельгардта вже налиті гноєм, їх не можна вилікувати не лише через те, що цьому заважає тропічна волога, а передусім через уже зазначене ним недостатньо поживне харчування. Якщо йому дозволять, втрутився голосно Лютцоу, це ж просто нісенітниця, бо, скажімо, на його прикладі кожен може переконатися, що його незчисленні недуги і хворості, які він роками не міг подужати в Німеччині, тут завдяки дотриманню кокосової дієти одна до одної зникли.

Щойно зайшла мова про кокосові горіхи, молоді люди на ліжках почали соватися, виринати зі свого сутінкового стану і раптом побачили перед собою Августа Енгельгардта *in natura*, його худа, суха постать була відома зі світлин, опублікованих у різноманітних газетах, саме через нього вони й вирушили в мандри; гомін упізнавання прокотився коридорами, а один заледве повнолітній юнак зі Швабії почав вигукувати, що це ж Спаситель, юна панянка піднялася зі свого ложа, ступила кілька невпевнених кроків до Енгельгардта, впала перед ним на коліна, схопила за руку і розпласталася на підлозі під ошелешеними поглядами інших, погладжуючи його ступні, а Енгельгардт надзвичайно замислено дивився на неї.

Оце так, мурмотіли Вінд і Лютцоу, підводячи дівчину, а Галь, котрий, незважаючи на абсурдність сцени, не міг стримати задоволену посмішку, твердою рукою скерував Енгельгардта назад у вестибюль готелю, де директор Гельвіг коротко повідомив, що Енгельгардт має тут на місці й без зволікань відшкодувати витрати, спричинені цими божевільними. Енгельгардт глибоко замислився, посмоктуючи великого пальця. Губернатор Галь склав долоні дашком під своїм носом і сказав, хай там як, але цілком можливо, що певні борги Енгельгардта перед королевою Еммою можна переглянути, оголосивши копру, вироблену на його плантації, позикою під заставу. Гаразд, дуже добре, він підпише всі папери, пробурмотів наш друг, так, він на все готовий, але весь цей жахливий натовп треба відіслати

звідси, він узагалі не хоче мати з ними нічого спільного, всіх їх треба відправити назад до Німеччини, його коштом. Це справді було б найрозумніше, відгукнувся губернатор, швидко підрахувавши, що ціна квитків на корабель для приблизно двадцяти п'яти персон загалом становила би близько дванадцяти тисяч п'ятисот марок.

Зійшлися на тому, що, по-перше, аби відправити навіжене юнацтво назад на батьківщину і відшкодувати всі витрати, Енгельгардт на подальші роки віддає своє виробництво під заставу, а по-друге, можливих майбутніх adeptів ордену Сонця лише тоді допускать на борт ллойдівських пароплавів, коли вони будуть у змозі довести, що мають достатньо коштів для повернення назад у райх із земель протекторату.

А Енгельгардт зобов'язується більше не розсилати рекламних листів з описом Нової Померанії як райського саду на землі. Найкраще взагалі більше не писати ніяких листів. В Енгельгардтовому вусі тріщало й шуміло, він неначе перебував під водою, мовби його накрив океан. Він знову запхав великого пальця в рот. Лютцю під час цього брудного підклимного торгу стояв трохи осторонь, несамохить пошкрябуючи кутикулу.

Згодом губернатор Галь сам стояв під водою, намілюючись без усякого задоволення під теплими краплями душу, який наказав установити після переселення в нову столицю, бо надавав перевагу струменям води згори, а не дурному лежанню у ванні. Після того, як двоє ненормальних нарешті забралися, він розпакував конверт із офіційним листом, що вже тривалий час носив із собою, сподіваючись прочитати гарні новини (документ надійшов із нового берлінського бюро його друга Вільгельма Зольфа, призначеного тим часом головою Імперської служби колоній), але натомість мусив проковтнути три сторінки пекучих рядків — що там, під його егідою, відбувається? — місцева преса повідомляє про Нову Гвінею лише те, що у протектораті процвітає лібертинаж, що його населяють виключно голі німці, які справляють нескінченні оргії, харчуються квітами й метеликами; якщо Галь має намір зберегти за собою вельми добре оплачуваний пост (Зольф каже це йому як друг) і не жадає опинитися в якійсь не вартій і згадки конторці Імперської служби колоній десь на задвірках Берліна, то *stante pede* мусить попідклубатися про те, щоб ця розпушта врешті скінчилася (і він, Зольф, навіть не намагатиметься пом'якшити

сказане). Лише кілька крапель із душі впали на голову Галя, він устиг спінити запахущий, але й трохи гідкуватий шампунь, і вода закінчилася, Галь, напівосліплий і мокрий, так і стояв у губернаторському душі; здолавши напад люті, він опанував себе і зрозумів, що саме потрібно зробити. Того ж вечора Енгельгардт і Лютцоу вирушили на човні назад на Кабакон; під жовтогарячими спалахами сутінкового неба вони мовчали, але не так, як це відбувається між друзями, коли кілька годин можна не говорити, але з усвідомленням, наче щось розбилося і його вже ніяк не можна склеїти. Кілька разів Лютцоу намагався порушити мовчанку за допомогою поетичних рядків про чарівливі хмарні каскади в небі, повернути на обличчя свого друга усмішку, проте Енгельгардт не відгукувався на це, вважаючи *en passant* висловлене зауваження про перебіг візиту до Рабаула лише педантичним і дратівливим закидом йому особисто.

Після того як вони вже прибули на острів, Енгельгардт не дозволив другові сісти за піаніно, влігся на ліжко, а потім, коли гучне хропіння віртуоза наповнило їхній спільний будинок, ще довго, посмоктуючи великого пальця, дивився на стелю, наче ні про що не думаючи, але насправді вчепившись в одну думку, яка дорівнювала палаючому мене текел перес (чи уроборосу, змію, котрий намагається проковтнути власний хвіст), і замислився про загальне буття світу та про існування нескінченного космосу, що огортає все суще.

Він знову бачив те вогненне колесо, яке ще в далекому дитинстві показувала йому мати, коли він був ще маленьким хлопчиком, як воно, обертаючись навколо своєї осі, з'являлося на стелі будинку, а в нього не було подушки, щоб притиснути її до очей, і він зі стогоном страху закривав обличчя долонями. Йому являлися звірі, могутні звірі, родичі декартівського генія зла, погляд котрого був таким невимовно жорстоким, що Енгельгардт зіщулювався від жаху, шукаючи прихистку в найтемніших куточках власного Я. Звірі, чії жахливі імена він навіть не наважувався промовити, відразливі істоти, ті, кого звали Гастур і Азатот, сичали й шипіли йому, що людство — це найменша, найнезначніша, цілковито несуттєва мізерія універсуму, доля якої — з'явитися і знову зникнути, непоміченою й неоплаканою. Лютцоу, котрий би взагалі такого не зрозумів, спав собі далі й не прокинувся навіть тоді, коли Енгельгардт перед світанком схилився над ним, роздумуючи, як же йому, не розбудивши, вбити його.

Частина третя

X

Поки капітан Крістіан Слюттер боровся з останніми пінними сплесками дикого липневого шторму, який безперервно прокочує хвилі Соломонового моря по вкритій пухирями іржі палубі його пароплава «Джедда», Макс Лютцоу на світанні піднявся на борт того ж маленького баркаса, яким він за рік до цього прибув на Кабакон. Обидва судна обмінялися обов'язковими сигналами. Центр циклону тим часом перемістився на двісті морських миль на північ. В Апіа Слюттер вивантажив двісті ящиків французького бренді, які незаконно взяв на борт у Сіднеї, а тепер віз у Нову Померанію різноманітне кухонне приладдя, ножі, сокири, сковорідки та каструлі.

Лютцоу ще до схід сонця склав речі в сумку, м'яко провів пальцями по піаніно, проходячи повз, і ще до того, як Енгельгардт прокинувся, спустився на берег, дозволивши Макелі, який посміхався сам до себе з незрозумілих причин, доправити його човном до баркаса по той бік лагуни. Цьому потаємному прощанню передувала жахлива сварка напередодні. Енгельгардт був цілковито переконаний, що його товариш украв у нього ножиці, які він сам із неухважності десь поклав і забув. Під тропічну зливу, що гуркотіла по даху будинку, через яку обом нестерпно допікали москіти — так що вони густо намастилися кокосовою олією та позапалювали багато світильників із кокосовим волокном, Енгельгардт, коли ситуація стала до певної міри

безвихідною, безцеремонно скинув білі фігури з шахової дошки. Кінь і тура, наче дерев'яні гранати, полетіли на пісок і впали коло багатоніжки, яку брутально відірвали від поїдання вечері — зеленого листка, — і вона понуро поповзла геть під струменями дощу. Енгельгардт знову згадав про зниклі ножиці, й Лютцоу, котрий — незважаючи на всі його недоліки — не збирався починати сварку заради самої сварки, відповів, що поняття зеленого не має про якісь ножиці, й узагалі його це не обходить, тим паче хіба не всі предмети так чи інакше в них у спільному володінні, ergo і ці ж самі спірні ножиці? Зі свого боку він, Лютцоу, готовий пробачити Енгельгардтові його своєрідне тропічне шаленство, але не стерпить ось такі за вуха притягнуті безпідставні звинувачення. Безпідставні звинувачення, різко відповів Енгельгардт, зірвався з місця і почав шалено бігати по кімнаті; він рвучко висмикував якісь книги з полиць і викидав їх із вікна на дощ, це точно не безпідставні звинувачення, ні, Лютцоу вже неодноразово намагався вдавати такого собі секретного теоретика його ордену, хоча саме він, Енгельгардт, сам усе сформулював і спланував, і тому врешті-решт настав час спитати музиканта, коли ж той планує захопити контроль над Кабаконом, бо це ж загалом лише питання часу, однак він має намір якнайскоріше поставити тут міцний засув, бо цей острів — усупереч усім зауваженням, які Лютцоу висловив Галю, — ніяка не демократія, тут узагалі немає якогось комуністичного й інфантильного уявлення про спільне проживання, і ніколи не буде. Лише Енгельгардт, і тільки він один, визначає, що куди рухається, а ця його, Лютцоу, пропозиція переселити орду божевільних із Рабаула на Кабакон була абсолютно підлим маневром, мета якого в подальшому перехопити в нього тут владу.

Що ж, будь ласка, він одразу забереться геть, якщо його перебування тут настільки малозначуще, бо ж він помилково вважав, що вони на Кабаконі разом намагаються створити новий Едемський сад. Він же сам, як людина щира й відкрита, не має прихованого наміру діяти всупереч Енгельгардту, тим паче він не задумував посягати на його владу, бо що йому з неї, коли йдеться про якусь кокосову плантацію, адже він — митець, а не бюрократ-підсудок, тож, коротко кажучи, йому прикро, якщо про нього склалося інше враження, і тому він змушений піти, а другові бажає щастя й гараздів. Він щиро сумує, адже відчував їхню внутрішню близькість, за її втрату

він частково покладає відповідальність і на себе (*так-так, звичайно, похмуро кивав головою Енгельгардт*), проте байдуже, як усе скінчиться зараз, адже друг багато чого навчив його, показав, що є вихід із безпробудної мізерії сучасного життя, за це він завжди буде йому вдячним. Згадані ж ножиці з'являться кількома днями пізніше, начебто ніколи й не зникали.

Ще збереглася вицвіла фотографія, на якій вони обоє з довгими бородами розмістилися біля пальми; радісний Лютцоу, напівлежачи на піску, дивився в об'єктив, підпираючи голову лівою рукою; Енгельгардт, страхітливо виснажений, показував свій дзьобатий профіль. Це навдивовижу напружена і зверхня посадка голови, яку можна переплутати з погордою, вона виражає цілковиту впевненість у собі, навіть самовдоволеність. Його живіт над пов'язкою з картатої тканини роздутий, як куля, і свідчить про недоїдання; навіть із самолюбства Енгельгардт не намагався втягнути живіт, перш ніж механізм фотокамери клацне і зробить знімок.

Ах, Лютцоу таки показав себе гідною людиною, ну так, жодних сумнівів, він тільки таким і був, можливо, трохи егоїстичним, але його не могла спровокувати дивакувато-злостива мізантропія, що її вже давно демонструє Енгельгардт (похмурі плани стосовно Лютцоу та інших ще якийсь час таїтимуться в бічних проходах глибокої шахти його душі). До свого друга він ставився якнайпоштивіше, і тому його ранковий від'їзд із Кабакону, навіть якщо самому Лютцоу все видається не таким, був більше жестом, аніж слабодухою втечею.

Тубільці, котрі вже спозаранку працювали на плантації, спостерігали за його від'їздом та, тихо перемовляючись, вбачали в цьому поганий знак, за яким будуть іще гірші. Так, учора бачили дивного невідомого птаха, котрий жалібно бився на піску, наче намагався скинути із себе щось, що склеїло йому пір'я. Усі колективно вирішили припинити працювати і поки що нічого не робити, а просто відпочити і простежити за наступними знаками. Те, що Енгельгардт уже два роки не платив своїм робітникам, не розглядається як обтяжливі обставини, бо ми виходимо з того, що на цей час роботодавець і годувальник узагалі не має при собі грошей. І ватажок толаї, котрий ночами й далі грав на луб'яному піаніно, яке для нього перевершило барабани й дудки його племені, чії звуки тепер здаються йому примітивними, сидів трохи осторонь під пальмою і потирив

занімілі руки, відчуваючи глибокий сум через від'їзд білого чарівника-музиканта, сум через приховану від власного племені обставину, що він, вождь, інфікований проказою, яка тягне його в нескінченність.

Енгельгардт, і цього не знає ні він сам, ні Макс Лютцоу, заразився лепрою, і ця хвороба, чий старозаповітний німб приховується наявною реальністю, проявляється найперше через нервові страждання, спричиняє у виснаженому організмі Енгельгардта певні конфузні реакції, підсилені також багаторічною дієтою з кокосових горіхів. Д-р Вінд там, у Рабаулі, по-своєму, звісно, мав рацію.

Загалом буде великим перебільшенням сказати, що Енгельгардтова душа, так би мовити, скуштувала з вод ріки Лети, відпочиваючи на березі якої, вона занадто довго спостерігала своє відображення, і тому він, занурившись у стан глибокого космічного забуття, не знав, чому взагалі тут опинився. Правда була набагато прозаїчнішою: що більше він віддалявся від людського суспільства, то своєрідніше до нього ставився й оцінював, це відкинуло його в стан духовної архаїки, що виразилося в передчутті наймасштабнішої втрати контролю: нагромаджені в Рабаулі пляшки з кабаконською олією було забуто, так само як і вироблену копру; сторінки його улюблених книг закручувалися від тропічної вологи, бо ніхто їх більше не провітрював регулярно на сонці, ба навіть квіти навколо його будинку, якими він раніше з такою любов'ю опікувався, дичавіли, а в'юнкі рослини придушували їх остаточно. Здається, начебто він сам перетворювався на стару дівку міс Гевішем, котра флегматично чекала, поки велетенський усепоглинущий вогонь врешті зможе її звільнити.

А проказа? Найімовірніше, джерело зараження було в піаніно Лютцоу, на клавішах десь у квінті між до і ре; хворобу залишили покручені лепрою пальці ватажка толаї, а Енгельгардт своїми пучками провів по них трохи пізніше, відтак рефлекторно засунув пальця в рот, не зважаючи ні на що та не беручи до уваги той факт, що в його ротовій порожнині й на яснах багато маленьких кровотеч, афт, виразок. Хоча насправді наш друг, звичайно, був інфікований за багато років до цього.

Отже, поки Енгельгардт перебуває своєю лютою, паралізованою й запаленою ніч на Кабаконі (один невролог діагностував цей стан як важку форму манії переслідування), а Макс Лютцоу з гірким клубком у горлі, але бадьоро і з полегшенням прямує до Рабаула, капітан Крістіан Слюттер, стоячи на містку «Джедди» (який взагалі-то є лише похиленою і відкритою вітрам залізною надбудовою), обходить косу, що довгим язиком кольору зеленого скла глибоко впинається в бухту Бланше; спочатку він бачить задимлену верхівку вулкана, потім — чепурне німецьке містечко, що простягається перед ним. Він з усмішкою згадує останнє перебування тут, коли ще не мав капітанського патенту, і, проводячи долонею по світлій бороді (яка зараз має набагато більше сивих волосинок, ніж тоді, кілька років тому, коли сивина була лише під шкірою), дає малий хід. У внутрішній кишені брудної білої і постійно напіввологої капітанської куртки Слюттера лежить отриманий в Апіа лист губернатора Галя з проханням прибути в нову столицю Рабаул для бесіди й усунути невелику, проте вельми нагальну проблемку.

Мальовниче дзеркало води в бухті ковтає гудіння, визирає сонце, капітан устромляє між губами вологу сигарету і починає насвистувати лише йому відому мелодію. Вся сцена, що розгортається перед ним, і він сам посеред неї, нагадує йому гортання старих альбомів із вицвілими й нечіткими фотографіями. Здається, ніби все це він колись уже бачив, саме так, лише світ навколо і він сам змінилися, але не альбом — сяйво шириться з минулого, яке насправді триває цілу вічність, поки між фрагментами розчленованих секунд проривається теперішнє. Слюттер посмоктує сигарету і всміхається, бо його розум partout не в змозі оминати такі парадоксальні звиви в ході думок, намагаєшся цю думку вхопити, аж вона — фіть! — і втекла; хочеш її підстерегти — вона блякне в мить упізнання. Лише власна смерть, здається йому, визначена наперед; уже зараз ця подія вписана в майбутнє, йому не вистачає тільки її координат, її юстирування в просторі й часі.

На судні, окрім Апірани, маорі з виразними татуваннями на обличчі, котрого він найняв у Новій Каледонії за моряцький досвід, а також кочегара пана Новембера, перебуває також юна дівчина Пандора. Слюттер підчепив її в Сіднеї, вона ледве не впала йому під ноги якраз тоді, коли він більш-менш прийшов до тями після своїх

регулярних (двічі на рік) опіумних пригод у сіднейському чайнатауні й, похитуючись, сунув у порт до свого корабля. Він трохи невпевнено завернув на набережну біля порту Дарлінг-гарбор, там, між розкішними трищогловими суднами та білосніжними лінійними крейсерами, стояла «Джедда», його потворна, вкрита морською віспою любов невизначеного кольору. І тільки-но він зміряв поглядом її кормову палубу і дим із труби та кинув одному кулі свій мішок, як перед ним постала Пандора — боса руда дівчина років дванадцятичотирнадцяти з мило піднятими бровами, з перекинутою через худеньке плече сумкою (в ній було багато олівців та гавайська ковдра).

Ледь помітним кивком вона вказала на набережну, на поліцейських, що наближалися звіддала, і більше настирливо, ніж благально попросила сховати її чи взяти на свій корабель — у будь-якому разі, для неї надзвичайно важливо зникнути з-перед очей цих загрозливих констеблів. Слюттер не вагався жодної миті, провів її повз маорі, який байдуже спостерігав за сценою, до своєї каюти на «Джедді», накрив її ковдрою і приклав вказівного пальця до губ, закликаючи до тиші, потім піднявся на місток, наказав відчалити, а машиністу Новемберу сказав підняти на кормі кайзерівський торговий прапор, і невдовзі після того «Джедда», викриваючи цю брехню своїм вельми обшарпаним виглядом, різуче швидко й стрімко вийшла із сіднейської гавані та подалася у відкрите море.

Пандора довго спить у каюті, вона спить доти, поки узбережжя Нового Вельсу зникає на горизонті, а води океану навколо «Джедди» стають чорнильно-сині; коли вона прокидається й піднімається на палубу, розправляє нерозчесане руде волосся, Слюттер кидає штурвал, вона стає коло нього і вдячно притуляє свою маленьку голівку до його брудної білої капітанської куртки. Слюттер уже знає, що ніколи не зажадає від неї пояснень, чому втекла на його корабель і хто вона така. Море поблажливе, комусь у думках про море ввижається смерть, він же відчував нескінченно ніжну, ностальгійну залюбленість у ті часи, коли земля була ще вільна від людей. У цьому він не надто відрізнявся від Енгельгардта, проте його уявлення й фантазії не оприявнювали йому іншого світу, окрім нашого, Слюттер не бачив іншого людського роду, що наближався, та іншого нового порядку — лише море, океан, який тепло, наче кров, із природною безпомильністю накриє церкви, міста, країни і континенти.

Чи Слюттер закоханий у Пандору? А чи бачить себе в ролі батька й захисника і чи дозволить він собі подивитися на Пандору як на молоду жінку, коли вона по обіді м'яко ступає по верхній палубі з байдужістю кішки кольору золотавого імбиру? Він мав намір висадити її в Німецькому Самоа, проте з цього нічого не виходить, бо коли «Джедда» входить у бухту Апіа і стає видно вивішений на даху факторії Юніон Джек, вона з криками і плачем падає перед Слюттером і б'є маленькими кулачками по залізу палуби, поки не розбиває руки до крові, не забуваючи потайки пострілювати гарненькими оченятами, оцінюючи, чи не занадто штучним здається цей безсоромний фарс. Серце Слюттера м'яке, наче каучук, і він наказує Новемберу й Апірані вивантажити ящики з коньяком. Він приймає на борт вантаж сковорідок (і декілька ящиків крабового м'яса в консервних банках) і заспокоює дівчину, гладить її волосся і дозволяє залишитися на борту «Джедди» до Нової Померанії.

Маорі перев'язує розбиті долоні Пандори, Новембер (його одяг і шкіра дедалі сильніше вкриваються шаром кіптяви) кидає вугілля в грубку; пізніше, коли вони вже далеко вийшли в море, їх наздоганяє шторм глухого сірого кольору, загрозливий та несамовитий, наче велетенська тварина. За лічені хвилини насувають гори хмар, їхні нутрощі осяяні феєрверками біло-золотавих блискавок. Стрілка компаса на капітанському містку починає несамовито бігати; хвилі, високі, наче вежі, підкидають судно, наче воно з картону; з гребня корабель падає у провалля між хвилями, а потім знову піднімається вгору, так що навіть суворому Апірані стає на душі тривожно. Маорі, наче втілення Квікега-гарпунника, міцно прив'язується тросом до леєра коло капітанського містка, щоб, стоячи біля Слюттера скільки стане сили, вказувати правильний курс, який він відчуває краще, ніж будь-який компас, завдяки таємному зв'язку своїх предків з навігацією та морськими подорожами. Обом стає щораз очевидніше, що «Джедда» може перекинутися в будь-який момент.

Слюттер відчуває залізний присмак сліз своєї люті. Але пан Новембер, наче справжній демон, і далі працює в темряві корабельного черева; вугілля лопата за лопатою опиняється в огнисто-розжареній печі під паровим котлом. Час від часу Новембер кидає лопату й починає чаклувати біля важелів і вентилів інфернальної машини, щоб потім знову кидати лопату за лопатою, годину за годиною. Вогонь —

його ремесло, це не просто бій з ураганом, який Новембер веде з машинного відділення, а майже доісторичний поєдинок із самою сутністю природи, це архаїчний бунт деміурга, що, повставши проти первинного Хаосу, піднімає свою залізну лопату сто тисяч разів, долаючи спротив світового порядку.

Пандора, яка ще ніколи не здійснювала такої подорожі, згорнувшись клубочком, тремтить від страху в кутку Слюттерової каюти. Кожного разу, коли розбивається ще одна пляшка чи якийсь інструмент пролітає до протилежної стіни, вона починає верещати, гадаючи, що то прийшла остання мить її короткого життя. Вона відчуває, як страхітливий океан загрожує потрошити корабель, які неосяжні води там ззовні, вони вивільнюють її страх загибелі, кілометри морських глибин під нею, вона відчуває присутність хвостатих і вкритих слизом звірів без очей у вічній темряві безодні. Слюттер, який за жодних обставин не може залишити капітанський місток, посилає замість себе Апірану вниз у каюту, щоб той міцно потримав її в руках і промурмотів тиху маорійську пісню, заспокійливо погладжуючи її по голові.

Шторм триває два дні і три ночі, протягом яких Апірана, Новембер і Слюттер літрами п'ють вугільно-чорну підсолоджену каву, однак не їдять нічого, і коли врешті в погоді відбувається злам, виникає відчуття, наче виснажлива лихоманка полишає змучене тіло; похилена колона сонячного світла пробивається крізь попелястий хмарний фронт, увесь світ видихає з полегкістю, води заспокоюються, а виснажені птахи-фрегати спускаються з неба на биту ураганом передню палубу «Джеджи». Піна останніх валів ще б'ється зі злістю об борти, та, хвала Всевишньому, все нарешті минулося. Пандора видирається з каюти нагору, сідає на міцно припнутий ящик із бляшанками, підтягує до себе голі ноги й не говорить нікому жодного слова чи привітання, думаючи про те, що вона пройшла це неймовірне випробування вогнем, а потім розпускає на волю солоного вітру своє волосся.

Ніхто не докоряє їй ані за сльози, ані за страх, і навіть пан Новембер, котрий піднявся нагору з глибоких надр трюму, а тепер, зачерпуючи відром морську воду, змиває з обличчя та рук кіптяву, проходячи повз Пандору, наважується на стриману посмішку; ніщо так міцно не прив'язує істот одна до одної, як разом пережита загроза

смерті. І здається, що в цю коротку мить просвітлення стає видно справжнього пана Новембера, чуйного, гарного й похмурого чоловіка, котрий намагається на віки вічні приховати від самого себе минуле страждання.

Слюттер оглядає вантаж, той цілий, і його не змило у воду, окрім невеликого ящика зі сковорідками. Слюттеру не зовсім зрозуміло, навіщо відправляти австралійські бляшанки з крабовим м'ясом у протекторат, де свіжих крабів можна виловлювати з води. Він знизує плечима, закурює сигарету і веде «Джедду» далі на північний захід. Близько першої години по обіді він бачить на горизонті інший корабель, також вантажне судно, що курсує на південь, у напрямку на Дарвін; Слюттер сигналізує йому апаратом Марконі, але відповідь не приходить, потім він гукає Пандору, щоб вона відкрила кілька бляшанок і підігріла їхній вміст. Якийсь час по тому за кораблем пливають хмарки спокусливих ароматів їжі.

Поки вони разом їдять, Апірана пропонує дівчині зробити татування, лишити на її шкірі нагадування про пережитий шторм, але Слюттер не хоче чути про це і відмовляє, йому нестерпна сама думка про те, що її оболонку, світлий епідерміс, будуть проколювати голки. Маорі знизує плечима, для нього це означає лише те, що цю частину хроніки світу, належну кожній людині, не можна буде прочитати з тіла дівчини. І він спускається униз, до котла, щоб віднести Новемберу тарілку паркого крабового м'яса.

Дуже дивна любов пов'язує цих двох. Пандора призначила Слюттера беззаперечним володарем своєї долі, а він, здається, через неї досяг стану певної непохитності, на яку ніколи до цього не зважувався. Раптово він, наскільки це можливо, починає відчувати глибинність знання, він бачить океан не лише всеруйнівним і очищувальним, але починає розуміти страх Пандори перед глибинами, він усвідомлює, чому сам, як одиниця світу, є частиною всього, однак загалом ще менш значущою, ніж шматочок корала, що мільйонами років десь на межі пізнання світу перетирається на ефемерний пісок. У цей момент Слюттер обережно ступив на крок ближче до смерті.

Урешті-решт, наче покалічений собака, що розгублено й перелякано заповзає під міст зализувати рани, «Джедда» заходить у бухту Бланше. Ніхто не зустрічає її на набережній, ніхто не поспішає привітати бите хвилями судно в гавані Рабаула. Слюттер стоїть на

капітанському містку і віддає накази, Новембер і Апірана мляво кидають якір і приймають швартові, поки Пандора, якій урешті зрозуміло, що на неї не чекає ніяке англійське оголошення про розшук, у світлій сукні зістрибує на дерев'яний причал і біжить босоніж повз баркаси, що погойдуються на хвилях, до губернаторської резиденції, чий пофарбований у біле фасад вона угледіла, ще коли судно входило в бухту. На півдорозі вона зупиняється, щоб зірвати квіти, а кілька дітей-острів'ян несміливо підходять до неї. Здалеку здається, наче вони збираються гратися; Пандора забуває про те, чому спустилася на берег із корабля.

Новембер також сходить із судна, щоб знайти когось із факторії, яка робила замовлення на вантаж «Джеджи». Прибуття в Рабаул після шторму здається якимось зовсім незначущим, Слюттеру все одно, чи цікавиться хто привезеними сковорідками, а чи ні. Він дивиться услід Пандорі й уже знає, що знову її втратить — ще ніколи йому не видавалося щось настільки важливим, досі ніхто не мав над ним такої влади, так, гадає він, зрештою сам же й дозволив, щоб якесь рудоволосе дитя зробило його не тільки вразливим, але й смертним.

Він спокійно застібує на всі гудзики капітанську куртку і бере кашкета, щоб і собі податися до резиденції. Свою недовіру до будь-яких авторитетів він заховав у найвіддаленішому куточку свідомості, коли почув, що Галь, тутешній губернатор, цілком достойна розсудлива людина. Проте все ж він не може позбутися відчуття, що на його долю впливають інші люди, все вислизає з його рук, наче під час партії в шахи, неминучий програш у якій цілком очевидний уже на самому початку гри і проявляється по експоненті після третього чи четвертого ходу — це схоже на те, як у насініні вже закладено силует старого дерева. Пандора підсіла до місцевих дітей на галявині, Слюттер усміхається їй, проходячи повз них, і коли вона не відповідає йому усмішкою, навіть не дивиться на нього, він заплющує очі й іде далі.

Панівне уявлення про те, що час — це потік, який не можна зупинити, в якому все має свій початок і наперед визначений перебіг, міцно вкоренилося і в думках Слюттера; при цьому в певні моменти просвітлення до нього доходить, що так само певно визначений і кінець, та аж ніяк не те нескінченне теперішнє, яке веде до нього кожну людину. Зрадливе невловиме Зараз звивається меандром з усіх

усюд, нагадуючи коливання ектоплазми, неконтрольовано струмує, наче газ, на всі боки буття, при цьому унікальність, яку не повернути, залишає поза увагою кожному окрему мить, і наступні також.

Слюттер пунктуально з'являється на аудієнцію до губернатора, відрекомендовується капітаном судна, злегка піднявши обидві долоні, відмовляється від запропонованого келиха пива, стримано сідає на вказане місце, наче здогадується, що зараз відбудеться щось важливе і надзвичайно неприємне. Галь прокашлюється і просить вибачити йому, оскільки змушений одразу перейти до діла. Звичайно, йому відомо, що Слюттер — не з тих невдах і пройдисвітів, білої швалі, що селиться на землях у Тихому океані й живе, посмоктуючи пальці. Проте є певні обставини, які вимагають вжити заходи, що лежать, так би мовити, поза межами закону. І така людина як Слюттер (промовляючи це, Галь раптом підводиться з місця), яка живе, так би мовити, між вогнем і полум'ям, не має родини (про Пандору, думає Слюттер, він знати не може), з любові до свободи, яку він, Галь, дуже поважає, але через яку він ніде не почувається вдома, капітан роками мандрує Тихим океаном — саме таку людину, як він, Галь проситиме зробити одну дрібницю, що з погляду моралі, напевне, невинуватана, проте конче необхідна.

Отже: Август Енгельгардт, із яким Слюттер познайомився в колишній столиці, Гербертових Висотах, кілька років тому, став, так би мовити, цілковито нестерпним; це довго зносили, але зараз він має надзвичайно великі борги, острів йому взагалі не належить, плантація — здичавіла, цілком вірогідно, що він також вчинив убивство і певно що з'їхав з глузду; він, Галь, протягом багатьох років намагався поблажливо спостерігати за цим ділом, проте тепер, щоб усе сталося швидко й безболісно (у цю мить він переплітає пальці за спиною), він як представник найвищої законної інстанції просить Слюттера вирушити на Кабакон, застрелити цього кокосового апостола, спалити його тіло і розвіяти попіл у морі. За це він пропонує йому дві тисячі марок зі своєї особистої, лише йому підконтрольної каси для воєнних потреб. Жодних квитанцій, зобов'язань, Слюттер не мусить ні підтверджувати документально отримання грошей, ні робити Німецькому Райху будь-які податкові виплати. Йому, Галю, потрібен лише хтось, готовий зробити один чи два постріли, а потім просто залишити землі протекторату.

Слюттер прокашлюється й дивиться на свої руки. Мовчання. Ні, він цього не робитиме. Для нього, додає, це буде провина, з відчуттям якої він не хоче жити. Галь, запаливши сигарету, виглядає задуманим, випускає дим і певний час спостерігає, як той піднімається вгору, потім починає говорити, що так, він розуміє, що почуття провини укорінене в цивілізованості людини, змушеної під певним тиском жити в організованому суспільстві та пригнічувати й заганяти вглиб свої агресивні поривання, які ergo повертаються проти нього самого. Енгельгардт, імовірно, мислить за такою ж логікою. Проте врешті-решт тут — колонія. А термін «колонія» включає в себе такі поняття, як насаджувати, опрацьовувати, заселяти, розширювати, продуктивізувати, ну й — укориснювати.

Це ті форми порядку, якими він оперує. Його служба, що зобов'язує представляти насамперед інтереси німецького народу, навчила його втілювати законну й підпорядковану розуму владу, аби зберегти колонію. Коли ж щось опиняється за межами його компетенції, як у цьому разі, й сягає сфер анархії і безуму, то він має діяти, звичайно, застосовувати виняткові засоби, це, так би мовити, його форма категоричного імперативу (те, що там, на Кабаконі, все набагато гірше, ніж він про це каже, перевершує можливості Галевої уяви).

Слюттер, який не читає філософів, ще раз висловлює відмову, бере капітанського кашкета і підводиться, щоби піти. Може, у нього принаймні є револьвер, цікавиться Галь. Так, звичайно, на «Джедді» є один. І Галь, котрому не втриматися на посаді, якщо він не діятиме з розрахунком, що межує з жорстокістю, киває морякові на прощання, але коли той уже ступив на веранду, жестом чарівника раптом дістає з кишені піджака повідомлення і зачитує, що дівицю Пандору, доньку Фредеріка Тезігера, віконт Шелмсфорда, губернатора Нового Південного Вельсу, яка втекла з інтернату в Сіднеї, потрібно затримати в Рабаулі, поки не прибудуть представники Його британської Величності короля Георга, і доправити кораблем назад до Австралії. Слюттер непомітно зіщулюється, сновидою повертається до приймальні, знову сідає, хитає головою і здається, все: Галь простягнув йому листа, пішов до буфета й налив дві склянки віскі — він переміг.

XII

Надвечір Лютцоу стоїть на вкритому травною узвишші поруч із губернаторською резиденцією. Між гілками пальм натягнуто гірлянди лампочок, вогники світляків танцюють над чагарниками. Велетенська зграя з тисяч кажанів безшумно пролітає над землею, щоб у тиші пралісу поринути в нічний сон. Сонце щойно зайшло, але там, за вулканом, можна ще розгледіти далеке ніжне сьйво стьмянілого дня. Капітан Слюттер у білій уніформі сидить на веранді з сигаретою, заглибившись у думки, отримане завдання пригнічує його своєю жорстокістю. Біля нього примостилася Пандора, її ноги у вишуканих лакованих черевичках (звідки вони тут у неї?) трохи не дістають до землі, ще поруч велика таця з імбирним печивом.

На галявині милий доктор Вінд у колі розвеселених плантаторів співає «*Che gelida manina*» з «Богемі». З якихось причин Галя тут немає, слуги-китайці в лівреях обносять присутніх келихами солодкого пуншу, Лютцоу вперше за цілий рік затагується такою неймовірно смачною сигаретою — німецької марки. Пучками він прибирає з нижньої губи шматочок тютюнового листя і дивиться на бухту, що поволі темніє, аж ось до нього прямує не вельми юна дама, невимушено й елегантно, забувши назватися, вона починає говорити, яке це полегшення, Лютцоу не там, на острові, з отим голим, проте, мабуть, йому був потрібен цей час, він мовби одужав, одужав душею.

Лютцоу, в пам'яті якого оті жахливі музичні виступи в Німецькому клубі зблякли, затьмарені довгими місяцями на Кабаконі й чудернацьким перенесенням столиці до Рабаула, повертається до королеви Емми і дивиться на її засмагле приємне й відкрите обличчя, її злегка розтулені губи, за якими видно два бездоганні ряди білих зубів і лише вгадується кінчик язика. Це вражає його, наче удар електричним струмом. Своїми тонкими руками він охоплює стегна королеви Емми та суто чоловічим жестом притискає її до себе, починає цілувати в самозабутті густого брунатно-червоного сп'яніння.

Поки Енгельгардт на Кабаконі під покровом сутінків розпочинає копати сокирою ями завглибшки чотири метри кожна (деякі — на пляжі, інші — глибоко в лісі), призначення яких відоме тільки йому одному і які він, щойно яма ціною шкуролупних зусиль готова, маскує гілками та пальмовим листям, неначе збирається вкрити острів

мережею пасток, Лютцоу зводить королеву Емму на порожній берег, списаний блідим сяйвом місяця, який щойно з'явився на небосхилі. Ось вони опускаються на пісок, м'яка пружність їхніх рухів ущухає і переходить в автоматизм, здалеку подібний до автоматизму абсурдної людино-машини; вони здаються переплетеними напівоголеними ляльками, що, лежачи на землі, виконують спазматичний парний танець; місячне сяйво освітлює судомне підстрибування випнутих кулеподібних сідниць Лютцоу, вкритих білявими волосинками, час від часу до губернаторової резиденції долинає стогін, хоч вітру й немає. Кількома морськими милями північніше голий Енгельгардт шкутильгає під тим самим повним місяцем крізь хащі свого острова, тримаючи в руках сокиру.

Наступного дня Лютцоу і королева Емма вирішують не тільки залишити разом Рабаул, але й якомога швидше одружитися. Пакуються валізи, на дверях вілли Гунантамбу з'являються засуви з великими замками, і поки члени Німецького клубу (передусім дами) збираються на спонтанне засідання, мета якого полягає виключно в тому, щоб настільки, наскільки це взагалі можливо, поглузувати з королеви Емми та її музиканта, вкривши обох якнайчорнішим брудом недоброзичливості й ворожості, пара в супроводі натовпу темношкірих носіїв поспішає до резиденції губернатора, щоб подати Галеві прохання і тут-таки укласти шлюб. На Еммі — її ношена і вже за багато років аж ніяк не білопелюсткова весільна сукня.

Галь, про якого ніхто б ніколи не міг здогадатися, що він більш ніж десятиліття винятково нещасно закоханий в Емму, вже, звичайно, знає про цю історію; в якийсь момент йому здається, наче від нього безповоротно вислизає крихке відчуття реальності, ось як, наприклад, зараз, коли ці двоє, щасливо всміхаючись, стоять перед ним і він, на коротку мить піддавшись докорам сумління через підступно-боягузливе замовлення на вбивство, блискавично вдягає на своє обличчя дипломатичну, щоб не сказати фальшиву, посмішку, висловлює подружжю свої найщиріші привітання й побажання, підморгуючи, легко штовхає Лютцоу в бік, запитуючи, чи той добре все обдумав. Лютцоу, наче він у змозі побачити майбутнє, декламує з усмішкою: «Поет же сп'янілий, забувши про знаки, звертає свій погляд в безодню пільми».

Швидко знаходять краватку — Галь, поблажливо усміхаючись, позичає одну зі своїх, у цьому він надзвичайно безпринципний і великодушний, він радіє, що Лютцоу таки повертається в цивілізований світ; ні і ще раз ні, він не хоче їх вінчати, відмовка знаходиться так само швидко, як і краватка, — немає його пенсне; чи не зробити їм, молодятам (Еммі вже за п'ятдесят), усе без нього, є ж Слюттер, він капітан, у нього також є право вінчати, і — давайте, на причал, він сам за мить буде там, підніме за їхнє здоров'я келих спуманте, а краще два чи три, ха-ха.

Галь, котрий надто часто уявляв Емму дружиною, звичайно, не йде за ними, а спостерігає, як вони спускаються до «Джедди», важко ступає і відчиняє двері особистого кабінету (там, за склом, у рамі з темного махагоні, висить репродукція Бьоклінового «Острова мертвих»), із грюкотом зачиняє їх, сідає за стіл, затискає своє губернаторське обличчя засмаглими надто чоловічими лапами і ридає так нестримно, що дивує навіть самого себе.

Унизу на набережній охоплена ейфорією пара просить капітана Слюттера повінчати їх на борту «Джедди». Він кашляє, тре підборіддя, переступає з ноги на ногу і врешті погоджується, хоч сам, повідомляє він їм, не має жодного досвіду у сфері укладання шлюбів. Маорі Апірана надягає одну зі Слюттерових не надто чистих білих сорочок і веселиться, піднімаючи імперський прапор не там, де треба — на бушприті, потім, шкірячись, трясє пляшкою шампанського (Новембер, як завжди, зник у вугільній ямі, Пандора десь на березі), Емма жує карамельку і виглядає на десять — та що там, на п'ятнадцять років молодшою.

Із Лютцоу, здоровісінького, на дещицю впевненішого в собі, струмує електрична енергія, йому, як він сам помічає і чітко усвідомлює, не вистачало саме такої дами, цього цивілізуючого ритуалу, кришталевих келихів, білих штанів із напрасованими стрілками, і вже жодної думки про Кабакон, досить про це, то був просто експеримент, навіть вдалий, бо він витримав у аскезі майже рік, різноманітні його хвороби вилікувано, а тепер — назад до Європи, у Старий світ, де складні настрої все ж таки потрібні, щоб укріпитися всередині певних структур, з якими народився, і що користі з утечі, якщо не повертатися й не застосовувати все пізнане і звідане?

Дай руку мені, кохана моя. І вперед, вперед. У Баден-Баден, Монтекатіні-Терме, Евіан-ле-Бен — моя королево островів, ми відвідаємо Франца Ліста, Дебюссі в сонячній свіжості Франції, а потім Берлін, Будапешт, осяйні опери нашого надстарого континенту. Ми купимо авто, швидше від вітру рвонемо в Монако засмаглою непереможною парою левів, і тисячу — та що там! — десять тисяч марок на червоне, залишити виграш, щоб він збільшився вдвічі й ще раз удвічі, потім — лобстер термідор, пляшки охолодженого «Пюї-Фюїссе», потім — запаморочливий хоровод полуниць, танок ельфів під місяцем Середземномор'я.

Емма видихає своє «так», Лютцоу, звичайно, теж, капітан Слюттер каже кілька фраз, які він напіввигадав-напівзаримував, ось вони вже чоловік і жінка, корок вилітає з пляшки шампанського. Апірана, на чісму татуйованому концентричними колами обличчі — волога іскристого вина, наповнює келихи по вінця (а собі найповніше), випиває одним ковтком — блискавична дія вина на маорійську кору головного мозку видобуває з потаємних глибин уроджене щиросердя його народу, так що він, котрий ніколи не пив, починає якнайщиріше обіймати Лютцоу, Емму, Слюттера.

У першій половині дня в Рабаул прибуває «Принц Вальдемар», білий, статечний, він стає на якір саме навпроти злиденної «Джедди», якій нітрохи не додав привабливості шторм, пережитий у Соломоновому морі. Та все одно всі дивляться на неї, на капітана, пару молодят, вітають, махають руками, і Лютцоу із запалом і в передчутті майбутніх радощів поспішає (бо йому вже цілком досить і піщаних бліх, і пустопорожніх балачок) до елегантного салону першого класу на «Вальдемари» за леєром «Джедди», забирається за нього, щоб одним стрибком — яка легковажність! — тримаючи, наче офіціант, два келихи з шампанським, перестрибнути на кайзерівський поштовий пароплав і при цьому — із сигаретою в кутику рота — кинути кілька слівцець тим, хто на «Джедді».

Підосва його черевика (ноги вже відвикли їх носити) зісковзує зі слизького зовнішнього боку «Вальдемара», він намагається вхопитися за леєр, промахується, його ноги витягуються вгору, наче підвішені на спущених із небес нитках, а його тіло викручує сальто (що в цьому разі справді заслуговує на означення «мортале»), сторч головою він летить у води бухти між двома кораблями, які через фатальну хвилю чи течію

неминуче й невблаганно насувають один на одного, схожі на велетенських залізних китів, зіштовхуються й перемелюють його тіло. Розчавило не тільки ноги чи руки — всього Лютцоу.

Із «Принца Вальдемара» після жаских криків ще кидають рятівне коло, фарбоване червоними смугами, однак воно не досягає поверхні води і безпомічно застрягає між бортами суден, наче жувальна цукерка в роті байдужого велетня, десь між язиком і піднебінням.

Емма, в пожовклій весільній сукні, закликає на «Джедді», вона не лише спостерігає, а й відчуває уповільнення часу, картинка за картинкою потрапляють на її сітківку, глибоко шокована, вона падає на одне коліно, мовби несподівано захотіла помолитися. Все відбувається жахливо швидко. Вона кусає нижню губу, проводить по ній вишитою лляною хустинкою, дві сльозинки падають з її очей, на батисті утворюється кругла червона пляма. Слюттер м'яко бере її за руку, підводить. Вона піднімається, відводить його долоні, без криків, без подальших сліз. Обличчя Апірани здається розмальованою скелею.

XIII

Слюттеру, який пливе на Кабакон, щоб виконати замовлення на вбивство, здається, що Енгельгардт очікує його, наче знає про наближення свого ката, наче поперед нього ширяться вібрації силового поля. Слюттер вирішив для себе, що озброїться колосальною непохитністю, анітрохи не уявляючи, наскільки Енгельгардт за цей час утратив людську подобу — і наскільки йому самому врешті буде легко спустити курок свого револьвера. Енгельгардт, завершивши роботу над пастками, вирушив до свого будинку, де вугіллям помалював на стінах зсередини та ззовні чорні смуги, а ще на сторінках доброї дюжини книжок, урешті-решт сів на підлогу і ножицями відрізав собі великого пальця на правій руці. Потім, припікаючи рану над багаттям, він поклав відрізаного пальця в наповнену сіллю половину кокосового горіха, підвівся, вийшов надвір і пішов до берега, щоб там дочекатися прибуття баркаса, дим із труби якого вже тривалий час прокреслював удалині горизонт. Зараз відплив, скоро, вірогідно, розпочнеться злива, а може, й ні.

Слюттер щойно зістрибнув з баркаса і по стегна у воді прямував до берега, не звертаючи уваги на невеликі хвилі, що б'ють його у спину, хоча їхня сила раз чи двічі змушує його зашпортатися. Револьвер у кобурі він закріпив на грудях, майже до автоматизму доведеним розумом він забороняє собі сприймати Енгельгардта, котрий сидить на піску, бородатого, голого, виснаженого тілом, як людську істоту.

Енгельгардт піднімає на знак привітання ліву руку (другу, скалічену, ховає за спиною), раптом упізнавши в Слюттері ту людину, з якою багато років тому якось цілих півдня грав у шахи (аж до фіналу з *solus rex*, самотнім королем) — по суті, чи не єдину, котра при зустрічі поставилася до нього нормально і з повагою. Перед ним швидко промайнули інші обличчя: Галь, Нагель, Говіндараджан, Гельвіг, Лютцоу, Міттенцвай, Гелсі, Отто, Аукенс, на кожному — бажання принизити його, саме так — знищити його силами свого хворобливого, зруйнованого егоїзмом Я; у цю мить Енгельгардт падає вперед, у пісок, молиться на прибулого так, наче мусульманин, який схиляється в бік Мекки.

Він радий і вдячний, що ця єдина поважна людина тепер знайшла його, мовби це його магичні перекреслювання в книжках Сведенборга уможливили це диво. Дев'ятьма пальцями він угрузає в мокрий пісок перед собою, не звертаючи уваги на пекельний біль в обрубку; Слюттер, так, саме так його і звали, ка-пі-тан Слюттер; це ж абсурд, що провидіння шле йому саме цю людину, глибоко в душі він сподівається, що Слюттер уже отримав капітанський патент, що все вже, як кажуть моряки, виміряно лотом, поки він сам не застигне соляним стовпом, ха, може, в нього навіть є свій корабель, Енгельгардт неймовірно радий, однак, на жаль, йому нічого запропонувати у відповідь, він уже протягом стількох років, так, стількох років харчується власне виключно, абсолютно виключно кокосовими горіхами (чи може Слюттер побачити, що він бреше? Ні, це неможливо). Він простягся в мулі — мокра вигоріла борода, на ногах жовто-чорні плями висипу, наче сліди нескінченних забоїв.

Слюттер поспішає йому на допомогу, піднімає і лякається, наскільки виснажилося тіло чоловіка, здається, він тримає в руках маленьку і дуже тендітну дитину чи присмертного старця, бо шкіра на дотик, як пергамент, і ламка, наче в ящірки. Він помічає, як відстовбурчуються вуха Енгельгардта, які вони тонкі й прозорі, наче

вирізані з паперу, і його охоплює неймовірне співчуття. Він кладе руки на плечі Енгельгардта і підтримує його, веде до будинку повз стіну випростаних пальм і забуває в цей момент, що прибув сюди для вбивства.

Усередині помешкання — сутінь, напівтемрява; сонячне світло, проникаючи крізь щілини в стіні, тонкими променями пронизує кімнату. Солодково смердить зогнилими фруктами. Слюттер, чиї очі повільно звикають до темряви, бачить, але не одразу, юного тубільця, який сидить на грубо змайстрованому стільці в кімнаті з книжками і всміхається. Це Макелі, він грається ножицями. Звідки тут усі ці мухи? Сотні, їх сотні. Слюттеру вдається розчахнути віконниці, а в цей час Енгельгардт, і далі мурмочучи собі під носа щось незрозуміле, починає перебирати на книжкових полицях, наче хоче щось знайти.

Слюттер наливає з глиняного горщика у склянку воду, нюхає її, кривиться й відставляє склянку: вода смердить важкою гнилістю. Смикаючи себе за бороду, Енгельгардт починає жалітися, що жодна людська душа вже не працює на плантації, усі ці ліниві дикуни розбрелися по своїх поселеннях, мабуть, це вождь толаї наказав їм кинути службу, і це після всього, що він зробив для них, ось яка йому дяка; лише юний Макелі залишився тут із ним, та він уже й не може повернутися, бо став справжнім німцем, котрий абсолютно вільно спілкується німецькою, у племені його просто не хочуть бачити, та й навіщо, а тут він уже прочитав йому другий том «Фауста», і По, і приголомшливий фінал «Привидів» Ібсена. Енгельгардт починає ридати, він здригається, відтак усе його тіло трясе. На губах Макелі з'являється посмішка, і він прикриває рот долонями. Слюттер бачить, що в юнака немає середнього і вказівного пальців.

Капітан, відчуваючи в кімнаті незрозумілу, проте цілком очевидну атмосферу загрози, висловлює побажання оглянути плантацію; у відповідь на це Енгельгардт одразу перестає плакати, вигукує, що це просто пречудова ідея, хай Макелі та Слюттер ідуть уперед, там природа сама заговорить до них, а він скоро долучиться, йому потрібно щось швиденько перекусити, бо він відчуває неймовірну слабкість. Слюттер і юний тубілець виходять на палюче сонце.

Енгельгардт хоче поговорити зі своїм гостем, хоче відкрити йому все, що пізнав, справді все, та потрібний момент, на жаль, уже втрачено. І він далі шепоче сам до себе, міряючи кроками своє

помешкання: і Ніцше також у передчутті свого кінця, після катастрофи в Турині, поїдав свої випорожнення, це велике замкнене коло, стрічка Мебіуса, вогненне колесо, калачакра — просто Ніцше при затьмареному розумі не зміг додумати все до абсолютного кінця, він не був змушений усі ці роки переживати голод; а Енгельгардт тут, серед цих нещасних канібалів, котрі схибили зі шляху природного, Богом даного інстинкту, одурені теревеннями місіонерів, хоча все так немислимо просто, не кокос єдина природна форма харчування людини — сама людина є такою. Пралюдина часів свого Золотого віку харчувалася іншими людьми, вона, ergo, була богорівною у своєму становленні й поверталася у свій Елізіум від себе самої: була *God-eater*, богоїдцем, *Devourer of God*. І Енгельгардт хапає половинку кокоса, в якій зберігається відрізаний палець, обережно здмухує з нього сіль і кусає, перемелюючи кісточки зубами.

Верхівки самотніх пальм похитує полудневий вітерець. Райський птах ховається в чагарниках, щойно бачить, як наближаються двоє. Макелі показує Слюттеру, де раніше збирали врожай кокосів, а зараз справді вже ніхто цим не опікується, просто прикро, що все відбувається так, та це ж просто позиція, стійке й непохитне переконання його народу. Врожай просто залишають незібраним, немає жодної відповідальності, вони — наче діти, яким набридають усі іграшки. Слюттер дивується юному Макелі, який уже став німцем настільки, що підходить до своєї раси з тими ж оцінками, що й колоніальний службовець. Це ті кокоси, якими Енгельгардт харчувався весь цей час? І більше нічим? А сам хлопець як?

Макелі трохи присоромлено посміхається. Цей білий бородань у кителі й зі зброєю не такий поганий, не нелюд, як той, що втілює людину в Гоббсовому «Левіафані», проте він усе одно вторгнувся на їхню територію і тому, як і кожен такий, — становить небезпеку. Того музиканта він, Макелі, витурих, та це тривало аж рік, а з цим він не може так довго чекати.

Слюттер, замислившись, іде до пальми, проводить долонею по стовбуру і дивиться на море. Він бачить, як звіддала наближається Енгельгардт. Той запрошує Слюттера і Макелі піти за ним, у джунглях є дещо цікаве, каже і вказує рукою на просіку. Вони разом виходять на неї, Енгельгардт насвистує під носа бадьюру мелодію і трохи пританцює попереду — його обвислі від недостатнього харчування

сідниці хляскають туди-сюди, — поки не доходять до того місця, яке Енгельгардтові здається більш-менш знайомим; він звертає з просіки ліворуч і показує Слюттеру, що той може спокійно іти вперед. Макелі пропускає його, з горла юнака долітає якесь неконтрольоване булькання.

Здогадуючись, що він у великій небезпеці, Слюттер витягає револьвер і мовить, що його прислали сюди, щоб убити Енгельгардта, можна сказати, у столиці ним уже ситі. Однак у нього самого немає таких намірів. Слюттер піднімає револьвер і кілька разів стріляє в повітря. Оглушливе арпеджіо здійснених у повітря птахів, крики макак і шипіння ящірок наповнюють ліс. Енгельгардт і Макелі наче заціпеніли.

Цієї миті Енгельгардт помічає, що насувається темрява, хоч був ще білий день; він помічає бліді тлілі сліди зірок, на вкритому лісом пагорбі опиняється біля міста, залишеного безліч еонів тому, на горизонті піднімаються два місяці блідо-помаранчевого кольору, знайомий подвійний знак *harmonia caelestis*, небесної гармонії; він — в Аркадії і в одну мить усвідомлює, що Кабакон ніколи не був його містерією, нею був цей простелений у нескінченність килим країни його снів, реальність якого придушила Енгельгардтове народження. Високорозвинені істоти на інших планетах, усвідомлює він, завжди поводяться, як хижак.

Енгельгардт обіймає свого розгубленого вбивцю, цілує і гладить його руки, безперервно запевняє, як же він йому вдячний, нарешті в його голові щось стало на своє місце, нехай ця милосердна жертва стане вираженням волі світів, так, його дяка хай сприймається як невичерпна й невимірنا послідовність Фібоначчі. Свого Сведенборга він уже викинув, чесно. Покреслив і викинув. Треба всього позбутися.

Хіба що Бергсон єдиний, кого ще можна читати, хоча він сам себе дискваліфікував через власне юдейство. А цей підлий боягузливий наказ убити його? Тільки Галь міг дати такий наказ, Галь також жид, від цього народу нічого іншого він і не міг очікувати, найвірогідніше, Галь його чимось шантажував, Слюттер може в цьому спокійно зізнатися, тут немає чого соромитися, бо цей нікчемний губернатор-філософ просто неприторенний пройдисвіт і нічим не гребує задля досягнення своїх нищих цілей.

Так, Енгельгардт раптом став антисемітом, як і більшість його сучасників, як усі представники цієї раси, він би рано чи пізно прийшов до того, щоб убачати в існуванні євреїв істинну причину всіх лих. Це не було пов'язано з його повною нервовою руйнацією, не було жодного причинного зв'язку між його дратівливістю, зумовленою хворобою, і ненавистю до євреїв, а проте вона бадьоро струмує з

нього; як же перед ним завинив цей розсіяний народ, які маніпуляції філософів-шарлатанів підбили його на той чи той помилковий крок, що проти нього змовилися всі сильні світу цього, так, це справжній сіоністський заколот, тут і король Англії, і Галь, і королева Емма (котрій, як досі злісно пригадує, він винен гігантську суму грошей) та інші, й узагалі, відповідальність за його крах, за руйнування його благородної утопії потрібно покласти на тих, хто тримає все у своїх пожадлих, Мамоною і невіглаством покручених лапах.

Під час цього Енгельгардтового слововиливу юний Макелі непомітно віддаляється. З нього досить білих, їхнього безуму, досить цього острова. Він пожертвував два пальці, а тепер досить. Він обмотує стегна пов'язкою, направляє ніс свого парусного каное до Рабаула і вже знає, що покидає Кабакон назавжди, тому починає плакати. Слюттер повертається спиною до Енгельгардта, який піниться від люті, не промовивши і слова, біжить на берег, іде до свого баркаса. Він так і не зміг убити нещасного божевільного, одержимого всесвітнім єврейським заколотом, просто ось так, а Галю треба буде це проковтнути, якщо ж той захоче забрати в нього Пандору, він зможе запропонувати йому дещо інше, наприклад — власне життя.

Однак дівчина поводиться не зовсім так, як би бажалося Слюттеру, котрий хотів би її заморозити у нескінченно-незмінному теперішньому до кінця всіх часів; поки Слюттер був на Кабаконі, вона згадала пропозицію Апірани і попрохала його зробити їй татуювання із зображенням пережитого шторму, як він сам бачить, краще за все — на спині, там достатньо місця, проти цього Слюттер так чи так уже нічого не зможе вдіяти.

Вона знімає сукню й білизну, лягає гола обличчям униз на передній палубі корабля, і поки ластівки ширяють вгору і вниз у блакитному осяйному небі, поруч із нею Апірана розкладає голки, зроблені з кісток, дає шматок тросу, щоб дівчина закусила його, і починає тими голками, заправленими чорною фарбою, колоти шкіру на спині дівчини. Він, наче справжній чорний Пігмаліон, проводить своєю вправною рукою по тих місцях, де збирається розмістити зображення загрозливих чорних хмар, жаских кракенів, що з'являються з проваль між хвилями. Праворуч, ближче до плеча, мають злетіти птахи-фрегати, провіщуючи завершення шторму, зліва внизу біля крижів буде їхній маленький оповитий небезпекою корабель, на ньому мініатюрні,

так, що заледве можна упізнати, вони самі — Пандора, Апірана, Новембер і Слюттер; насамкінець між лопатками, що зараз злегка здригаються під доторками долонь Апірани, буде видно сам шторм: зображення фантастичного чудовиська з доісторичних часів, котре зблискує гострими іклами, страхітливо звивається, велетенськими лапами зачерпує з океану монструозні маси води, щоб безжально перекинути «Джедду».

Коли Слюттер повертається в Рабаул, шедевр маорі завершено, Апірана витер кров на спині Пандори і перев'язав її, у той самий час крихітне каное Макелі входить у бухту Бланше, і не буде перебільшенням сказати, що події нагромаджуються. Слюттер приходить до Галя, а той, звичайно, як справжній політик, котрим є і залишається, вже давно сповістив англійську поліцію, що Пандора — під його наглядом і готова до відправки в Австралію. Цій зраді Слюттер може протиставити лише власну, повідомивши, що Енгельгардта він не вбив, на що Галь лише знизує плечима, пропонує капітану сигарету і каже коротко, що все це, власне, можна кинути на смітник, бо всім загрожує війна — якщо він усе правильно зрозумів, можливо, навіть світова, так що на людей виллється стільки горя, що можна вважати дуже добрим те, що ніхто не доклав рук до смерті Енгельгардта.

Слюттеру все це здається вираженням безкінечного презирства до людини, однак він нічого не каже. Він ще може доправити Пандору в безпечне місце, ще може зберегти її для себе, якщо тільки йому вдасться не втратити спокій. Але дівчина вже давно все вирішила. Для неї він занадто прямолінійний, занадто солідний, цей підстаркуватий моряк-бородань, його лють через її унікальне татуювання на спині видається їй примітивною, його мрії (які в нього навряд чи були) — не її власні, він для неї нудний, наче кинута дитиною іграшка, так, загалом він зробив своє діло, кричить вона йому в обличчя, все ще босою стоячи на причалі.

Слюттер прощається з Пандорою, в нього розривається душа. Вдалині здіймається в небесну височінь верхівка пурпурового вулкана, ящірки перелякано ховаються на кам'янистих схилах. Макелі й Пандора, діти південних морів, разом залишають Рабаул на човні під вітрилом, вирушаючи в невідомість. Вітер жене їх на Гаваї чи, можливо, до порослих ваніллю Маркізьких островів, де, кажуть,

можна відчути пахощі задовго до того, як на горизонті з'являється земля, чи, може, взагалі на Піткерн, вулканічну скелю, загублену в мовчазній порожнечі півдня Тихого океану.

Енгельгардт дитиніє, стає *rex solus*. Зробившись простим і вегетативним, не маючи ані спогадів, ані намірів, він живе самотньо і в теперішньому, час від часу приймаючи гостей; він говорить плутано, люди відїжджають і регочуть із нього, врешті-решт він стає своєрідним атракціоном для подорожніх у південних морях, його роздивляються так, як звірів у зоопарку.

XIV

Отже, спочатку студент Гаврило Принцип, поспіхом проковтнувши в кафе Моріца Шиллера бутерброд із шинкою, вибігає на вуличку замріяного містечка на Балканах і, ще не пережувавши свій бутерброд як слід та не струсивши крихти з ріденьких вусиків, майже впритул стріляє з револьвера в ненависного деспота і його дружину Софі. А потім, якщо обрати м'яке формулювання, одне тягне за собою інше. Полум'яне море, яке накочує одразу після вбивства, затоплює з космічною немилосердністю всю Європу; старезні літаки, схожі на паперових бабок, із дзижчанням зависають над фландрійськими окопами; кожен, хто в цей час є солдатом і має маску, — щойно лунає вигук про хлорний газ, — натягує її тремтливими руками; один із мільйонів розпечених осколків гранат, що розриваються на всьому Західному фронті, наче біла черва, вгризається в литку молодого єфрейтора 6-го Баварського королівського резервного дивізіону, а якби на кілька дюймів вище, в аорту, то десятиліттями пізніше мої дідусь і бабуся не крокували б поспіхом через парк Моорвайде, наче не помічаючи, як на вокзалі Даммтор обтяжених валізами чоловіків, жінок і дітей вантажать у потяги і висилають на схід, геть, на окраїни імперії, мовби вони вже — тіні, вони вже — попіл і дим.

Але трохи терпіння. Не так, як далека негода, чий відгомін наближається неминуче й загрозливо, але ще можна сховатися в більш-менш надійне місце, а — швидко й немилосердно, проте — не без певної комічності Перша світова війна приходить на землі архіпелагу Бісмарка. Радіостанцію в Рабаулі, яка через велику станцію в Науені,

Бранденбург, підтримує контакт із Німецькою імперією, обстрілює передова команда головорізів із Австралії, а потім її підривають ручними гранатами. Поштовий службовець, котрий свого часу малював ескізи етикеток для пляшечок Енгельгардтової кокосової олії, виконує свій обов'язок, на жаль, не в той час і не в тому місці, на нього з гуркотом падає залізний сейф, а в мить падіння в лоб ще й поцілює куля.

Кілька днів по тому в бухті Бланше починає курсувати австралійський лінкор, на поверхню виринає підводний човен, на березі панує загальне сум'яття і повний безлад, люди тікають у губернаторську резиденцію і будують на вікнах барикади з китайських козеток і матраців. Панії зі світло-русявим волоссям, котрі ось щойно гортали сторінки журналів і обговорювали уявний бунт малайських службовців, непритомніють і потребують лікарського догляду. Зникає електрика, дзижчання вентиляторів стихає. Заряд, яким вистрілили з лінкора в Рабаул, із гуркотом вибухає перед одним із готелів, пошматувавши при цьому пальми.

За цим слідує щось на зразок вторгнення, перебіг якого можна назвати повною анархією. Забирають курей і свиней; реквізовані твори мистецтва невисокої цінності зникають, їх відправляють на кораблях до австралійських музеїв (навіть Галеву репродукцію «Острова мертвих»); одного солдата з містечка Вагга-Вагга ув'язнюють, коли він згвалтував аборигенку, і в кайданах відсилають на батьківщину; директор готелю Гельвіг потирає собі долоні, дивлячись на юрми неотесаних офіцерів, котрі горлопанять «Вальсуючи з Матильдою» і випивають усе в його барі; з райського птаха, вигнаного галасом із хащ і заблукалого в Рабаулі, висмикують пір'їнки, ще з живого тільця, солдати втикають ще закривавлене пір'я у свої зюйдвестки, обскубану, волаючи від болю пташину, охрестивши її Кайзером Вільгельмом, під вибухи реготу кидають, як м'яч для регбі, туди-сюди; ящики у факторії Форсайт із давно згіркою кокосовою олією, розкривають ломами, гадаючи, що всередині запас зброї, однак там лежать лише замотані у волокно пляшки, на вигляд немовби призначені для старих дів, написи на них ніхто не може прочитати; їх відкорковують, сподіваючись, що там — шнапс, нюхають і виливають їхній вміст прямо на пісок із награно театральним виразом огиди на обличчі, закриваючи пальцями ніздрі поморщених носів.

Чота австралійських солдатів урешті-решт опиняється і на Кабаконі. Голий Енгельгардт, котрий під їхній регіт виходить на берег, позбавляється одразу всього свого майна, йому вручають шість фунтів стерлінгів за втрачену плантацію, також пропонують безкоштовно повернутися до Німеччини. Шість фунтів за життя. Він презирливо кидає гроші під ноги австралійському офіцеру, повертається до нього спиною і зникає в тінистій гущавині — і за ним ніхто не йде.

Капітан Слюттер, котрий протягом цих безладних і дивовижних днів курсує на «Джедді» біля Самоа, подає сигнал капітану крейсера «Корморан», що також перечікує в теплих південних водах Тихого океану; немає вугілля, немає більше надійних гаваней, але й на воді також не можна залишатися, сидячи крячкою, *sitting ducks*, як сказав би перший-ліпший англосакс. Команда «Корморану» сподівається на швидку появу німецького лінкора «Шарнгорст», тим часом Слюттеру, котрий надав своє судно в їхнє розпорядження, наказують захопити необзброєний французький балкер із вугіллям, заволодіти вантажем і потопити француза.

І ось так стара «Джедда» стає військовим кораблем. Їм не дозволено підняти прапор кайзерівського флоту, але Апірані, Слюттеру і Новемберу вдається перекинути балкер, після того як вони встановлюють на носі «Джедди» пекельну машину, ідуть на таран і своєчасно рятуються на невеликій шлюпці. Стовп чорного диму видно на милі навкруги. Вони веслюють до домовленого пункту зустрічі з «Кормораном», але той не з'являється. Натомість їх зустрічають два австралійські лінкори, капітана Слюттера арештовують, судно зупиняється біля безіменного острівця, щоб поповнити запаси прісної води. Слюттера звинувачують у піратстві, ставлять до пальми, щоб розстріляти.

Він іде, тримаючи себе в руках, неголений, відмовляється від пов'язки на очі, ще один ув'язнений німецький моряк дає йому свій кітель, щоб Слюттер не помирав у цивільному. Коли кулі пробивають його тіло, він не згадує про Пандору, також не бачить солдатів, які цілять у нього, а тільки прекрасний і невмолимий темно-синій океан. Розстрільній команді роздають цигарки. Після виконання вироку моряку повертають кітель, він не зашиває чотири діри на рівні серця й носить його з гордістю.

Апірана завдяки хитрощам тікає від солдатів, після тривалих блукань неосяжними широтами Тихого океану під вітрилом і зоряним полем предків, під час яких з душі вилетіли всі дурощі білих, із примхи йде служити в Новозеландській військовий флот.

Новембера, котрий був разом із ним, під час шторму змиває за борт. Із розплющеними очима він опускається на кількакілометрову глибину в морський космос кольору нічної сині. Через багато десятиліть Апірана стане першим маорі в Новозеландському парламенті, він помре в середині століття як усюди шанований достойний сер Апірана Турупа Нгата.

Шахраїв Говіндараджана і Міттенцвая, після того як вони з великим зиском шулерили по всьому Тихому океану, ув'язнюють на Самоа, а потім на кораблі з такими ж в'язнями відправляють у кайданах до Австралії, дорогою цей корабель обстрілює торпедами німецький крейсер, і він з усім живим і мертвим вантажем іде під воду вельми Тихого океану.

Альберт Галь повертається в зимовий заанімілий Берлін, який уже не в такій ейфорії від війни, і потім протягом десяти років пише мемуари — використовуючи для надійності картки з ящика з побіжними зауваженнями, різноманітними відкриттями, філософськими роздумами; через відсутність зацікавлених видавництв вони залишаються ненадрукованими. Провиджений у Галевих візіях гелікоптер, вимріяний одного ясного дня на морському березі завітчаної імперії під враженням від польоту колібрі, буде винайдено набагато пізніше, під час наступної війни, так само, як і більшість інших казкових винаходів людства — продуктів ворожнечі. На утриманні Імперської служби колоній з апанажем, наданим без ентузіазму, він стає приватним вченим. Політика його сердить, він пише довгі листи, як людина похилого віку, котра вже не перебуває в центрі подій. Навіть філософ Едмунд Гуссерль отримує кореспонденцію від Альберта Галя — аркуші, щільно заповнені його епістолою, де він пише, що ми, люди, живемо в якомусь фільмі чи спектаклі, проте не здогадуємося про це, бо ілюзія надто досконало спроектована режисером. Гуссерль побіжно проглядає листа, оцінює його як дитячі дурниці й не удостоює відповіді. Галь — його волосся вже давно стало сивим, відтоді, як сонячний хрест німецького народу перетворився на дике звірство — разом з дружиною Вільгельма

Зольфа, колишнього губернатора Німецького Самоа, а також іншими долучається до групи спротиву, звірячої розправи над якою — на імперських шибеницях зі струн для піаніно замість мотузок — Галь не переживе.

Емма Форсайт-Лютцоу помирає в Монте-Карло біля грального столу в тамтешньому казино після того, як поставила свій жетон на десять тисяч франків на червоне. Випадає 35 чорне. Вона без жодного слова сповзає на стільці, двоє працівників казино в рукавичках поспішно обмахують її віялами, ще один приносить келих коньяку, нервово розплескуючи його, так що на темно-зеленому сукні грального столу залишаються плями, які наступного дня вже зникнуть. Товариство морських купалень Монако встановлює надгробок, на якому можна прочитати: «Emma, Reine des Mers du Sud» — «Емма, королева південних морів». Напис, хоч і пошкоджений, можна прочитати й нині.

XV

А що наш більш ніж божевільний друг, наше дитя турбот? Власне, він з'являється ще раз: невдовзі після завершення Другої світової війни американські військово-морські підрозділи знаходять у земляній ямі на Соломонових островах, на спустошеному боями острівці Коломбангара, недалеко від задимленої верхівки вулкана, живого і неймовірно древнього сивого чоловіка без великих пальців на руках.

Здається, він харчувався лише горіхами, травами і жуками. Молода лікарка американського морського флоту обстежує цього висохлого майже до скелету, але напрочуд міцного старого та з великим подивом з'ясовує, що той десятиліттями страждав на мультибацилярну форму лепри, але чудом вилікувався. Бородатого довговолового стариганя переправляють на величезну військову базу на відвойованому в японців острові Гуадалканал і проводять по ній. Він здивовано розглядає симпатичних чорних рядових, чиї зуби — на відміну від його власних зогнилих руїн — випромінюють майже казкове сяйво; всі виглядають неймовірно чистими, поголеними й напрасованими; йому дають випити зі скляної пляшки з дещо увігнутим посередині дном темно-коричневої цукристої і неймовірно смачної рідини; пильні

літаки-винищувачі щохвилини сідають на злітні смуги, знову піднімаються в повітря (пілоти усміхаються, махають руками з-за скляних вікон кабін, осяяних сонцем); якийсь офіцер із винятково задумливим виразом обличчя притискає до вуха гофровану металеву коробку і вслухається, а з неї долинають звуки загадкової ритмічної й досить приємної музики; старому розчісують волосся й бороду; на нього надягають через голову сліпучо білу бавовняну майку; дарують наручного годинника; його підбадьорливо плескають по спині; ось який тепер його імперіум; йому подають сосиску, покреслену різнокольоровими рисками соусів, покладену в довгастих м'який, наче з пуху, хлібець, і тоді Енгельгардт уперше за більш ніж півстоліття починає їсти тваринну їжу; ще один солдат, із німецьким корінням (хоча його батьки не могли вже говорити мовою країни свого походження — адже вона була, так би мовити, *e pluribus unum*, з багатьох — єдина, асимільована), лейтенант Кіннбоот, у сорочці з підгорнутими рукавами і дуже люб'язний, намагається поставити йому одразу дюжини запитань для газети й уже не може стримувати глибокого подиву, коли Енгельгардт починає пригадувати свою дещо заіржавілу за десятиліття англійську і розповідає, спочатку запинаячись, але потім дедалі бадьоріше, про часи перед світовою війною, ні, не цієї, яка щойно щасливо закінчилася, а ще перед тією, попередньою. І Кіннбоот, захоплений неймовірною розповіддю, підпалюючи сигарети одну від одної та забуваючи запропонувати і старому, лише нотує щось на берегах свого вже давно списаного блокнота, усміхається, знову і знову недовіркою хитає головою, увесь час повторюючи своє *sweet bejesus, that's one heck of a story* та *just wait 'til Hollywood gets wind of this, та you, sir, will be in pictures*.

І справді, за кілька років, коли Енгельгардт уже пішов від нас, перед публікою вибухають звуки монументальної оркестрової музики, у перших рядах під час прем'єри сидить режисер, нервово гризе мізинець і розжовує відкушені шматочки нігтя, проектор торохкотить, ні, це тріскотять сотні проекторів, пилінки танцюють у променях проекторів, направлених на сотні екранів у Цинциннаті, Лос-Анджелесі, Чикаго, Маямі, Сан-Франциско, Бостоні, на цих екранах білий поштовий пароплав прямує під довгастими білими хмарами через нескінченний океан. Камера наближається, гудіння, корабельний дзвін настирливо закликає до обіду, і темношкірий статист (у фільмі

він більше не з'явиться) ступає м'яким кроком на верхню палубу, щоб обережним доторком долоні до пліч розбудити тих подорожніх, які встигли задрімати після розкошів сніданку.

Інформація видавця

УДК 82-3

К 77

Крахт, Крістіан

Імперіум : роман / Крістіан Крахт; пер. з нім. Богдана Сторохи. — Чернівці : Книги — XXI, 2018. — 160 с.

ISBN 978-617-614-192-1

Книгу видано за підтримки швейцарської культурної фундації Pro Helvetia.

swiss arts council

prohelvetia

Перекладено за виданням:

Christian Kracht. Imperium. Kiepenheuer & Witsch, Köln, 2014.

Усі права застережено. Відтворювати будь-яку частину цього видання в будь-якій формі та в будь-який спосіб, зокрема електронно, без письмової згоди правовласників заборонено.

IMPERIUM

Copyright © 2012, Verlag Kiepenheuer & Witsch

All rights reserved

ISBN 978-617-614-192-1

© Книги—XXI, 2018, *видання українською мовою*

© Богдан Стороха, 2018, *переклад*

© Микола Леонович, 2018, *художнє оформлення, ілюстрації*

Літературно-художнє видання

Крістіан Крахт

ІМПЕРІУМ

Переклад з німецької *Богдана Сторохи*

Редакторки перекладу *Неля Ваховська та Олександра Григоренко*

Літературна редакторка *Марина Александрович*
Коректорка *Марина Гетманець*
Художнє оформлення, ілюстрації та макет *Миколи Леоновича*

Підписано до друку 18.01.2018. Формат 60x84 1/16.
Гарнітура Joanna Nova
Умов.-друк. арк. 11,55. Обл.-вид. арк. 12,18.

Видавництво «Книги — XXI»
Адреса для листування:
а/с 274, м. Чернівці, 58032, Україна
тел.: +380 (372) 586021, моб. +380 (98) 7150181
booksxxi@gmail.com
books-xxi.com.ua
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5259 від 16.12.2016 р.

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом у ТОВ «Фактор-
Друк»
м. Харків, вул. Саратовська, 51, тел.: (057)7-175-185
Замовлення № 0901

Про автора

Крістіан Крахт (29 грудня 1966, Швейцарія) — автор романів, оповідань, есеїв, репортажів; естет, сноб, ревізіоніст. Його життя не менш захопливе, ніж його твори. На те, що він став письменником, журналістом, мандрівником, повпливав стиль життя його родини. Батько був виконавцем обов'язків генерального директора одного з найбільших видавничих домів і медіаконцернів Європи «Axel Springer SE». Сім'я часто змінювала країни проживання. Дитинство Крістіана Крахта пройшло в США, Канаді, на півдні Франції. Він мешкав у Бангкоку, Катманду, а нині проживає в Буенос-Айресі. Його численні мандрівки країнами Азії та Африки вилилися в цикли репортажів та есеїв.

Як письменник Крістіан Крахт заявив про себе 1995 року романом «Faserland». Далі були роман «1979» (2001), повість «Метан» («Metan», 2007), написана у співавторстві з німецьким письменником та журналістом Інго Нірманном, фантастичний роман «Я буду тут, на сонці й у затінку» («Ich werde hier sein im Sonnenschein und im Schatten», 2008), романи «Імперіум» («Imperium», 2012; відзначений премією Вільгельма Раабе), «Мертві» («Die Toten», 2016).

2017 року став лауреатом Літературної премії Германа Гессе — нагороди міста Карлсруе. Журі визнало творчість Крістіана Крахта унікальним голосом сучасної німецькомовної літератури, відзначивши досконалість стилістики його прози, яка зачаровує та бентежить водночас.

Книги Крістіана Крахта перекладено 15-ма мовами. Тепер і український читач матиме можливість прочитати його «Імперіум» — цей яскравий, неординарний роман, сповнений харизми й автора, й головного персонажа.

КРИСТІАН КРАХТ (29 грудня 1966, Швейцарія)— автор романів, оповідань, есеїв, репортажів; естет, сноб, ревізіоніст. Його життя не менш захопливе, ніж його твори. На те, що він став письменником, журналістом, мандрівником, впливав стиль життя його родини. Бать-

ко був виконавцем обов'язків генерального директора одного з найбільших видавничих домів і медіаконцернів Європи «Axel Springer SE». Сім'я часто змінювала країни проживання. Дитинство Крістіана Крахта пройшло в США, Канаді, на півдні Франції. Він мешкав у Бангкоку, Катманду, а нині проживає в Буенос-Айресі. Його численні мандрівки країнами Азії та Африки відбилися в циклі репортажів та есеїв.

Як письменник Крістіан Крахт заявив про себе 1995 року романом «Faserland». Далі були роман «1979» (2001), повість «Метан» («Metan», 2007), написана у співавторстві з німецьким письменником та журналістом Інго Нірманном, фантастичний роман «Я буду тут, на сонці й у затінку» («Ich werde hier sein im Sonnenschein und im Schatten», 2008), романи «Імперіум» («Imperium», 2012; відзначений премією Вільгельма Раабе), «Мертві» («Die Toten», 2016).

2017 року став лауреатом Літературної премії Германа Гессе— нагороди міста Карлсруе. Журі визнало творчість Крістіана Крахта унікальним голосом сучасної німецькомовної літератури, відзначивши досконалість стилістики його прози, яка зачаровує та бентежить водночас.

Книги Крістіана Крахта перекладено 15-ма мовами. Тепер і український читач матиме можливість прочитати його «Імперіум»— цей яскравий, неординарний роман, сповнений харизми й автора, й головного персонажа.

